

פילנתרופיה ומעורבות חברתית בקרב צעירים בישראל 2008

דבי חסקי-לוונטל • הילה יוגב-קרן • חגי כץ

המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי הוקם בשנת 1997, במטרה לפתח ידע בנושא ארגונים ללא כוונת רווח, חברה אזרחית, פילנתרופיה ונושאים קשורים.

המרכז פועל לייזום וריכוז של מחקרים העוסקים בהיבטים שונים של המגזר השלישי בישראל, לפיתוח ידע על מכלול הגורמים המרכיבים את המגזר השלישי, והחברה האזרחית כגון ארגונים ללא כוונת רווח, פעילויות פילנתרופיות והתנדבות. כמו כן עוסק המרכז בעידוד ופיתוח הדיון האקדמי והציבורי בסוגיית המגזר השלישי, כמו גם בשאלת המדיניות הציבורית כלפיו.

המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי
אוניברסיטת בן גוריון בנגב

טל: 08-6472323 • פקס: 08-6477607

ictr@bgu.ac.il • www.bgu.ac.il/ICTR

מעורבות חברתית של צעירים בישראל

סדרת מחקרים

חלק 1

פילנתרופיה ומעורבות חברתית בקרוב צעירים בישראל, 2008

דבי חסקי-לוונטל, הילה יוגב-קרון, חגי כץ

תוכן העניינים

5	תמצית הממצאים
8	1. מבוא
8	1.1 התנהגות פילנתרופית של צעירים
9	1.1.1 התנדבות בקרב צעירים
10	1.1.2 תרומה
10	1.1.3 תרומת איברים
11	1.1.4 התנדבות בני נוער
12	1.2 ערכים והון חברתי
41	2. המחקר
14	2.2 הליך המחקר
14	2.2.1 המשתתפים בסקר
15	2.2.2 מבנה הדוח
61	3. התנדבות
16	3.1 התנדבות פורמאלית
16	3.1.1 היקפים ויעדים
17	3.1.2 המניעים להתנדבות
18	3.1.3 תגמולים וקשיים הכרוכים בפעילות ההתנדבותית
19	3.2 התנדבות בלתי-פורמאלית
19	3.2.1 היקפים
19	3.2.2 התמדה בהתנדבות בלתי פורמאלית ונשירה ממנה
19	3.3 פרופיל המתנדבים
20	3.3.1 קבוצות גיל
20	3.3.2 מגדר
21	3.3.3 דת
23	3.4 הנמנעים מהתנדבות
25	4. תרומות
26	4.1 תרומה פורמאלית
26	4.1.1 היקפים ויעדים
27	4.1.2 כיצד תורמים
28	4.1.3 מניעים לתרומה
28	4.2 תרומה בלתי-פורמאלית
28	4.2.1 היקפים ויעדים
29	4.2.2 התמדה בתרומות בלתי-פורמאליות
30	4.3 שינוי בהיקף התרומה
30	4.3 פרופיל התורמים
30	4.3.1 גיל
31	4.3.2 מגדר
33	4.4.3 דת

53	5. תרומות איברים
35	5.1 נכונות לתרום איברים
35	5.2 חתימה על כרטיס אדי
36	5.3 מניעים וחסמים לתרומת איברים
37	5.4 פרופיל הצעירים המוכנים לתרום
04	6. התנדבות בני נוער
40	6.1 דיווח רטרוספקטיבי על התנדבות בגיל הנעורים והשלכות להווה
41	6.2 התנדבות בני נוער החיים בבית
43	6.3 תפיסות מבוגרים לגבי התנדבות בני-נוער
54	7. ערכים ומעורבות חברתית של צעירים בישראל 2008
45	7.1 ערכים חברתיים
47	7.1.1 מתן אמון
49	7.1.2 ערכים חברתיים והתנהגות פילנתרופית בקרב צעירים
49	7.2 מעורבות פוליטית
51	7.3 הון חברתי
53	7.3.1 הון חברתי והתנהגות פילנתרופית
45	8. סיכום ודיון
54	8.1 סיכום הממצאים
54	8.1.1 התנדבות צעירים בישראל 2008
55	8.1.2 תרומות צעירים בישראל 2008
55	8.1.3 נכונות של צעירים לתרום איברים
55	8.1.4 התנדבות בני נוער
56	8.1.5 ערכים והון חברתי
57	8.2 מסקנות והמלצות
84	9. מקורות

תמצית הממצאים

המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי ערך במהלך מרץ 2008 סקר טלפוני אודות דפוסי ההתנהגות הפילנתרופית (תרומות, התנדבות ותרומת איברים) של הציבור בישראל. בסקר נדגמו באופן אקראי 1,538 משקי בית, עם מרואיינים בני 18 ומעלה מכל הארץ. מתוך רצון לבחון היבטים של ההתנהגות פילנתרופית בקרב צעירים, ערכנו דגימת יתר של בני 18-34 : 647 משתתפים היו בקבוצת גיל זו (42%). המרואיינים נשאלו אודות התנדבות ותרומה (פורמאליות ובלתי פורמאליות), נכונות לתרום איברים, ערכים ומעורבות חברתית. להלן הממצאים הבולטים מן הסקר.

התנדבות צעירים

- 49% מהצעירים בישראל מתנדבים: 25% מהמשיבים תורמים מזמנם באופן פורמאלי (במסגרת ארגונים) ו-35% מתנדבים בערוץ הבלתי פורמאלי (ישירות עם פרטים ומשפחות). 11% מהמתנדבים עושים זאת במסגרת פורמאלית ובלתי פורמאלית גם יחד. היקפים אלה דומים מאוד לכלל האוכלוסייה. בניגוד לכלל האוכלוסייה, לא נמצא קשר בין התנדבות למגדר, אך כן נמצא קשר בין התנדבות לבין דת וגיל.
- **התנדבות פורמאלית:** צעירים, כמו מבוגרים, התנדבו בעיקר למען ארגוני מזון, ארגוני ילדים ונוער, וארגוני בריאות. אנשים התנדבו כשלוש וחצי שנים בממוצע למען אותו ארגון. חציון השעות שנתרמו לכלל הארגונים היה 15 שעות חודשיות. כשליש דיווחו שהתנדבו באותו היקף כמו בשנה הקודמת, וכ-40% התנדבו יותר. המניעים העיקריים להתנדבות פורמאלית היו רצון ליצור חברה טובה יותר, קבלת הרגשה טובה מסיוע לזולת והזדהות עם מטרות הארגון. התגמול העיקרי היה תחושה של מועילות ותרומה. הקושי העיקרי היה פיחות במשאב הזמן.
- **התנדבות בלתי-פורמאלית:** כשליש מהמשיבים לסקר התנדבו בערוץ בלתי-פורמאלי, 13% מהם עם אדם או משפחה אחת, וכ-20% – עם יותר מאשר אדם אחד או משפחה אחת. הם העניקו כשעתיים בשבוע למשפחה, ו-12 שעות בחודש בסך הכל. כשליש מהם ציין שלא חל שינוי בהיקף ההתנדבות וכרבע התנדבו יותר. צעירים התמידו בהתנדבות הבלתי פורמאלית 4 שנים בממוצע עם חציון של שנתיים.

תרומות

- 86% מהצעירים בישראל תרמו תרומה כספית או תרומה שוות-כסף (כגון חפצים או מזון): 75% תרמו בערוץ הפורמאלי, 48% תרמו באופן בלתי פורמאלי, 37% מהתורמים הצעירים תרמו בשתי המסגרות יחד.
- **תרומות פורמאליות:** מבין התורמים בערוץ הפורמאלי, 45% תרמו כסף, 18% תרמו תרומות שוות-כסף, 37% תרמו גם וגם. היעד העיקרי לתרומות פורמאליות היה ארגוני מזון, ובהפרש ניכר – ארגוני בריאות, ארגוני ילדים ונוער וארגוני דת. כ-75% טענו שהם תורמים לאותו ארגון באופן מתמשך, והתרומה החציונית לארגון עמדה על 380 ש"ח בקרב בני 18-24, 360 ש"ח בקרב בני 25-34 לעומת 300 ש"ח בקבוצה הבוגרת.

- **תרומות בלתי-פורמאליות:** כמחצית מהצעירים תרמו תרומות בערוץ הבלתי פורמאלי. 24% מהם סייעו לאדם או משפחה אחת, ואילו 38% סייעו לארבע משפחות ומעלה. מבין התורמים, הרוב - 60% תרמו כסף, כשליש תרמו ציוד, ו-4% תרמו מזון. התרומה החציונית עמדה על 725 ש"ח בקרב בני 18-24 ועל 1000 ש"ח בקרב בני 25-34. צעירים התמידו בממוצע כארבע וחצי שנים בסיוע לאותם אנשים (פחות ממבוגרים). 41% בקרב בני 18-24 תרמו יותר מבשנה שעברה, לעומת 34% בקרב בני 25-34 (בשני המקרים השיעור היה גבוה יותר מקבוצת הבוגרים).

תרומת איברים

- כמחצית מהצעירים הישראלים מוכנים שקרוביהם יתרמו את איבריהם לאחר מותם, ומעט פחות מכך – מוכנים לתרום את איברי קרוביהם. כחמישית מהם היו חתומים על כרטיס אדי: רבע מהם טענו שעשו זאת בשל סיפורים בתקשורת, וכשליש – משום שהיתה להם הזדמנות נוחה (במקום שאפשר לחתום או בחידוש הרשיון). המניעים העיקריים לתרומת איברים היו משום שזו דרך להציל חיים, ומשום שזה דרך להמשיך את החיים לאחר המוות. רוב אלה שלא היו מוכנים לתרום ייחסו זאת לסיבות הלכתיות, ומעטים ציינו שהם פוחדים או רוצים להיקבר בשלמות.

התנדבות בני-נוער

- כמחצית מהציבור בישראל התנדב בגיל הנעורים, וכשליש מהם עשו זאת במסגרת מחויבות אישית בבית הספר. ברם, 54% מבני 18-24 דיווחו כי התנדבו במסגרת מחויבות אישית, שכוחה שהלכה ופחתה עם העליה בגיל, והתנדבו מעט יותר מאחרים יחד עם משפחתם.
- כמעט כל הנשאלים (93%) תפסו את ההתנדבות שלהם בגיל הנעורים כחוויה חיובית. 10% אמרו שעשו זאת רק משום שהכריחו אותם, ו-83% היו מתנדבים גם לולא הכריחו אותם. כשני שלישי גרסו שההתנדבות בגיל הנעורים גרמה להם לרצות להתנדב בגיל מבוגר. ברם, הקשר בין התנדבות בגיל הנעורים לבין התנדבות בהווה מראה כי התנדבות במסגרת מחויבות אישית לא מובילה בהכרח להתנדבות בגיל מבוגר.
- כרבע מהמשיבים דיווחו כי חיים בביתם בני נוער וכמעט מחצית מהם מתנדבים. 64% מההורים לבני נוער שמתנדבים דיווחו כי ילדיהם מתנדבים במסגרת מחויבות אישית וכרבע – התנדבות פורמאלית שלא במסגרת בית הספר.
- כמעט כל המשיבים לסקר חשבו שחשוב שבני הנוער יתנדבו, וכ-70% חשבו שפרויקט מחויבות אישית תורם לרצון של בני הנוער להתנדב בעתיד. 83% חשבו שיש לחנך את הנוער להתנדב אך לא להכריח. רוב ההורים חשבו שזהו תפקיד ההורים וכרבע – שזה תפקידו של בית הספר. 82% היו רוצים להתנדב עם ילדיהם.

ערכים והון חברתי

- הערכים המובילים בכלל הציבור הישראלי היו "רצון לחיות חיים מאושרים ונוחים"; "להצליח בלימודים או בעבודה"; ו"לסייע לאנשים שזקוקים לעזרה". ברם צעירים רצו יותר ממבוגרים "לעשות הרבה כסף" ו"לפעול לפי האמונה הדתית שלהם". מבוגרים רצו יותר מצעירים "להפוך את העולם למקום טוב יותר". נמצא קשר בין מספר ערכים והתנהגות פילנתרופית.
- 8% מכלל הציבור חשבו שניתן כמעט תמיד לתת אמון בכל אדם, כשליש סברו שניתן לתת אמון בחלק מהאנשים, וכמחצית מהמשיבים חשבו שלרוב צריך להיות זהירות כשמתעסקים עם אנשים, בעוד ש-8% נוספים סברו שאי אפשר לתת אמון באף אדם. דווקא קבוצת הגיל הצעירה יותר העניקה פחות אמון. נמצא קשר בין התנהגות פילנתרופית לבין הנטיה לתת אמון באנשים.
- רמת המעורבות הפוליטית בקרב צעירים ישראלים היתה נמוכה למדי: רק 16% מהציבור כולו מנסים לשכנע אנשים אחרים שכנוע פוליטי. צעירים הצביעו פחות ממבוגרים בבחירות מקומיות, והיו רשומים פחות במפלגות פוליטיות. לעומת זאת, צעירים השתתפו יותר בהפגנות פוליטיות וחתמו יותר על עצומות (במיוחד בני 25-34).
- ישראלים, במיוחד צעירים, מכירים היכרות טובה את שכניהם, ורובם מבקרים אלו את אלו. ברם, מעטים מהם פועלים על מנת לשפר את פני הקהילה שלהם, לפעול למען בטחונה או לארגן פעילויות לאנשים בקהילה. נמצא קשר בין התנדבות פורמאלית ותרומה פורמאלית לבין פעילות למען השכונה. התנהגות פילנתרופית בלתי-פורמאלית היתה קשורה לא רק לפעילות למען השכונה או הקהילה, אלא גם להיכרות עם השכנים.

בשנת 1997 פרסם המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי דו"ח על בסיס סקר מקיף שבחן את דפוסי התרומה וההתנדבות של הציבור בישראל (גדרון, 1997). היה זה סקר ראשון מסוגו שבחן את דפוסי הפילנתרופיה הישראלית. לאחר הפסקה ארוכה של קרוב לעשור, בשנת 2007, פורסם הדו"ח "פילנתרופיה בישראל, 2006: דפוסי התנדבות ותרומה של הציבור" ע"י כץ, לוינסון וגדרון מתוך רצון להתחיל לבצע מדי שנתיים מחקר סדיר אודות דפוסי הפילנתרופיה בישראל, כחלק מתכנית העבודה הרב-שנתית של המרכז. הרעיון היה לבחון מגמות ושינויים בפילנתרופיה של החברה הישראלית, כאשר מדי פעם המוקד יהיה בהיבטים מסוימים, כגון התנהגות פילנתרופית במקום העבודה או אוכלוסיות מסוימות.

קודם לדו"ח זה מתפרסם דוח מקיף על אודות התנדבות, תרומה ותרומת איברים של האוכלוסיה היהודית והלא יהודית בישראל. הדוח מתבסס על סקר שנערך בתחילת שנת 2009 ובחן התנהגות פילנתרופית בשנת 2008. מתוך רצון לעמוד ביתר שאת על דפוסי הפילנתרופיה של צעירים בישראל, נדגמה דגימת יתר של צעירים בני 18-34 (42% מהנשאלים היו בקבוצת גיל זו). הדו"ח הנוכחי מתאר את ההתנהגות הפילנתרופית (תרומה והתנדבות) של קבוצת גיל זו בישראל 2008 ומשווה אותה לשאר האוכלוסיה.

תודתנו נתונה לקרנות שסייעו במימון עבודת מחקר זאת. הסקר נערך בסיועה של קרן סמואל סבה, לונדון, ואילו דגימת היתר של הצעירים והפקת דו"ח זה התאפשרו בזכות תרומה מטעם קרן יד הנדיב.

1.1 התנהגות פילנתרופית של צעירים

פילנתרופיה היא מרכיב חשוב בפיתוחה של חברה אזרחית, שבה אזרחי המדינה נוטלים על עצמם יוזמות על מנת לקדם עניינים חשובים להם ולהבטיח רווחה חברתית, לעיתים במקום הפעילות הממשלתית הנדרשת, לעיתים לצידה. פייטון (Payton, 1988) כלל בפעילות הפילנתרופית שלושה היבטים מרכזיים: שירות התנדבותי (Voluntary service), נתינה התנדבותית למטרות חברתיות (voluntary giving) והתאגדות התנדבותית (voluntary association). מחקרים הצביעו על כך שיש קשר בין ההיבטים השונים של התנהגות פרו-חברתית, וכי התנדבות קשורה לתרומת כסף ותרומת דם (Lee, Piliavin, & Call, 1999; Wilson & Musick, 1997).

להתנהגות פילנתרופית של צעירים חשיבות יתירה, שכן הם יהוו את דור העתיד של החברה האזרחית. הם מהווים קבוצת כוח חשובה ובעלת השפעה פוליטית, ובמיוחד השפעה במרחבים וירטואלים (cyber space). מנקודת המבט של הצעירים עצמם התנדבות יכולה להוות בעבורם נסיון מקצועי חשוב ולסייע להם בפיתוח קריירה כמו גם בפיתוח מודעות חברתית ויצירת רישות והון חברתי. מחקרים שנערכו אודות התנהגות פילנתרופית של צעירים, הראו שיש חשיבות רבה למודלינג מצד ההורים. לי ואחרים (Lee et al., 1999) הסיקו שהתנהגות פרו-חברתית של ההורים חשובה מאוד על מנת שצעירים יתנהגו כך, והיא יכולה להיות השלב הראשון בכך שצעירים יראו את עצמם כמשתתפים בקהילה. שילוב ילדים, במיוחד מתבגרים, בהתנדבות משפחתית יכולה להגביר את המעורבות שלהם בהווה ובעתיד בחברה ובקהילה. לפי טייס (Tice, 2002) שילוב של צעירים בקהילה והתנהגות פילנתרופית מצד צעירים, משנה את התפיסה אודותם כ"בעיה" שצריך לפתור אותה, אל משאב חשוב.

1.1.1 התנדבות בקרב צעירים

כנען ועמיתיו (Cnaan, Handy, & Wadsworth, 1996) בחנו את ההגדרות השונות להתנדבות והגיעו למסקנה כי רובן כוללות מספר מרכיבים שכיחים: התנדבות היא מתן זמן ללא תמורה כלכלית, למען הזולת או למען מטרה מסוימת. התנדבות פורמאלית היא כזו הנערכת בארגון מתנדבים לאורך זמן. פנר (Penner, 2004) הגדיר ארבעה מאפיינים של התנדבות רשמית ומסודרת: זוהי פעילות מתוכננת ולא ספונטנית; היא מתנהלת לאורך זמן; אין קשר חברתי בין המתנדב למוטבים; היא נעשית בתוך הקשר ארגוני. התנדבות בלתי-פורמאלית יכולה להתקיים ישירות בין המתנדב למוטב ההתנדבות, ואין צורך במסגרת ארגונית. היא גם לא צריכה להתקיים בהכרח לאורך זמן או באופן קבוע. ברם, מוטב ההתנדבות לא יכול להיות קרוב משפחה או חבר קרוב של המתנדב, והמתנדב לא יכול לקבל בגינה תמורה כלכלית כלשהי.

בשנים האחרונות מגלים חוקרים בתחום ההתנדבות כמו גם העוסקים בתחום, ענין מיוחד בהתנדבות צעירים. מחקרים במקומות שונים בעולם מראים שמצד אחד צעירים מתנדבים בהיקפים גבוהים, אך מצד שני העמדות כלפי ההתנדבות הופכות להיות שליליות יותר. כך, למשל, בקנדה, מתנדבים 55% מבני 15-24 (Hall et al., 2006); באנגליה מתנדבים 43% מבני 16-24 (Low et al., 2007) ואילו באוסטרליה ההיקפים הם מעט נמוכים יותר – 30% מבני 18-24 (ABS, 2007). בכל המחקרים הללו נמצא קשר בין רמת ההשכלה של הצעירים לבין הנטיה שלהם להתנדב. מאידך, מספר מחקרים הצביעו על כך שעמדות בקרב צעירים כלפי התנדבות משתנות לרעה, וכי צעירים רבים תופסים את ההתנדבות כפעילות שאיננה "קולית" או של עושי-טוב (ואולי אף פראריירים). רבים מהם חושבים שהתנדבות היא פעילות הנעשית רק על ידי נשים בגיל העמידה בהקשרים מסוימים כגון בית חולים. מחקרים אלה הראו שהתנדבות דימוי שלילי בקרב צעירים וכי היא נתפסת כצורכת זמן רב מדי, משעממת ולא עכשווית (Smith, 1999; Hankson & Rochester, 2005; Niyazi, 1996; Smith, 1999). מצא ש-61 אחוזים מהצעירים לא ראו מה הטעם בהתנדבות ואילו 41 אחוזים חשבו שהחברים שלהם יזלזלו בהם אם יתחילו להתנדב.

מניעים להתנדבות הם ה"כוחות הפנימיים והפסיכולוגיים, המניעים אנשים להתגבר על כל המכשולים ולהיות מעורבים בפעילות התנדבותית" (Clary, Snyder, & Stukas, 1996, p. 486). במשך השנים נבנו מודלים שונים המסווגים את המניעים להתנדבות בסיווגים שונים. התלת ממדי של כנען וגולדברג-גלן (Cnaan & Goldberg-Glen, 1991) מסווג את המניעים לאלטרואיסטים, אגואיסטים וחברתיים; המודל הפונקציונלי של קלארי ואח' (Clary et al., 1996) מתאר שש פונקציות שונות שהתנדבות יכולה למלא; המודל של פרס וליס (1975) מתייחס למניעים להגעה לארגון מסוים; ואילו המודל המתומן של יונג (Yeung, 2004) מתאר ארבעה צירים מרכזיים שעליהם נעים המניעים השונים. במחקר זה נעשה שילוב בין שאלון המניעים של כנען וגולדברג-גלן (Cnaan & Goldberg-Glen, 1991) לבין השאלון הפונקציונלי של קלארי וסניידר (Clary et al., 1996).

אומטו ואחרים (Omoto, Snyder, & Martino, 2000) הצביעו על כך שבשלב החיים השונים ההתנדבות מקבלת משמעות שונה, והמשמעות הזאת קשורה באופן ישיר למה שאנשים מנסים להשיג באמצעות ההתנדבות. מספר מחקרים שבחנו את המניעים להתנדבות בקרב צעירים, בעיקר בקרב סטודנטים, הצביעו על כך שגם בקבוצה זו, כמו בשאר האוכלוסיה, המניעים להתנדבות הם מורכבים ובדרך כלל כוללים מניעים אגואיסטים ואלטרואיסטים גם יחד – בעיקר רצון להרגיש טוב על ידי סיוע לאחר ורצון לקדם את הקריירה (Fitch, 1987; Sergent & Sedlacek, 1990). במחקר שבחן את הפונקציות להתנדבות בקרב סטודנטים נמצא שהמניעים

העיקריים היו ערכים והבנה (Chapman & Morely, 1999). שונדל ובוהם (Schondel & Boehm, 2000) בחנו מניעים להתנדבות בקרב צעירים ומצאו כי המניעים השכיחים היו רצון לעזור לאחרים, אינטרקציה חברתית והערכה. במחקר שנערך בקרב בני נוער ישראלים (Haski-Leventhal, York, Ronel, & Ben-David, 2008) נמצא שליחסים עם אחרים בקבוצה היתה חשיבות יתירה וכי המניעים של צעירים אלה, כמו גם התגמולים החשובים להם, היו קשורים באינטרקציה עם אחרים – חברים וממונים.

חוקרים רבים ניסו לעמוד על הקשר בין התנדבות ומאפיינים סוציו-דמוגרפיים. פירס (Pearce, 1993) טענה כי בנושא זה קיים ידע מחקרי רב, עקבי ומהימן ושכלל נמצא ש"אנשים בעלי הכנסה, רכוש, רמת השכלה, מצב תעסוקתי ומעמד משפחתי גבוהים יותר, נוטים יותר להתנדב, להתנדב בכמה ארגונים, ולקחת על עצמם תפקידים הנהגתיים בארגונים, מאשר אלה שיש להם פחות מהיתרונות שנמנו" (עמ' 65). מאפיינים של "הון אנושי", כלומר השכלה והכנסה, נמצאו באופן עקבי קשורים לנטיה להתנדב, כמו גם מאפיינים של "הון חברתי" – הרשתות החברתיות שאדם חבר בהם (Wilson, 2000).

מספר מחקרים שנערכו בקרב צעירים הצביעו על כך שגם בקבוצת גיל זו יש חשיבות למאפיינים סוציו-דמוגרפיים המאפיינים את המעמד הדומיננטי. רמת ההכנסה ורמת ההשכלה (לעיתים של ההורים), נמצאו קשורות באופן ישיר לנטיה להתנדב. הורים שמתנדבים בעצמם (Raskoff & Sundeen, 1994) ותהליכי סוציאליזציה בגיל מוקדם, המחנכים את הנוער לפעילות פרו-חברתית (Janoski, Musick, & Wilson, 1998), הם בין הגורמים להתנדבות צעירים. נמצא כי צעירים ממעמד חברתי גבוה יחסית נוטים יותר להתנדב; נגישות לכוח חברתי וקשרים חברתיים הם בין הגורמים שמבדילים בין נוער מתנדב לבין נוער שאינו מתנדב (Sundeen & Raskoff, 2000).

1.1.2 תרומה

בנתינה התנדבותית או תרומה, הכוונה היא לאקט וולונטרי שבו יחידים, ארגונים, קבוצות וקרנות תורמים כסף, שירותים או מוצרים לטובת יחידים, ארגונים, או גופים ציבוריים. מההיבט הכלכלי ניתן לומר כי תרומה היא העברה של טובין ללא תמורה כלכלית ומטרתה של הפעילות הפילנתרופית היא "לקדם את רווחת האנושות, להפיג סבל ולשפר את איכות החיים באמצעות פעולות אישיות של נדיבות, חמלה ותמיכה כספית" (Anheier & List, 2005, p. 198). תרומה יכולה להיות ספונטנית או מתוכננת, לארגון או לאדם ברחוב, בסכומים גדולים או קטנים, באופן חד פעמי או מתמשך, ולנבוע ממניעים שונים.

במחקר קודם שנערך בישראל (כץ ואחרים, 2007) נמצא ששיעור התורמים היה נמוך יחסית בקרב הצעירים ביותר, בעיקר ממשום ששיעור התרומה הפורמאלית בקרבם היה נמוך: 63% מבני 18-24 תרמו לעומת 72% בכלל המדגם. טייס (Tice, 2002) תיאר את השינוי שחל בהתנהגות פילנתרופית של צעירים במקומות שונים בעולם המערבי, עקב שינוי תפיסה מצד קרנות, מוסדות חינוך, ארגונים לגיוס כספים וארגונים ללא כוונת רווח, שהבינו שצעירים יכולים להיות משאב חשוב, והחלו לשלב אותם בוועדות ופרוייקטים לגיוס כספים. הוא מצא שצעירים שהיו מעורבים בפילנתרופיה, העשירו את הידע שלהם אודות פילנתרופיה והמגזר השלישי, פיתחו כישורי מנהיגות וגיוס כספים, ועברו התפתחות אישית חשובה.

1.1.3 תרומת איברים

בישראל 2008 ממתנינים למעלה מאלף אנשים לתרומת איברים, המתנה שיכולה לעלות להם בחייהם: כמאה אנשים נפטרים בכל שנה בעודם ממתנינים לשווא לתרומת איבר חיוני.

לעומת זאת, בתרומה מאדם אחד ניתן להציל עד שבעה אנשים ולהציל את מאור עיניהם של עוד שניים. אמנם חלה עליה בשנים האחרונות במספר החותמים על כרטיס אדי (על פי הארגון כ-8% מהציבור חתום כיום על כרטיס אדי) ובמספר התרומות שנערכות בפועל בכל שנה, אך מספרן עדיין נמוך למדי (פחות ממאה תרומות בשנה) ונמוך מאוד ביחס למספר הממתינים (<http://www.health.gov.il/transplant/index.htm>).

לפי מחקר שנערך בארה"ב (Meslin et al., 2008) נמצא קשר בין התנהגות פילנתרופית כללית (בעיקר למען מטרות לא דתיות) לבין הנכונות לתרום איברים, אך לא נמצא קשר בין תרומת איברים לבין נטיה לתרום למטרות דתיות (במילים אחרות הנכונות לתרומת איברים היתה קשורה קשר שלילי לדת). הם מצאו כי נשים וצעירים הביעו יותר נכונות לתרום איברים, כמו גם אנשים בעלי השכלה גבוהה. במחקר אחר שנערך בהולנד (Bekkers, 2006) נמצא כי הנכונות לתרום איברים היתה קשורה במאפייני אישיות שונים, ובנכונות לתרום דם, כמו גם במאפיינים של הון אנושי, דוגמת השכלה והכנסה. במחקר נוסף (Bennett & Savani, 2004) נמצא שהמוכנות לתרום איברים היתה קשורה לדת (בעיקר נצרות), ולהיות האדם קרוב לאנשים שהיו זקוקים להשתלה. הם בחנו מניעים זולתניים ואנוכיים לתרומה (אנשים שהיו מוכנים לתרום למשל תמורת תמריץ כספי) ומצאו שמניעים זולתניים היו קשורים לידע וערך עצמי ואילו הכנסה היתה קשורה למניעים אנוכיים.

מספר מחקרים עסקו בעמדות כלפי תרומת איברים בקרב צעירים. קונסה ואחרים (Conesa et al., 2003) ערכו מחקר על אודות עמדות כלפי תרומת איברים וכלפי שינויים חוקיים שנערכו בנושא בארה"ב. הם מצאו שבכלל האוכלוסייה 63% היו בעד תרומת איברים, אך שאנשים בני 40 ומעלה, עם השכלה נמוכה שלא פעלו פעילות פרו-חברתית נטו פחות מאחרים לתרום. צעירים יותר היו יותר מוכנים לתרום איברים. במחקר אחר שנערך בקרב גברים צעירים באירופה (Gross et al., 2001) נמצא ש-61% מהנשאלים היו מוכנים שיתרמו את איבריהם לאחר מותם, ו-50% מהם היו מוכנים לתרום את איברי הקרובים להם. קבלת ידע, היכרות עם אדם שנתרם או זקוק לתרומה, ואמונה בחיים אחרי המוות היו בין הגורמים שהובילו לעמדה חיובית יותר. בסקר שנערך בקרב כ-1500 צעירים בשוודיה, נמצא שלמרות שהעמדה הכללית כלפי תרומת איברים היתה חיובית, רק 50% מהצעירים היו מוכנים לתרום איברים, ורק 20% מהם היו מוכנים לתרום את איברי הוריהם. אמנם נשים היו יותר נכונות לתרום, אך גם הביעו יותר תחושות של אי-נוחות ופחד (Sanner, 2002). במחקר שעסק בתרומות דם בקרב צעירים, נמצא שרוב הצעירים לא תרמו דם, ורק 7% מהם היו רשומים כתורמים. תחושת חוללות עצמית, עמדות, ותחושת מחויבות מוסרית היו בין הגורמים שהובילו לתרומת דם (Lemmens et al., 2005). תרומת דם של צעירים נמצאה קשורה למודלינג מצד ההורים וכן לתחושת חובה מוסרית, יותר מאשר התנדבות (Lee et al., 1999).

1.1.4 התנדבות בני נוער

בני נוער מתנדבים בשלושה ערוצים עיקריים. הראשון הוא דרך בית הספר, באופן המחייב אותם להתנדב, ועל כן אינם נכללים בהגדרה הצרה של התנדבות (הכוללת רצון חופשי) אלא בהגדרה רחבה יותר. תכניות כאלה קיימות בארה"ב, בקנדה ובמקומות נוספים, וכן בישראל – תכנית מחויבות אישית. בארה"ב נמצא ש-38% מבני הנוער התנדבו במסגרת תכניות בית ספריות (Independent Sector, 2005). בישראל, 40%-32% מבני הנוער התנדבו בשנים 2005-2006, מתוכם, 40% עשו זאת באמצעות פרויקט מחויבות אישית. 94% מהמתנדבים הללו

פעלו לפחות פעם בשבוע, 3-4 שעות שבועיות בממוצע. שני הערוצים הנוספים הם התנדבות פורמאלית במסגרת ארגונים, והתנדבות בלתי-פורמאלית ישירות עם יחידים ומשפחות. מחקרים הצביעו על כך שלבתי ספר, משפחה וכנסיות יש השפעה חשובה על סוציאליזציה של בני נוער להתנדבות, בין אם על ידי מתן ערכים, מתן דוגמה אישית, או מתן תמיכה נדרשת על מנת שבני הנוער יתנדבו (Janoski & Wilson, 1995; Jones, 2000; Sundeen & Raskoff, 2000). רסקוף וסנדין (Raskoff & Sundeen, 1994, 1998) מצאו ש-82% מבתי הספר בארה"ב פיתחו הזדמנויות להתנדבות וב-46% מבתי הספר תלמידים נדרשו להתנדב על מנת לסיים את לימודיהם.

1.2 ערכים והון חברתי

התנהגות פילנתרופית קשורה גם לעמדות של אדם – ערכים, וכן לפעילויות אחרות שאדם עוסק בהם, כגון מעורבות פוליטית וחברתית. במחקר שנערך בקרב צעירים בארה"ב (Glanville, 1999) נמצא שמעורבות בקהילה היתה קשורה למעורבות פוליטית, ענין ומודעות פוליטיים, ומנהיגות קהילתית. בדו"ח זה בחנו את הערכים האישיים, את רמת המעורבות הפוליטית ואת ההון החברתי שנמדד בקשרים בין אישיים בקהילה ובפעילות בלתי-פורמאלית למען הקהילה.

רוקיץ' (Rokeach, 1969) הגדיר **ערכים** כ"אמונה מתמשכת בכך שאופן התנהגות ספציפי או מצב קיום סופי מסוים, הם עדיפים, אישית וחברתית, על פני אופן התנהגות או מצבי קיום אחרים" (עמ' 160). שוורץ (Sagiv & Schwartz, 2000) תיאר את ערכי היחיד ככוללים עשרה ערכי בסיס, ביניהם ערך הבנוולנטיות: הדאגה לרווחתם של אנשים עמם מקיימים מגע יומיומי, המתבטאת בשאיפה להפגין אחריות ונאמנות, לנהל את הקשרים האישיים בכנות ולהושיט עזרה בשעת מצוקה. מספר מחקרים הראו כי יש קשר לערכי היחיד ולהתנהגות פילנתרופית (Bekkers, 2004; Penner, 2002). המודל הפונקציונאלי למניעי ההתנדבות שתואר לעיל, שם דגש על האופן שבו התנדבות מסייעת לאדם להוציא לפועל ערכים שהוא מאמין בהם. שור (Shure, 1991) הסביר שישנם שלושה קטליזטורים שיכולים להשפיע על אדם להתנדב: הנורמות של היחיד או של קבוצת השייכות שלו; חוש האמפטיה שלו; והעקרונות האוניברסליים שמנחים אותו. דקר והלמן (Dekker & Halman, 2003) כתבו שלדעתם בין הערכים שמנחים פעילות התנדבות נוכל למצוא אלטרואיזם, סולידריות, הדדיות רצון להיטיב, שאיפה לצדק, לשוויון, וערכים דתיים, אך יש לזכור כי אין קשר ישיר בין ערכים לפעילות, וכי ערכים הם רק מרכיב אחד שמשפיע על פעילות אנושית.

פטנס (Putnam, 1995; 2000) התייחס לערך המוסף שנובע מפעילות התנדבותית וכינה אותו "**הון חברתי**". הוא הגדיר הון חברתי כ"מאפיינים של ארגון חברתי כגון רשתות, נורמות ואמון חברתי שמקדמים את התיאום ושיתוף הפעולה למען תועלת הדדית" (Putnam, 1995: 67). לדעתו, איכות החיים טובה יותר בקהילות שבורכו בהון חברתי גדול יותר מכמה סיבות. ראשית, רשתות של פעילות אזרחית מחזקות נורמות והדדיות ומעודדות את עליתו של האמון החברתי. רשתות שכאלה מקדמות גם שיתוף פעולה ותקשורת, מחזקות את המוניטין החיובי של החברים בהן, ומאפשרות לפתור דילמות של פעילות קולקטיבית, כלומר הן יוצרות בסיס חברתי לשיתוף פעולה בהווה ובעתיד. לבסוף, רשתות חברתיות מסועפות מרחיבות גם את תחושת המשתתפים לגבי עצמם, מפתחות את ה"אני" שבתוך ה"אנחנו", ומפתחות את הנטייה של המשתתפים לפעול למען תועלת קולקטיבית. בהתבסס על תפישת ההון החברתי טענו ווילסון ומוסיק (Wilson & Musick, 1998) כי רמה גבוהה

של מעורבות אזרחית תלויה בהון חברתי. מתנדבים הם בעלי הון חברתי (רישות חברתי ענף, קשרים חברתיים, השתייכות ארגונית) והון אנושי (השכלה והכנסה) גבוהים יותר מלא מתנדבים. בסקר שערכו, בו השתתפו 2500 אמריקאים - נמצא קשר חיובי בין השכלה, הכנסה, נכסים משפחתיים, אינטרקציות חברתיות רשמיות ולא רשמיות, ומספר החברים שיש לאדם, לבין התנדבות. כלומר התנדבות קשורה להון אנושי, מעמד חברתי והון חברתי.

2. המחקר

הסקר במסגרתו נאספו הנתונים המנותחים בדו"ח מחקר זה בוצע כחלק מהתכנית הרב-שנתית של המרכז לחקר המגזר השלישי, על מנת לייצר בסיס נתונים מתמשך על אודות היבטים שונים בפילנתרופיה הישראלית. מטרת המחקר היתה לבחון מספר היבטים של פילנתרופיה ישראלית בשנת 2008: התנדבות, תרומה, נכונות לתרומת איברים, ערכים ומעורבות חברתית. שני ההיבטים הראשונים, התנדבות ותרומה, נבחנו בשני מישורים – פורמאליים ולא פורמאליים. בהתנדבות פורמאלית ותרומה פורמאלית הכוונה היא לפילנתרופיה הנערכת למען ובאמצעות ארגונים, בדרך כלל ארגוני המגזר השלישי: ארגונים ללא כוונת רווח, ארגוני מתנדבים, מלכ"רים (לדיון נפרד בהגדרות הארגונים של המגזר השלישי ר' גדרון, בר וכץ, 2003). בין שאלות המחקר המרכזיות היו: מה היקפי ההתנדבות ויעדיה, מי מתנדב, מהם המניעים והחסמים להתנדבות, ומה התגמולים והקשיים הכרוכים בפעילות זו. באשר לתרומות, בחנו מהם היקפי התרומות ויעדיהן, מי תורם, ומהם המניעים והחסמים לתרומות. בנוסף, כאמור לראשונה בסקר זה, בחנו את הנטיה של הציבור לתרום איברים – נכונות שיתרמו את איבריהם לאחר מותם ונכונות לתרום איברי קרובים להם, מי מוכן לתרום איברים ומי לא, ומה המניעים והחסמים לתרומה חשובה זו.

בדו"ח מחקר זה אנו מתמקדים באופן מיוחד בדפוסי הפילנתרופיה של צעירים בישראל, כחלק ממערך מחקר רחב יותר, במימונה של קרן יד הנדיב, אודות מעורבות חברתית של צעירים בישראל. המחקר כולל היבטים שונים של מעורבות חברתית של צעירים, ביניהם יזמים חברתיים צעירים עד גיל 34, קהילות משימתיות של צעירים, ומחקר השוואתי של נוער המתנדב במסגרות המקדמות התנדבות נוער לעומת נוער שאינו מתנדב. הדו"ח שלפניכם מתמקד בתרומה, התנדבות, ערכים ומעורבות חברתית של צעירים בגילאים 18-35, כמו גם בהתנדבות בני נוער כפי שנתפסת דרך עיני הוריהם ויחס הציבור לחינוך להתנדבות בגילאי ביה"ס. דו"ח זה מתבסס על הנתונים שנאספו בקרב משתתפי הסקר בני 18-34 (על מנת לייצר בסיס נתונים רחב מספיק, נערכה דגימת יתר של צעירים), והנתונים נאספו בפרק ייעודי של השאלון שבחן התנדבות נוער במשק הבית ועמדות ביחס להתנדבות נוער וחינוך להתנדבות בביה"ס.

2.2 הליך המחקר

לשם ביצוע הסקר נבנה שאלון שכלל 92 פריטים בשמונה נושאים: התנדבות פורמאלית, התנדבות בלתי-פורמאלית, תרומה פורמאלית, תרומה בלתי-פורמאלית, תרומת איברים, השתתפות פוליטית, ערכים, ושאלות על רקע סוציו-דמוגרפי. נתונים סוציו-דמוגרפיים כללו מין, גיל, מצב משפחתי, דת, רמת דתיות, השכלה, הכנסה, ומוצא. בנוסף, כל המשתתפים בסקר נשאלו לגבי התנדבות בני נוער החיים בבית.

הסקר עצמו היה סקר טלפוני שבוצע במהלך מרץ 2009. רואיינו אנשים מגיל 18 ומעלה מקרית שמונה ועד אילת (טעות הדגימה: +3.5%/-). בסקר נדגמו באופן אקראי 1,538 משיבים, מתוכם 647 (42%) צעירים בני 18-34.

2.2.1 המשתתפים בסקר

כאמור, הסקר כלל 647 צעירים. 42% היו בני 18-24, והשאר (58%) בני 25-34 (גיל חציוני 26). 49% מהמשיבים היו נשים, ו-52% היו גברים. 88% מהמשיבים היו ילידי ישראל (לעומת 77% מכלל המדגם). 83% מהמשיבים היו יהודים, 14% - מוסלמים, כ-2% נוצרים, וכאחוז אחד -

דרוזים (השאר סירבו להשיב). כמחצית מהמשיבים (48%) היו חילונים, 16% - מסורתיים-לא כ"כ דתיים; 9% - מסורתיים-דתיים, 13% - דתיים, ואילו 13% היו חרדים (לעומת 7% חרדים בלבד בכלל המדגם). רוב המשיבים בקרב הצעירים היו רווקים (57%), ואילו 41% היו נשואים או חיו עם בן זוג. רק כאחוז היו גרושים, ורק אדם אחד היה אלמנה/ה (באופן טבעי נתונים אלה שונים מאוד מהמדגם הכללי עם ייצוג גבוה בהרבה לרווקים ונמוך בהרבה לגרושים ואלמנים). ל-64% לא היו ילדים (לעומת רק 36% מכלל המדגם). באשר להכנסה, 26% מהמשיבים דיווחו כי יש להם הכנסה הרבה מתחת לממוצע, 18% - מעט מתחת לממוצע, 20% - דומה לממוצע, 25% - מעט מעל הממוצע, ואילו -12% הרבה מעל הממוצע (נתונים אלה דומים לשאר המדגם). ל-55% מהמשתתפים היו 12 שנות השכלה ומטה, ל-22% היו 12-15 שנות השכלה, ואילו ל-23% מהמשתתפים היו למעלה מ-15 שנות השכלה.

2.2.2 מבנה הדוח

הדו"ח, בהתאם למטרות המחקר ומבנה הסקר, מחולק לשמונה חלקים. לאחר חלק המבוא והחלק המתודולוגי, מחולקים הממצאים לחמישה פרקים: התנדבות צעירים (פרק שלישי) שעוסקת הן בהתנדבות במישור הפורמאלי והן בהתנדבות במישור הבלתי פורמאלי. הפרק עוסק בהיקפי ההתנדבות ויעדיה, במניעים, תגמולים, מחירים וחסמים הכרוכים בפעילות ההתנדבותית. בדומה לכך, עוסק הפרק הרביעי בתרומה פורמאלית ובלתי-פורמאלית, על היבטיה השונים. הפרק החמישי עוסק בהיבט החדש שנוסף למחקר זה – תרומות איברים, ובודק כמה מהמשיבים מביעים מוכנות לתרומת איברים, מי מוכן לתרום ומי לא, ומה המניעים והחסמים בדרך להסכמה זו. הפרק השישי עוסק בהתנדבות בני נוער ובעיקר בתפיסות מבוגרים אודות התנדבות בני נוער. הפרק השביעי עוסק בערכים, מעורבות פוליטית וחברתית. בפרק האחרון, הוא פרק הדיון, אנו מסכמים את ההיבטים השונים של התנהגות פילנתרופית בקרב צעירים בישראל של שנת 2008 ודנים בממצאים.

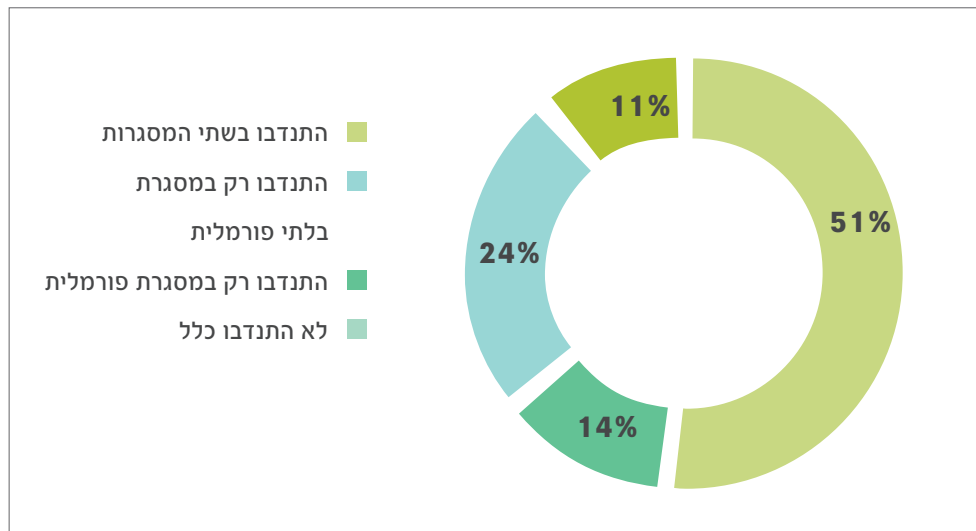

3. התנדבות

התנדבות היא פעילות הנעשית מתוך רצון חופשי, על מנת לסייע לאדם, קבוצה או מטרה, ללא תמורה כלכלית. התנדבות נחשבת לרשמית (פורמאלית) כאשר היא מבוצעת בתוך ארגון ועל בסיס קבוע.

ממצאי סקר ההתנדבות והתרומה לשנת 2008, עולה כי כמחצית מהצעירים (49%) עסקו בפעילות התנדבותית כלשהי, בין אם במסגרת פורמאלית (בתוך ארגון ועל בסיס קבוע) ובין אם במסגרת בלתי-פורמאלית (למען אדם או משפחה שלא באמצעות ארגון). סך הכל 24% התנדבו במסגרת פורמאלית, לעומת 35% במסגרת בלתי-פורמאלית, כאשר 11% התנדבו בשתי המסגרות גם יחד. היקפי ההתנדבות בקרב צעירים והחלוקה בין המסגרות כמעט וזהים לאלו בכלל האוכלוסיה (תרשים 1).

תרשים 1. שיעורי התנדבות לפי אופי ההתנדבות, צעירים 18-34

3.1 התנדבות פורמאלית

3.1.1. היקפים ויעדים

כרבע מהצעירים בישראל (25%), שיעור דומה לכלל המדגם ולקבוצת הבוגרים, דיווחו כי בשנה האחרונה התנדבו (העניקו עזרה לארגונים או לזולתם ללא שכר או תמורה כלכלית אחרת ומתוך רצון חופשי) במסגרת ארגונים, כלומר התנדבות פורמאלית. מתוך המתנדבים, למעלה משליש (39%) התנדבו למען ארגונים המספקים מזון לאנשים, 21% התנדבו למען ילדים ונוער, ו-17% התנדבו למען ארגוני בריאות ובתי חולים. כרבע מהמתנדבים (24%) התנדבו בתחום עיסוקם המקצועי (לעומת כשליש בכלל המדגם). בממוצע אנשים התנדבו לאותו הארגון במשך 3.4 שנים (לעומת 7.5 שנים בקרב קבוצת המבוגרים), כאשר החציון עמד על שנתיים (כלומר מחצית מהאנשים התנדבו למעלה משנתיים לאותו הארגון) לעומת חציון של 4 בקרב המבוגרים. הפערים בהתמדה עשויים לנבוע מהגיל הצעיר של המתנדבים. 19% דיווחו כי התנדבו בארגון

זה עד שעה בשבוע, 40% התנדבו בין שעה לארבע שעות בשבוע, 17% התנדבו בין 4 ל-8 שעות שבועיות, ו-16% פעלו למעלה משמונה שעות שבועיות. בדומה לקבוצת הבוגרים (35 ומעלה), מרבית המתנדבים משקיעים עד 4 שעות שבועיות לארגון בו מתנדבים הכי הרבה. בנוסף, המתנדבים נתבקשו להעריך את סך השעות החודשיות שהעניקו לכל הארגונים בהם פעלו גם יחד. בממוצע, העריכו המתנדבים כי הם מעניקים כ-30.47 שעות להתנדבות בחודש לפעילות פורמאלית בארגונים, אך החציון עמד על 15 שעות התנדבות חודשיות בלבד, כלומר מחצית מהמתנדבים מקדישים פחות מארבע שעות שבועיות להתנדבות בארגונים, לעומת ממוצע של 24.6 שעות חדשיות בקרב קבוצת הבוגרים עם חציון 14. 21% מהצעירים המתנדבים (לעומת כ-16% בקרב קבוצת הבוגרים) הם "מתנדבים כבדים", כאלה המעניקים לארגונים לפחות 40 שעות בחודש.

ביקשנו לבחון האם חל שינוי בהיקפי ההתנדבות של המתנדבים ביחס לשנה קודמת. 28% מהמתנדבים, טענו כי הם מתנדבים באותו ההיקף, ללא שינוי. 28% דיווחו כי הם מתנדבים פחות (13% הרבה פחות), ואילו 44% טענו שהם מתנדבים יותר (29% הרבה יותר). זאת לעומת קבוצת הבוגרים, בה בקרב 55% מהמתנדבים לא חל שינוי בהיקף ההתנדבות כלל, ורק 26% ציינו כי מתנדבים יותר משנה שעברה.

בקבוצת הצעירים, אם כך, חלה עלייה בולטת בהיקף ההתנדבות הפורמאלית ביחס לשנה שעברה. בבדיקת הסיבות לעליה בהתנדבות עלה כי כשליש (34%) ציינו שהם עושים זאת כי הם נהנים מההתנדבות, ו-21% ציינו שהם עושים זאת כי יש בידם יותר זמן פנוי. 8% ציינו שהם מתנדבים יותר כי ביקשו מהם, ו-8% נוספים ציינו את הגידול בצרכים של קהל היעד. מבדיקת הסיבות לירידה בהיקף ההתנדבות עלה כי כמחצית (52%) מהם צמצמו את היקף התנדבותם משום שיש להם פחות זמן פנוי, 8% הסבירו את הפיחות בנסיבות אישיות או משפחתיות ו-8% ציינו כי ביקשו מהם להתנדב פחות.

3.1.2 המניעים להתנדבות

המניעים להתנדבות הם "הכוחות הפסיכולוגיים העומדים מאחורי ההחלטה להתנדב, כוחות המסייעים להתגבר על המכשולים בדרך להתנדבות" (Clary et al., 1996). המניעים מחולקים בדרך כלל למניעים זולתניים (אלטרואיסטים), מכווני עצמי (אגואיסטיים) וחברתיים (Cnaan & Goldberg-Glen, 1999). בסקר הנוכחי קראנו בפני אנשים שדיווחו כי הם מתנדבים רשימה של מניעים וביקשנו מהם להביע את הסכמתם בסולם בן 5 רמות, הנע מ"נכון מאוד" ועד "כלל לא נכון". טבלה מס' 1 מסכמת את אחוז המסכימים עם המניעים שהועלו.

ניתן לראות כי שני המניעים השכיחים ביותר: "ההתנדבות יוצרת חברה טובה יותר" ו"ההתנדבות למען הזולת נותנת לי להרגיש טוב יותר עם עצמי" הנם מניעים זולתניים. המניע השלישי בשכיחותו הוא "הזדהות עם מטרות הארגון". המניעים הפחות חשובים למתנדבים הם מניעים מכווני עצמי כמו תחושת בדידות (רק 6% הסכימו), קבלת שירות מהארגון (23%) וקידום הקריירה (26%). השוואת המניעים החשובים לצעירים לאלה החשובים לקבוצת הבוגרים, מצביעה על כך שבאופן כללי המניעים של הצעירים דומים לאלה של קבוצת הבוגרים, למעט מספר יוצאי דופן, הקשורים בבירור לתפקידי פיתוח הקריירה וההון החברתי המאפיינים שלב זה במעגל החיים. השוני הבולט ביותר קשור בלמידה, שכיחות מניע זה בקבוצת הצעירים גבוה יותר מבקבוצת הבוגרים ("אני לומד/ת דברים חדשים על עצמי" פער של 20%), לאחר מכן נמצאו מניעים הקשורים בקידום הקריירה ובפיתוח קשרים חברתיים נפוצים יותר בקרב קבוצת הצעירים. נראה כי גם התאמה לערכים הדתיים נפוצה יותר בקרב הצעירים בפער דומה.

טבלה 1: מניעים להתנדבות, השוואה בין צעירים ובוגרים

המניע להתנדבות	צעירים	בוגרים
התנדבות יוצרת חברה טובה יותר	89%	82%
התנדבות למען הזולת נותנת לי להרגיש טוב יותר עם עצמי	84%	83%
אני מזדהה עם מטרות הארגון	81%	83%
אני לומד/ת דברים חדשים על עצמי תוך כדי ההתנדבות	76%	56%
התנדבות היא הזדמנות למעורבות חברתית	73%	76%
התנדבות היא הזדמנות לפתח קשרים חברתיים	65%	52%
מסורת משפחתית וחינוך	59%	58%
ההתנדבות מתאימה לערכים הדתיים שלי	48%	35%
רוב האנשים בסביבתי הקרובה מתנדבים	35%	27%
אם אני לא אתנדב, לא יהיה מי שיבצע את העבודה	34%	30%
המעסיק שלי מצפה מהעובדים להתנדב	28%	21%
התנדבות יכולה לסייע בקידום הקריירה שלי	26%	13%
קיבלנו שירות מהארגון בו אני מתנדב/ת	23%	15%
חשתי בדידות	6%	

3.1.3 תגמולים וקשיים הכרוכים בפעילות ההתנדבותית

גם אם ההתנדבות נעשית ללא תמורה כלכלית כלשהי, יש עדיין תגמולים חשובים הכרוכים בהתנדבות כגון דימוי עצמי, קידום הקריירה, תגמולים חברתיים ואחרים (Cnaan and Cascio, 1999). המתנדבים נתבקשו לציין אילו תגמולים הם מקבלים במסגרת ההתנדבות התגמול השכיח ביותר היה "הרגשה שאני מועילה ותורמת" שצוין על ידי 63% מהמשיבים. תגמולים אחרים היו שכיחים הרבה פחות: פתרון בעיות שמדאיגות אותי (21%), הערכה ותודה (8%), יצירת קשרים חברתיים (1%).

ההתנדבות כרוכה גם בקשיים אובייקטיביים וסובייקטיביים (בעיקר רגשיים). כשנשאלו המתנדבים על הקשיים בהם הם נתקלים בפעילות ההתנדבותית, התייחסו מעל מחצית מהם (58%) דווקא לקושי האובייקטיבי הנוגע לפחות זמן פנוי בעקבות ההתנדבות. פחות מ-5% התייחסו לקשיים רגשיים כגון תסכול או יאוש, מאמץ פיזי ונפשי או עניין / אתגר בפעילות ההתנדבותית.

3.2 התנדבות בלתי-פורמאלית

3.2.1 היקפים

התנדבות בלתי פורמאלית היא מתן עזרה ללא תשלום לאדם או משפחה שאינם קרובים או חברים של המסייע, המבוצעת שלא במסגרת ארגונית. בדומה לכלל המדגם, ההתנדבות הבלתי-פורמאלית שכיחה יותר בקרב הצעירים מאשר ההתנדבות הפורמאלית: 35% מהצעירים ציינו שמתנדבים בערוץ הבלתי פורמאלי לעומת 25% שצינו כי הם מתנדבים בערוץ הפורמאלי. יתרה מזאת, אף שיעורי ההתנדבות הבלתי פורמאליים בקרב הצעירים דומים לשיעור ההתנדבות בקרב כלל המדגם.

מבדיקת היקף ההתנדבות למשפחה או אדם לו הקדישו את מרבית זמנם עולה כי 20% מהמתנדבים בערוץ הבלתי-פורמאלי ציינו כי הם מתנדבים עד שעה בחודש, כשליש - 38% - בין שעה לארבע שעות בחודש, 20% התנדבו 4-8 שעות, ואילו 23% התנדבו למעלה משמונה שעות חודשיות בערוץ זה. מהשוואת תמונת ההתנדבות הבלתי פורמאלית של הצעירים לזו של הבוגרים עולה כי צעירים מקדישים פחות שעות חדשיות להתנדבות הבלתי פורמאלית: שיעור ההתנדבות של עד שעה בחודש גבוה יותר בקרב הצעירים (20% בקרב צעירים לעומת 9% בלבד בקרב הבוגרים), בעוד שיעור ההתנדבות של שמונה שעות ומעלה גבוה יותר בקרב הבוגרים (23% בקרב הצעירים לעומת 29% בקרב הבוגרים).

3.2.2 התמדה בהתנדבות בלתי פורמאלית ונשירה ממנה

המתנדבים הצעירים מתמידים ברובם כשנה או ארבע שנים ויותר בהתנדבות הבלתי פורמאלית. מבין הצעירים המתנדבים בערוץ זה, מעט מעל שליש (38%) התנדבו עד שנה, ושיעור דומה (36%) התנדב ארבע שנים ומעלה. בהשוואה לקבוצת הבוגרים נראה כי הצעירים מתמידים פחות. בעוד ממוצע ההתמדה בהתנדבות בקרב הצעירים עמד על 4 שנים עם חציון של שנתיים, עמד ממוצע ההתמדה בקבוצת הבוגרים על 6.3 שנים עם חציון של 4 שנים.

קבוצת הצעירים חוותה שינוי גדול יותר בהתנדבות מקבוצת הבוגרים. רק שליש מהמתנדבים הצעירים בערוץ הבלתי-פורמאלי (35%) ציינו כי לא חל שינוי בהיקף ההתנדבות שלהם בערוץ זה ביחס לשנה הקודמת לעומת כמחצית מהבוגרים (54%). 37% ציינו כי התנדבו פחות (מהם כמעט 20% - הרבה פחות), ואילו 28% - התנדבו יותר (13% - הרבה יותר). סה"כ נראה כי חלה ירידה קלה בהיקף ההתנדבות של הצעירים לעומת שנה שעברה, מגמה שלא מאפיינת את קבוצת הבוגרים (התנדבו פחות 26% מהם 10% הרבה פחות; 21% התנדבו יותר מהם 12% הרבה יותר).

הסיבות המרכזיות שצוינו על ידי הצעירים לירידה בהיקף ההתנדבות היו: פחות זמן פנוי (74%), נסיבות אישיות או משפחתיות (11%), ושחיקה (5%). למרות שקבוצת הצעירים דיווחה בשכיחות גבוהה יותר על ירידה בהיקף ההתנדבות, הסיבות השכיחות אינן שונות מקבוצת הבוגרים. גם בעלייה בהיקף ההתנדבות לא נראה הבדל מהותי מקבוצת הבוגרים: בקרב המתנדבים יותר ביחס לשנה הקודמת, 43% ציינו כי הם עושים זאת משום שנהנים מההתנדבות, 22% ציינו שיש להם יותר זמן פנוי, ו-12% ציינו כי חל גידול בצרכים של אלו שלהם עזרו. בקרב הבוגרים עלתה סיבה נוספת לעלייה בהיקף: "בקשו ממני" נראה כי בקרב קבוצה זו בקשה פשוטה עשוייה לגדיל את היקף ההתנדבות הבלתי פורמאלית.

51% מבין אלה שצינו כי הם לא מתנדבים כיום במסגרת בלתי-פורמאלית, דיווחו כי התנדבו בעבר אך הפסיקו. 63% מבין אלה, ציינו כי עשו זאת משום שלא היה להם די זמן, ו-16% משום

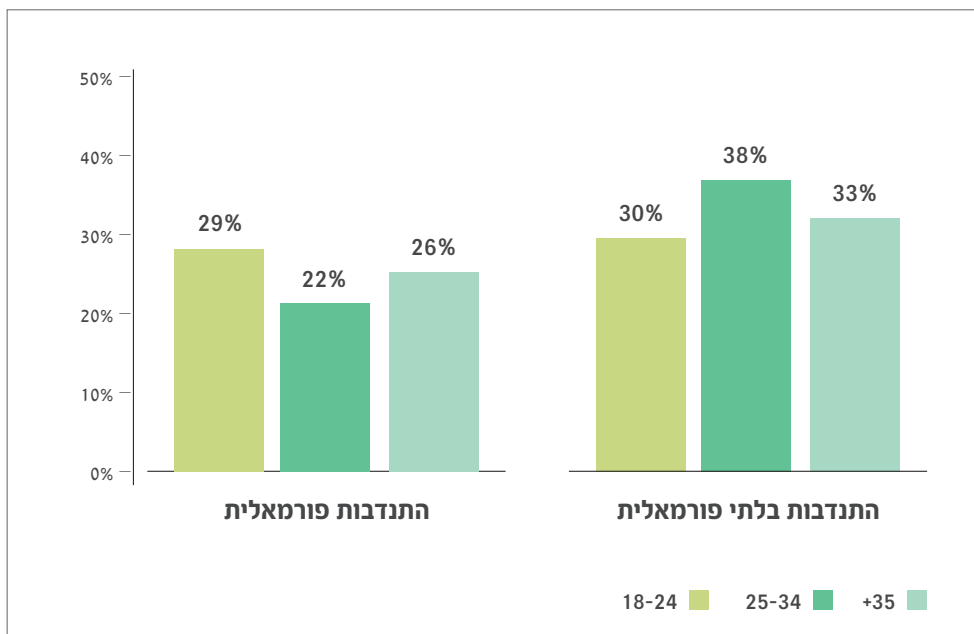
שלא ביקשו מהם להמשיך, ו-11% ציינו שהפסיקו בשל נסיבות אישיות או משפחתיות. בקרב אלו שדיווחו כי לא התנדבו בעבר, נראה כי הסיבה הבולטת בשכיחותה היא שלא הציגו/ביקשו מהם להתנדב (34%). פרט לכך, בעיות בריאות (28%), בעיות אישיות (22%) וחוסר זמן (14%) היו הסיבות המרכזיות לא להתנדב. מהסתכלות על הסיבות שהועלו הן לעלייה והן לירידה, גם בקבוצת הצעירים וגם בקבוצת הבוגרים נראה שבקשה פשוטה להתנדב היתה עשוייה להשפיע על היקף התנדבותם.

3.3 פרופיל המתנדבים

3.3.1 קבוצות גיל

על מנת לעמוד ביתר פירוט על ההתנדבות בקרב הצעירים, נבחנו הבדלים בהתנדבות בין קבוצות גילאי הצעירים: 18-24 ו-25-34, וקבוצת הבוגרים, בני 35 ומעלה, בהתנדבות פורמאלית ובלתי פורמאלית (תרשים 2). נראה כי קיימים הבדלים בין קבוצות הגיל השונות בנטיה להתנדב הן פורמאלית והן בלתי פורמאלית: פרט לקבוצה הצעירה ביותר (18-24), התנדבות בלתי פורמאלית שכיחה יותר מהתנדבות פורמאלית ופער זה בולט במיוחד בקרב בני 25-34. בכל הנוגע להתנדבות פורמאלית, קבוצות הגיל הצעירה הנה בעלת הנטיה הגבוהה ביותר להתנדב (גילאי 18-24). 29% מהם ציינו כי הם מתנדבים במסגרת פורמאלית לעומת 22% בקבוצת הצעירים הבוגרת יותר (גילאי 25-34). בנוסף, צעירים נוטים יותר להתנדב בארגונים המספקים מזון ובארגונים למען ילדים ונוער. באשר להתנדבות בלתי פורמאלית, נראה כי קיימת מגמה הפוכה: צעירים יותר (18-24) התנדבו פחות בערוץ זה מאשר בני 25-34 (30% לעומת 38% בהתאמה).

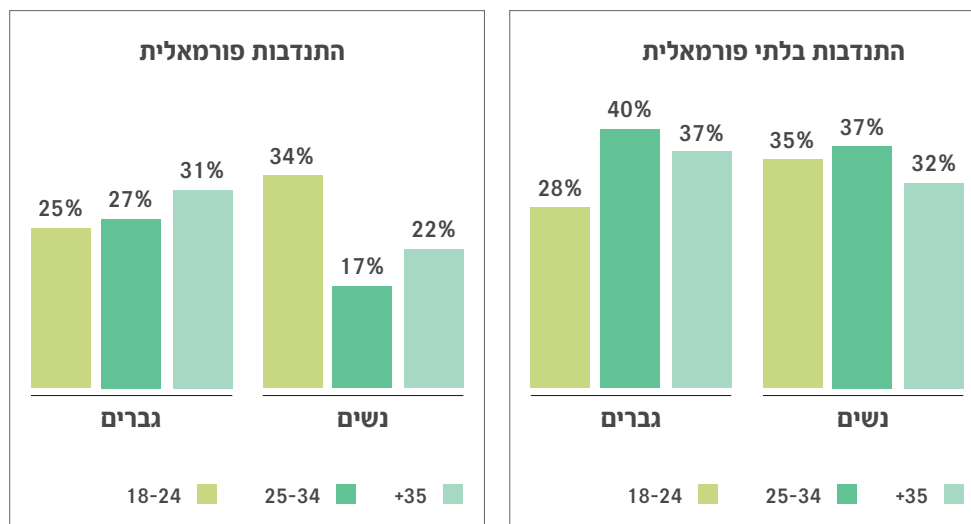
תרשים 2: שיעורי התנדבות, לפי גיל

3.3.2 מגדר

מענין לציין שבעוד שבכלל המדגם נמצא כי גברים מתנדבים יותר מנשים באופן מובהק, הרי שבקרב צעירים לא נמצאה מגמה דומה (תרשים 3).
 בכל הנוגע להתנדבות פורמאלית נראה כי נשים צעירות (18-24) מתנדבות יותר מגברים אך בגילאים מאוחרים יותר מגמה זו מתהפכת וגברים מתנדבים פורמאלית יותר מנשים: למשל, בגילאי 25-34, 27% מהגברים מתנדבים בעוד רק 17% מהנשים דיווחו כי התנדבו. פער זה נשמר גם בגילאים הבוגרים יותר (35 ומעלה). בבחינת ההתנדבות הבלתי פורמאלית נראה כי המגמה דומה אם כי מתונה הרבה יותר. גם כאן נשים צעירות (18-24) מתנדבות יותר מגברים צעירים (35% לעומת 28% בהתאמה), אך פער זה מצטמצם בגילאים מאוחרים יותר, עם יתרון קטן לגברים: בקרב בני 25-34 40% מהגברים מתנדבים לעומת 37% בקרב הנשים, ואילו בגילאי 35 ומעלה, 37% בקרב הגברים מתנדבים לעומת 32% בלבד בקרב הנשים. ממצאים אלו עשויים לחזק את ההבנה כי ההבדלים בין נשים וגברים בכל הנוגע להתנדבות נוצרים בגילאים מאוחרים יותר ועשויים להיות קשורים בתפקידים בתא המשפחתי ובזמן הפנוי שיש בידיהם.

תרשים 3: שיעורי התנדבות לפי מגדר וגיל

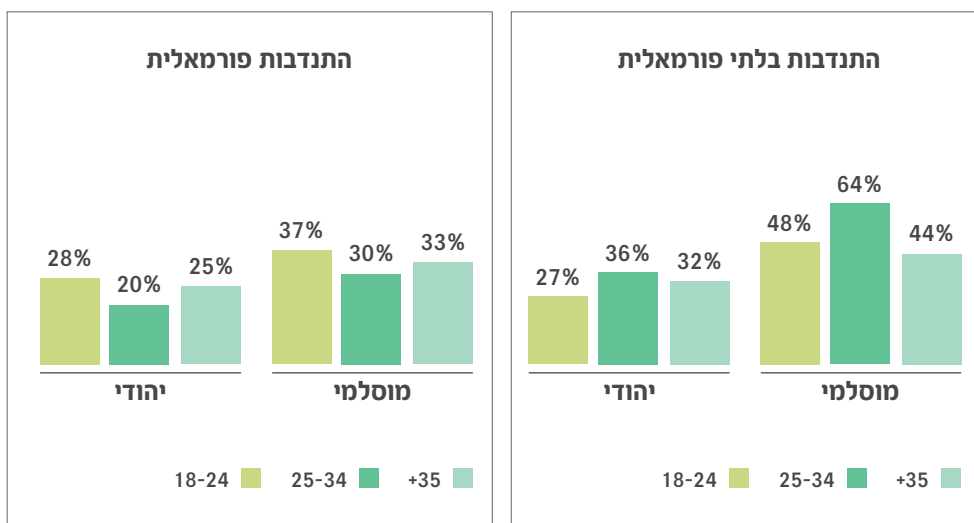

3.3.3 דת

דת נבחנה בסקר זה בשני היבטים: שייכות דתית (יהודים, נוצרים, מוסלמים ודרוזים) ורמת דתיות (חילונית, מסורתית-לא כ"כ דתי, מסורתית-דתי, דתי וחרדי). פערים בהתנדבות בקבוצות גילאים אלו מעניינים במיוחד בהקשר הדתי שכן הם עשויים לייצג מגמות חדשות שעשויות לצמוח עם השנים. מהסתכלות על ההתנדבות הפורמאלית, נראה כי מוסלמים מתנדבים באופן פורמאלי בשיעור גבוה יותר מיהודים, ומגמה זו נשמרת בכל קבוצות הגיל. הפער בין יהודים ומוסלמים בולט עוד יותר בהתנדבות הבלתי פורמאלית. גם פה, מוסלמים מתנדבים בשיעור גבוה יותר מיהודים בכל קבוצות הגיל, ופער זה בולט במיוחד בקבוצת גילאי 25-34, בה שיעור המוסלמים המתנדבים בלתי פורמאלית עמד על

64% בעוד בקרב היהודים על 36% בלבד, כמחצית מהמוסלמים. סה"כ נראה כי היקפי ההתנדבות הן בערוץ הפורמאלי והן בערוץ הבלתי פורמאלי גבוהים יותר בקרב צעירים מוסלמים מאשר בקרב צעירים יהודים (תרשים 4).

תרשים 4: שיעורי התנדבות לפי דת וגיל

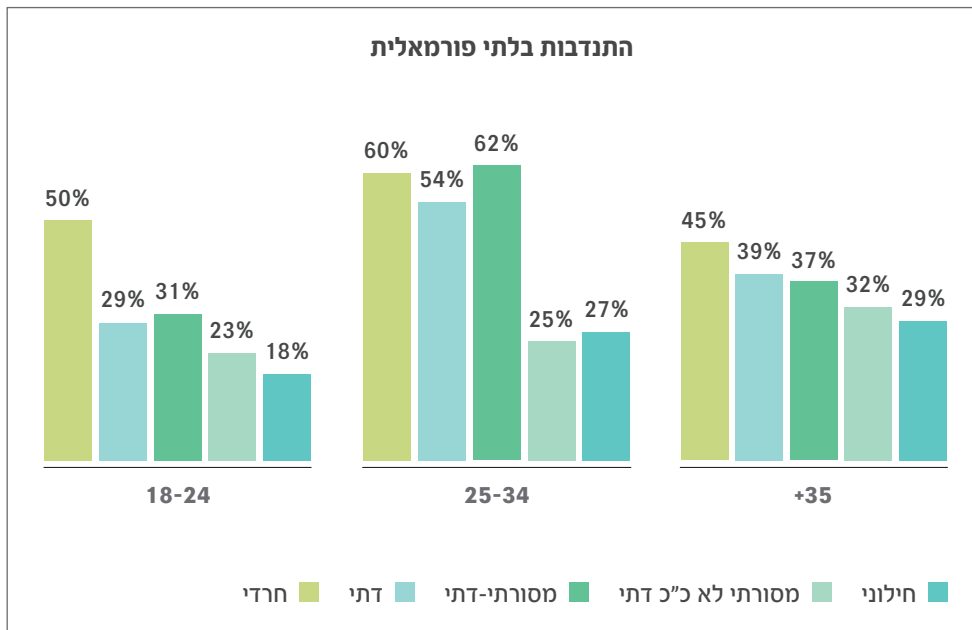
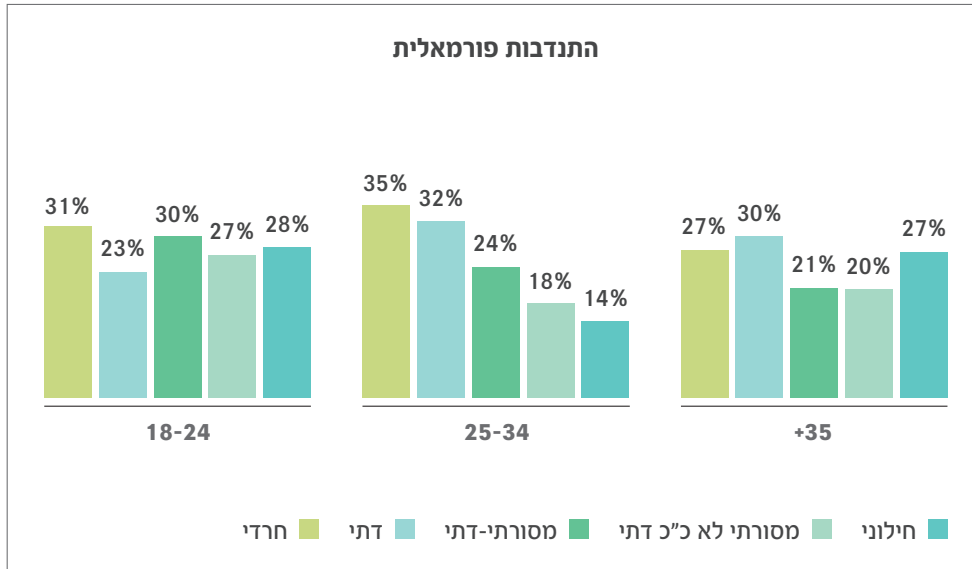

אך האם מגמה זו אחידה בקרב כל הזרמים היהודים? האם ניתן להבחין בשוני בין רמות הדתיות השונות?

בחינת ההתנדבות הפורמאלית לפי רמת דתיות בקבוצות הגיל השונות מעלה כי בקבוצת הגיל הצעירה ביותר והבוגרת לא מסתמנת מגמה ברורה אך בקבוצת הגילאים 25-34 נראה כי קיים קשר ישיר ומובהק בין רמת הדתיות ושיעור ההתנדבות: ככל שעולה רמת הדתיות, עולה שיעור ההתנדבות בהתאמה. שיעור ההתנדבות בקרב שתי הקבוצות הדתיות ביותר (חרדי ודתי) דומה לשיעור ההתנדבות של קבוצת המוסלמים בגילאים אלו (תרשים 5).

בהתנדבות בלתי פורמאלית בולט אף יותר הקשר בין הגיל ורמת הדתיות לשיעור ההתנדבות. גם פה נמצא קשר ישיר ומובהק בשתי קבוצות הגיל הצעירות ביותר. שלוש הקבוצות הדתיות ביותר: חרדי, דתי ומסורתי דתי מציגות את שיעור ההתנדבות הגבוה ביותר, כשהפער גדול במיוחד בקבוצת הצעירים 18-24 בה מתנדבים 50% מהחרדים, משמעותית יותר מהקבוצות האחרות. אם ננסה לבחון קבוצה זו בהשוואה למוסלמים נראה כי שיעורי ההתנדבות הבלתי פורמאליים דומים מאוד בשתי הקבוצות בכל קבוצות הגיל.

תרשים 5: שיעורי התנדבות לפי גיל ורמת דתיות

3.4 הנמנעים מהתנדבות

51% בקרב הצעירים בני 18-34 בישראל לא התנדבו כלל בשנת 2008, לא במסגרת פורמאלית ולא במסגרת בלתי פורמאלית. כ-75% לא התנדבו במסגרת פורמאלית ו-65% לא התנדבו במסגרת בלתי פורמאלית. כאשר המרואיינים נשאלו מדוע אינם מתנדבים, דווקא היעדר זמן לא היה בין הסיבות העיקריות, כי אם העובדה שלא ביקשו מהמשיב להתנדב או לא הציעו לו (טבלה 2): 34% הסכימו עם היגד זה. ואכן, מחקרים מראים כי אנשים שמבקשים מהם להתנדב מתנדבים

פי ארבעה מאילו שלא ביקשו מהם (Penner, 2004). הסיבה השניה בשכיחותה היתה בעיות בריאות (28% הסכמה, אחוז די גבוה בהתחשב בכך שמדובר באוכלוסיה צעירה) והשלישית – נסיבות אישיות אחרות (22%). היעדר זמן הייתה הסיבה הרביעית בלבד ורק 14% הסכימו עימה. רק אחדים מהמשיבים טענו שהאחריות לפתרון בעיות היא של הממשלה או של האזרחים עצמם, כלומר – אפילו מבין הנמנעים מהתנדבות היתה סולידריות אזרחית.

טבלה 2: סיבות להמנעות מהתנדבות

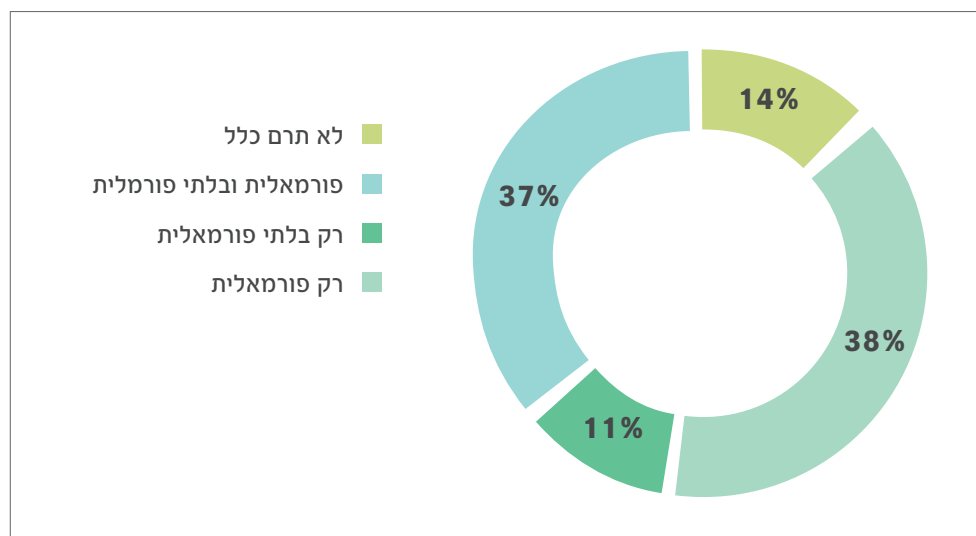
סיבות להימנעות מהתנדבות	אחוז המסכימים
לא ביקשו ממני, לא הציעו לי	34
בעיות בריאות	28
נסיבות אישיות אחרות	22
אין זמן	14
אני מאמין/נה שמשרדי הממשלה צריכים לפתור את הבעיות של האזרחים	2
אני מאמין/נה שכל אחד צריך לדאוג לעצמו לפי יכולתו	1

4. תרומות

תרומה היא מתן כסף או שווה-כסף (תרומות "בעיין", כגון מוצרים, מזון או ביגוד) מתוך רצון חופשי לאדם או קבוצה שאינם בני משפחה או חברים, ללא תמורה כלכלית. תרומה פורמאלית מתרחשת כאשר אנשים תורמים מכספם לארגונים פורמאליים, בדרך כלל לארגוני המגזר השלישי – ארגוני מתנדבים או ארגונים ללא כוונת רווח. תרומה בלתי פורמאלית היא לרוב תרומה בלתי אמצעית ישירות לאנשים פרטיים או למשפחות.

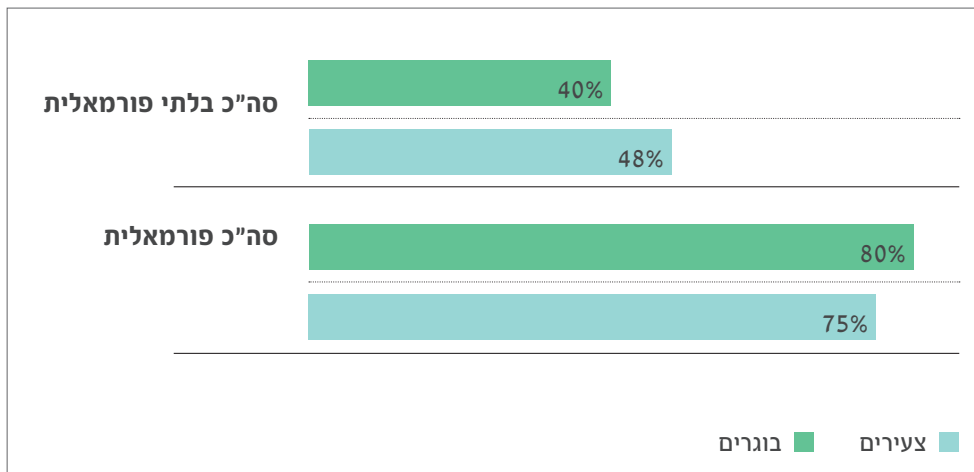
היקפי התרומות בדרך כלל גבוהים בהרבה מהיקפי ההתנדבות (ר' למשל גדרון, 1997 או כץ ואחרים, 2007) ונראה כי מגמה זו נשמרת גם בקרב הצעירים בסקר הנוכחי. 86% מהצעירים תרמו כספים או שווה-כסף, הן בערוץ הפורמאלי והן בערוץ הבלתי-פורמאלי. 38% תרמו אך ורק באופן פורמאלי, 11% תרמו אך ורק באופן בלתי פורמאלי, ואילו 37% תרמו בשתי המסגרות יחד (תרשים 6).

תרשים 6: שיעורי תרומות לפי אופי התרומה, צעירים 18-34

קיימת העדפה בקרב הצעירים לתרומה בערוץ הפורמאלי: שיעור כלל התרומה הפורמאלית עמד על 75% ואילו שיעור התרומה הבלתי פורמאלית עמד על 48%. מגמה זו מאפיינת גם את קבוצת הבוגרים בכל הנוגע לתרומה, אך שונה מהתנדבות, בה קיימת העדפה דווקא לערוץ הבלתי פורמאלי. עוד עולה מההשוואה לקבוצת הבוגרים (תרשים 7), כי למרות ששתי הקבוצות מעדיפות את הערוץ הפורמאלי בכל הנוגע לתרומות, שיעור הצעירים התורמים בערוץ הבלתי פורמאלי גבוה משיעור הבוגרים (48% לעומת 40% בהתאמה) אך שיעור התורמים בערוץ הפורמאלי נמוך יותר משיעור הבוגרים (75% לעומת 80% בהתאמה).

תרשים 7: שיעור התרומות לפי אופי התרומה וגיל

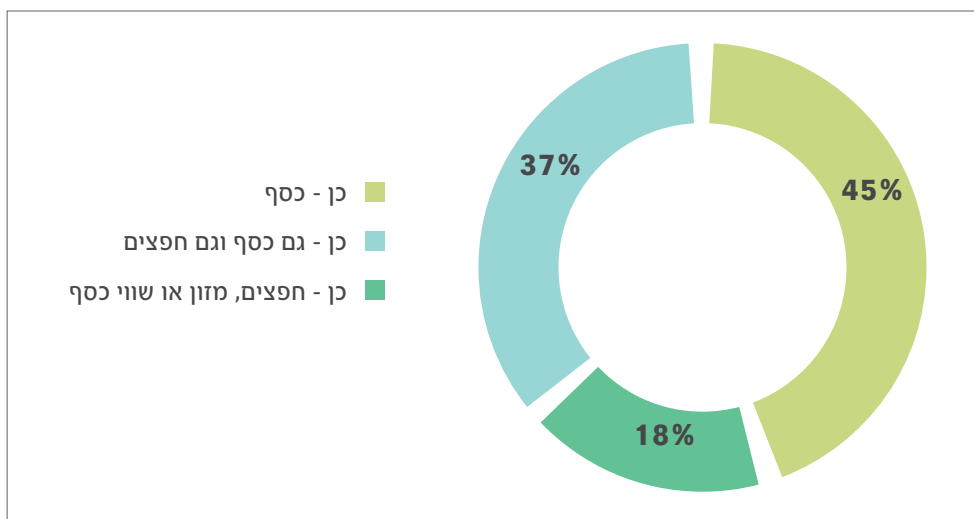

4.1 תרומה פורמאלית

4.1.1 היקפים ויעדים

בקרב המשיבים שזכרו מה תרמו, 45% טענו שתרמו תרומות פורמאליות כספיות, 18% טענו כי תרמו תרומות שוות כסף – חפצים או מזון ו-37% תרמו גם וגם (תרשים 8). בכל הנוגע לתרומות עצמן, נראה כי אין הבדל משמעותי בין קבוצת הצעירים לקבוצת הבוגרים.

תרשים 8: שיעורי התרומה הפורמאלית לפי סוג התרומה, בקרב התורמים

בדומה להתנדבות, עיקר היעד לתרומה הוא ארגוני מזון: 60% מבין התורמים שצינו יעד לתרומה, דיווחו כי תרמו לארגונים אלה. בהפרש ניכר, היעד השני לתרומה פורמאלית הוא ארגוני בריאות (17% תרמו), ואחריהם - ארגונים למען ילדים ונוער (8%), וארגוני דת (4%). שאר סוגי הארגונים הוזכרו על ידי פחות מאחוז מהתורמים. כחמישית (21%) טענו כי תרמו לארגון הנ"ל באופן חד פעמי, ואילו מרבית המשיבים, 76% טענו שתורמים לארגון באופן מתמשך: 17% בשנה האחרונה, 24% בשנתיים האחרונות, והיתר - שלוש שנים ומעלה. נראה כי היקף התרומה לארגון הבולט ביותר לו תרמו הצעירים ובני משפחתם יורד עם העלייה בגיל: היקף התרומה החציונית עומדת על 380 ש"ח בקרב בני 18-24 ו-360 ש"ח בקרב בני 25-34, לעומת 300 בקרב קבוצת הבוגרים. ממוצע התרומה עמד על 1,050 ש"ח בקרב בני 18-24 ו-878 ש"ח בקרב בני 25-34, לעומת 794 בקרב הבוגרים (בני 35 ומעלה). כאשר נתבקשו התורמים בערוץ הפורמאלי להעריך כמה כסף תרמו הם ובני משפחתם לכל הארגונים גם יחד בשנת 2008, התרומה החציונית המוערכת בקרב הצעירים בני 18-24 עמדה על 800 ש"ח, בקרב בני 25-34 על 500 ש"ח ואילו על 800 ש"ח בקרב קבוצת הבוגרים. ממוצע התרומה עמד על 1,963 ש"ח בקרב בני 18-24 ו-1,452 ש"ח בקרב בני 25-34, לעומת 1,496 בקרב הבוגרים (בני 35 ומעלה).

4.1.2 כיצד תורמים

הדרכים השכיחות לתרומה לארגונים בקרב הצעירים (ניתן היה לציין יותר מדרך אחת, טבלה 3 מציגה את שיעור המשיבים כי תורמים בדרך זו "בדרך כלל" או "לעיתים קרובות"). הרוב המכריע (64%) עדיין תורם למתרימים שמגיעים הביתה. מעל לשליש (39%) תורמים גם ברחוב. וכשליש נוספים (36%) תרמו בסופר או בחנות, כאשר יתכן וחלק מתרומות בדרך זו אינן כספיות כי אם תרומות שוות כסף, כמו מזון שאנשים מתבקשים לקנות ולתרום עם צאתם מהחנות. הדרך הפחות שכיחה לתרום בישראל 2008, אפילו בקרב הדור הצעיר, היא באמצעות האינטרנט - רק 4% מהמשיבים תורמים באמצעות הרשת. במספר אמצעי תרומה נמצאו הבדלים בין הצעירים לבין הבוגרים - נראה כי בשונה מהבוגרים, צעירים מעדיפים את התקשורת הישירה והאינטראקציה האישית. הם תורמים הרבה יותר מהבוגרים ברחוב ובארגון הנתרם, אך פחות באמצעות הדואר.

טבלה 3: כיצד תורמים

שיעור הבוגרים	שיעור הצעירים	כיצד תורמים
58%	64%	למתרימים שמגיעים הביתה
23%	39%	ברחוב
36%	36%	בסופר, בחנות
22%	35%	בארגון הנתרם
16%	19%	במקום העבודה או דרך המשכורת
21%	17%	באמצעות הטלפון
24%	12%	בדיוור ישיר
1%	4%	באמצעות רשת האינטרנט

4.1.3 מניעים לתרומה

בנסיון לבחון מה היו הסיבות העיקריות שבגינן תרמו צעירים בערוץ הפורמאלי נבחנו המניעים לתרומה. טבלה 4 מציגה את שיעור הצעירים והבוגרים שהסכימו עם ההיגדים ברמת "נכון" או "נכון מאוד". המניע העיקרי בקרב הצעירים היה חובה מוסרית, הסיבה השנייה בחשיבותה דומה לסיבה העיקרית להתנדב: נתינה לאחרים העניקה לנותנים הרגשה טובה. בניגוד לכלל האוכלוסיה, צעירים העניקו חשיבות רבה יותר לחובה המוסרית מאשר להרגשה הטובה. צעירים גם תרמו יותר משום שחשבו שארגונים עושים עבודה חשובה. שיעור הצעירים התורמים כיוון שתרומה הנה מצווה דתית גבוה משמעותית משיעור הבוגרים התורמים מסיבה זו (הפרש של 12%) אך בוגרים תורמים יותר מצעירים בפער דומה פשוט משום שפונים אליהם ומבקשים תרומה (61% לעומת 50% בהתאמה, ר' טבלה 4).

טבלה 4: מניעים לתרומה

שיעור הבוגרים	שיעור הצעירים	המניעים לתרומה
84%	85%	לתרום זו חובה מוסרית
79%	83%	זה נותן לי הרגשה טובה
88%	83%	אני חושב שהארגונים עושים עבודה חשובה
55%	53%	אי אפשר לסמוך על המדינה שתעזור למי שצריך עזרה
40%	52%	לתרום זו מצווה דתית
58%	50%	כשאני תורם אני מראה שאני חלק מהקהילה
61%	50%	פונים אלי ומבקשים תרומה
25%	32%	להכיר תודה לארגון שעזר לי או למישהו חשוב לי
10%	13%	אנשים אחרים שאני בקשר איתם תורמים
2%	2%	זה נותן לי זיכוי מס

4.2 תרומה בלתי-פורמאלית

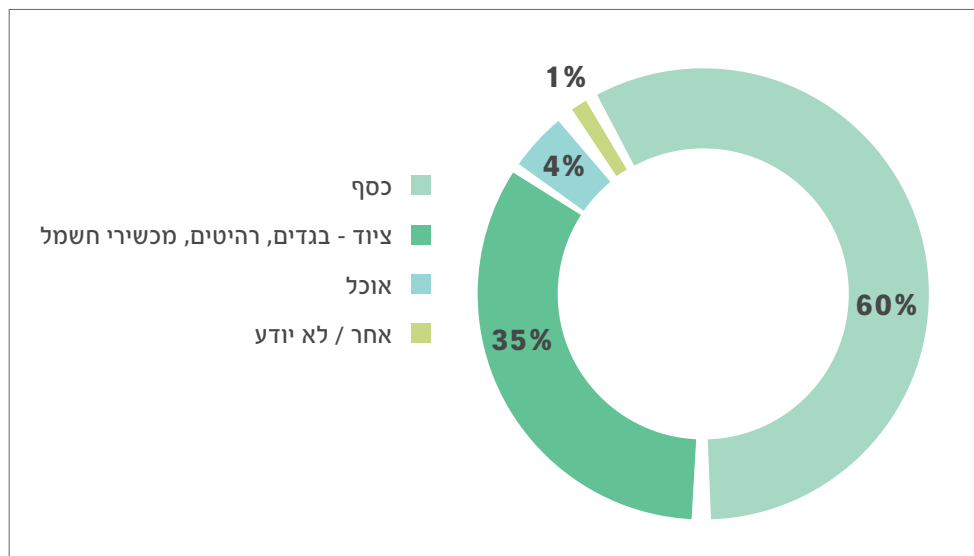
4.2.1 היקפים ויעדים

על מנת לבדוק את היקפי התרומה הבלתי פורמאלית נתבקשו המשתתפים בסקר לדווח על אודות תרומות שתרמו בשנת 2008 ישירות לאדם או למשפחה שאינם קרובי משפחה או חברים ושלא באמצעות ארגון כלשהו. הנשאלים התבקשו לציין תרומות כספיות או תרומות שוות כסף, דוגמת מזון או בגדים.

48% מהצעירים בישראל תרמו בשנת 2008 תרומות בערוץ בלתי-פורמאלי, 11% תרמו אך ורק בערוץ זה. מבין התורמים, 24% מהתורמים סייעו למשפחה או אדם אחד, 19% סייעו לשתי משפחות או שני אנשים, שיעור דומה סייעו לשלושה, ואילו הרוב, 38%, סייעו לארבע משפחות/ ארבעה אנשים ומעלה.

רצינו לבדוק מה תורמים הצעירים באופן ישיר. הרוב דיווחו כי תרמו כסף, כשליש תרמו בעיקר ציוד, כגון בגדים, רהיטים ומכשירי חשמל ו-4% תרמו באופן ישיר מזון לאנשים (תרשים 9). מבחינת ההבדלים בין הצעירים לבוגרים עלה כי בוגרים (35 ומעלה) תורמים יותר כסף (65% לעומת 60% בהתאמה) ואילו הצעירים תורמים יותר ציוד, בייחוד בני 25-34 (33% בקרב בני 18-24, 36% בקרב בני 25-34 ו-30% בקרב הבוגרים).

תרשים 9: תרומה בלתי פורמאלית, צעירים 18-34, לפי סוג התרומה

המשיבים נתבקשו להעריך כמה כסף תרמו לאנשים ולמשפחות להם עזרו. מרבית המשיבים התקשו להעריך את הסכום אך בקרב אלו שהצליחו להעריך עמדה עמדה התרומה הבלתי-פורמאלית החציונית על ש"ח 725 (ממוצע 2,126 ש"ח) בקרב בני 18-24, על 1,000 ש"ח (ממוצע 1,547 ש"ח) בקרב בני 25-34 ועל 600 ש"ח (ממוצע 1,387 ש"ח) בקרב בני 35 ומעלה. נתון זה מעיד על כך שבעוד שיעור הצעירים התורמים כסף בערוץ הבלתי פורמאלי נמוך משיעור הבוגרים, הם תורמים סכומים גבוהים יותר.

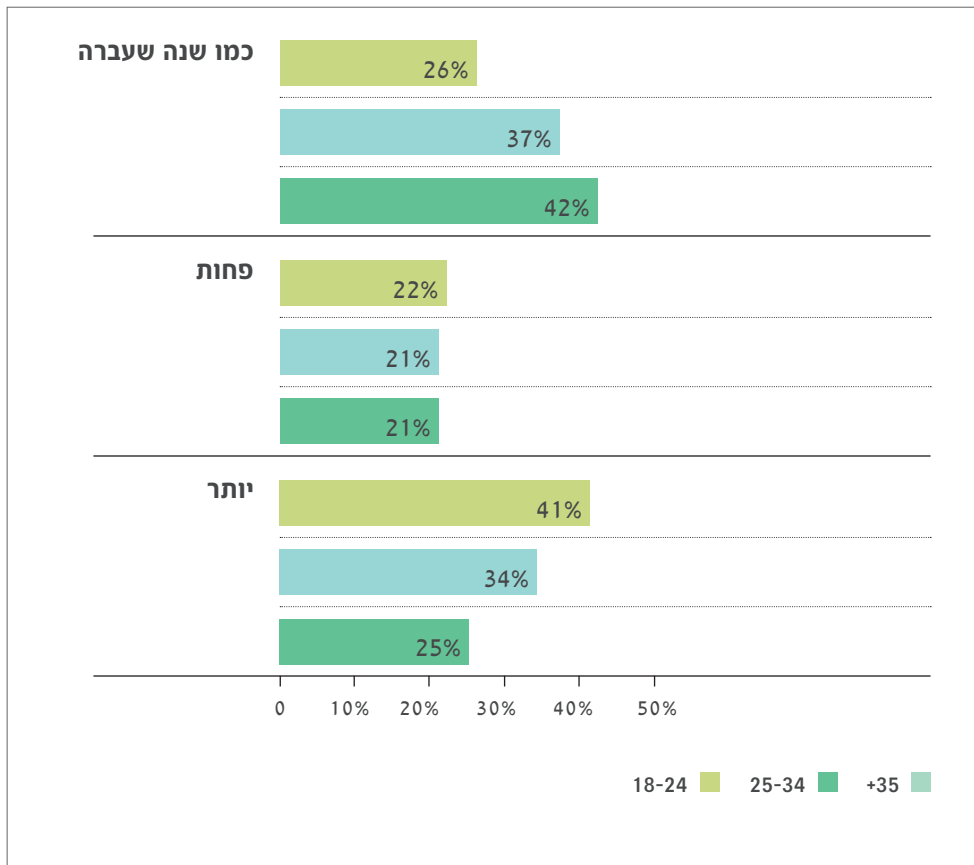
4.2.2 התמדה בתרומות בלתי-פורמאליות

ניכר כי הצעירים מתמידים במחויבות שלהם לתמוך באדם או משפחה שלא במסגרת פורמאלית אך, פחות מן הבוגרים. צעירים בני 18-24 דיווחו בממוצע על 4.37 שנות התמדה של תמיכה באותם אנשים או משפחות, והזמן החציוני עמד על 3 שנים, בני 25-34 דיווחו על 4.53 ממוצע שנות התמדה עם חציון של 3.75, לעומת ממוצע של 7.95 שנים בקרב בני 35 ומעלה וחציון 5. הפערים בין הקבוצות קשורים כמובן במניין השנים שכן, ככל שעולים בקבוצות הגיל, כך עלה גם מנין השנים הממוצע בהם התמידו התורמים הבלתי פורמאליים בערוץ זה. הגיל מאפשר לאדם להתמיד יותר שנים באותה משימה, וסביר כי הצעירים ימשיכו ויתמידו כמו שעשו הבוגרים לפנייהם.

4.3 שינויים בהיקף התרומה

שאלנו את המשיבים על שיעור התרומות שלהם, פורמאליות ובלתי-פורמליות, ביחס לשנה קודמת. מהנתונים בתרשים 10 עלה כי ככל שעולה הגיל, פחות אנשים דיווחו על עלייה בתרומה ביחס לשנה שעברה, אך יותר אנשים דיווחו על היקף תרומה דומה ביחס לשנה שעברה. מגמה הפוכה זו מעידה כנראה על מיתון גובה התרומות עם העלייה בגיל.

תרשים 10: שינויים בהיקף התרומה ביחס לשנה הקודמת לפי גיל

4.4 פרופיל התורמים

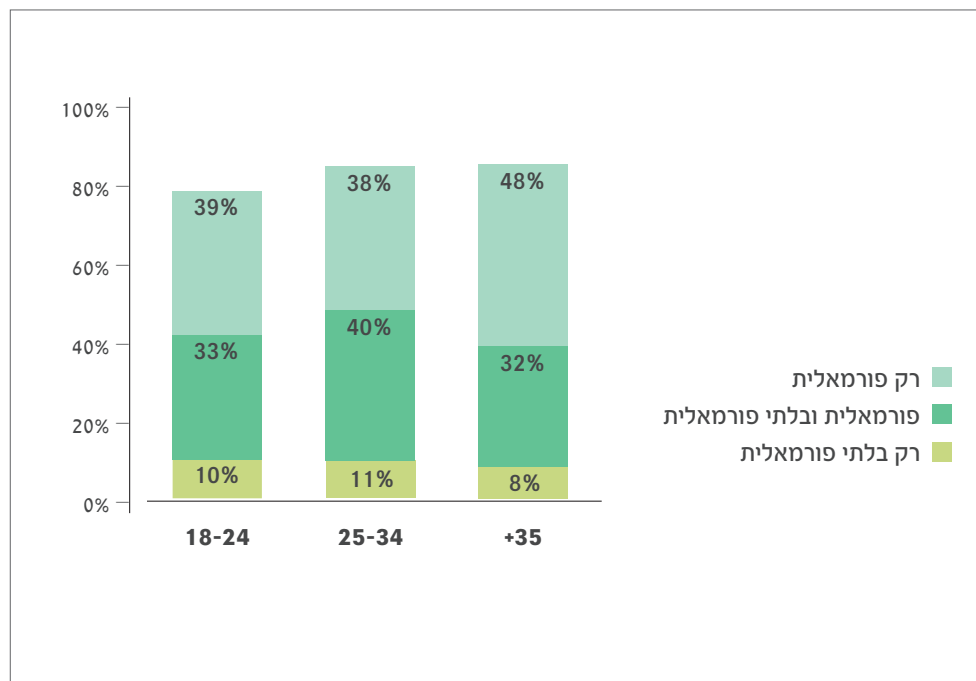
4.4.1 גיל

השוואת קבוצות הגיל מעלה הבדל מובהק בין הגילאים בנטיה לתרום. למרות שמהתבוננות על סך התרומות בכל הערוצים נראה שקבוצת הגיל הצעירה ביותר נוטה לתרום פחות מהקבוצות האחרות (83% בקרב בני 18-24, 89% בקרב בני 25-34 ו-88% בקרב בני +35) התמונה מורכבת יותר (תרשים 11).

בכל הנוגע לתרומות בלתי פורמאליות, שתי קבוצות הגיל הצעירות תורמות יותר מקבוצת הגיל הבוגרת תרומות בלתי פורמאליות אך קבוצת בני 25-34 הם אלו ששיעור התורמים הבלתי

פורמאליים בה הוא הגבוה ביותר (51% לעומת 43% בקבוצה הצעירה ו-40% בבוגרת) והפער הנו בקרב המשיבים שדיווחו כי תורמים הן פורמאלית והן בלתי פורמאלית. בכל הנוגע לסך התרומה הפורמאלית נראה כי שיעור התורמים עולה עם הגיל, כך הקבוצה הצעירה ביותר דיווחה על 72% תרומה, בני 25-34 דיווחו על 78% ואילו בני 35 ומעלה דיווחו על 80%. בבדיקת התורמים אך ורק בערוץ הבלתי פורמאלי, נראה יתרון משמעותי לקבוצת בני ה-35 ומעלה, 48% מהם תורמים בדרך זו לעומת 38% בלבד בקרב בני 25-34 ו-39% בקרב בני 18-24.

תרשים 11: שיעורי התרומה לפי גיל

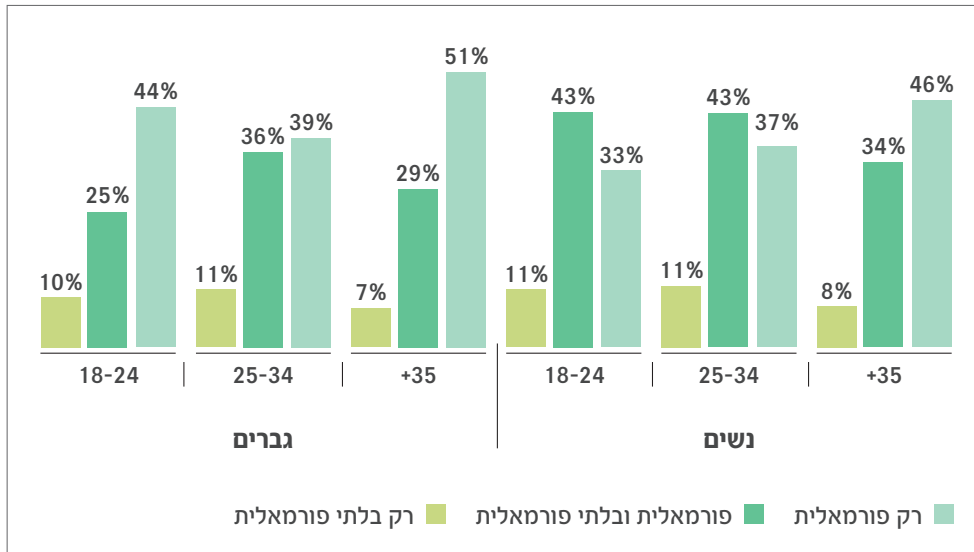
4.4.2 מגדר

גם בקרב גברים וגם בקרב נשים נמצא קשר מובהק בין גיל והנטייה לתרום (תרשים 12). בקרב גברים, נראה כי הקבוצה הבוגרת ביותר מעדיפה את הערוץ הפורמאלי: מעל מחצית הגברים בני ה-35 ומעלה תורמים רק בערוץ הפורמאלי, משמעותית גבוה יותר מקבוצות הגיל האחרות, בעוד שיעור התרומה שלהם בערוץ הבלתי פורמאלי בלבד הוא הנמוך ביותר (7%), ואילו קבוצת בני ה-25-34 דיווחה על שיעור התרומה הגבוה ביותר בשני הערוצים יחד. בקרב נשים נראו פערים משמעותיים בכל הנוגע לתרומה בשני הערוצים יחד או בכל הנוגע לערוץ הבלתי פורמאלי בלבד, אך בכל הנוגע לתרומה פורמאלית בלבד נראה כי כמו הגברים, בנות 35 ומעלה מעדיפות ערוץ זה על פני חברותיהן הצעירות יותר (46% לעומת 37% ו-33% בהתאמה).

רק בקבוצת בני 18-24 בלבד נמצאו הבדלים מובהקים בדפוסי התרומה בין גברים ונשים. אם נתבונן על קבוצה זו נראה כי דפוס התרומה של הגברים והנשים בה שונה לחלוטין. נשים מעדיפות לתרום בשני הערוצים יחד, פורמאלית ובלתי פורמאלית (43% לעומת 25% בלבד בקרב הגברים) בעוד גברים מעדיפים את הערוץ הבלתי פורמאלי בלבד, 44% מהגברים תורמים בערוץ זה לעומת 33% מהנשים.

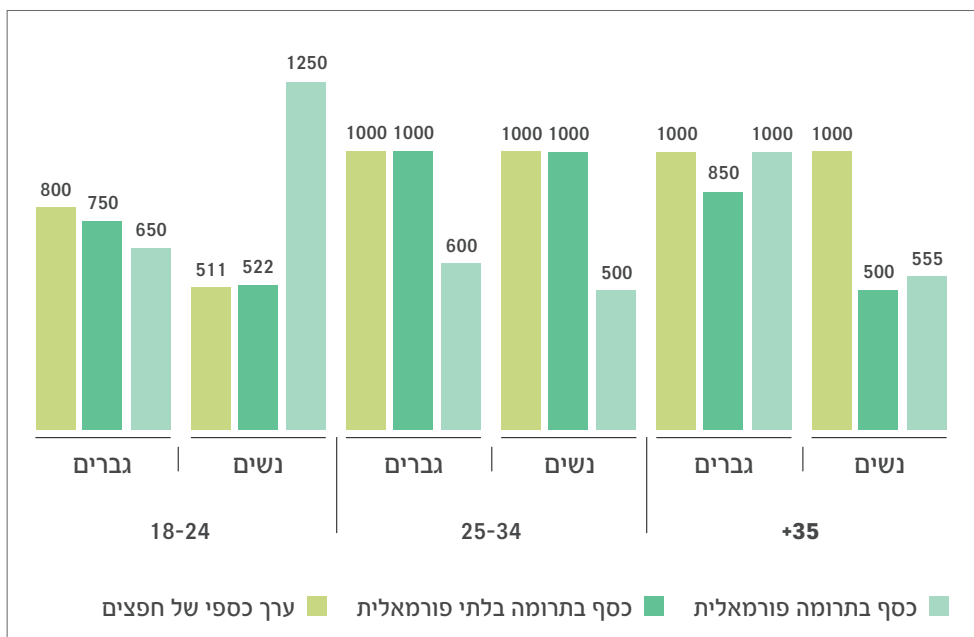

תרשים 12: שיעורי התרומה לפי מגדר וגיל

גם בהיקפי התרומה ניכר שוני בין גברים ונשים (תרשים 13). מהתבוננות על נתוני התרומה החציונית עולה כי בקבוצת הגיל הצעירה, בתרומות בלתי פורמאליות בכסף ובחפצים גברים תורמים יותר מנשים אך בתרומות פורמאליות לארגונים נשים תורמות משמעותית יותר. בקבוצת בני 25-34 אין הבדלים משמעותיים בין הגברים והנשים ואילו בקרב בני 35 ומעלה נראה כי בתרומת חפצים אין הבדל אך גברים תורמים יותר כסף הן בתרומות בלתי פורמאליות והן בתרומות פורמאליות.

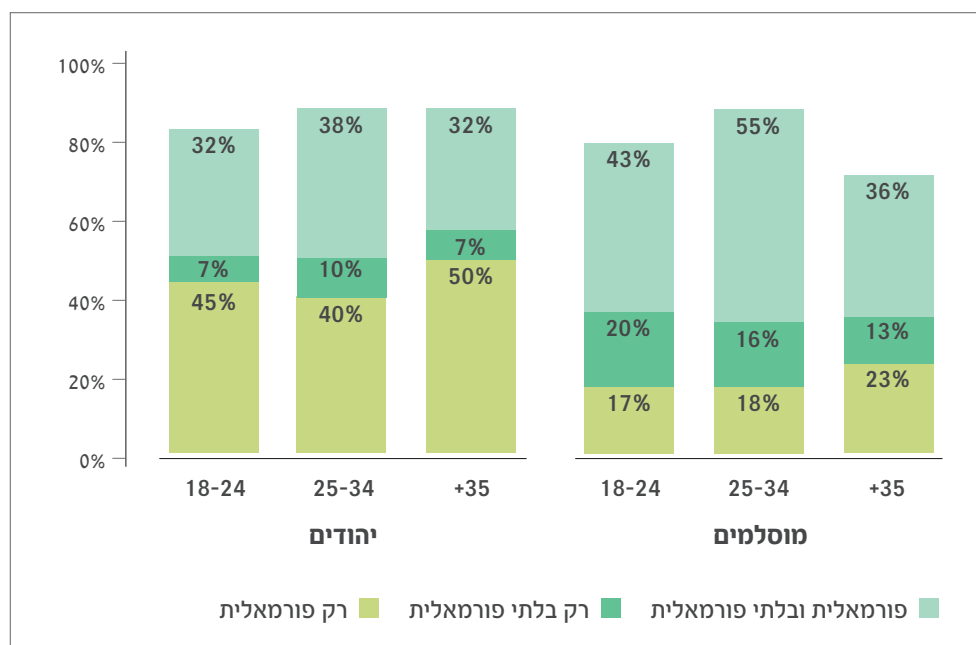
תרשים 13: היקפי התרומה החציונית, פורמאלית ובלתי פורמאלית בקרב גברים ונשים לפי גיל

4.4.3 דת

התבוננות על שיעור התורמים סך הכל, היינו בשני הערוצים יחד, פורמאלי ובלתי פורמאלי מעלה תמונה מעניינת: יהודים בני 35 ומעלה מציגים את שיעורי התרומה הגבוהים ביותר, 90% מהם תורמים, לעומת המקבילים להם בגיל בקרב המוסלמים המציגים את שיעורי התרומה הנמוכים ביותר, רק 72% דיווחו כי תורמים (תרשים 14). בקבוצות הגיל הצעירות לא נראה פער כזה, בגילאי 18-24 83% מהיהודים ו-80% מהמוסלמים תורמים ואילו בקרב בני 25-34 גם מוסלמים וגם יהודים תורמים בשיעור גבוה של 89%. הבדל בולט נוסף קשור לדפוס התרומה. בקרב היהודים בכל קבוצות הגיל שיעור התורמים בערוץ הפורמאלי גבוה משמעותית משיעור התורמים בערוץ זה בקרב המוסלמים, בעוד בקרב המוסלמים שיעור התורמים בשני הערוצים יחד וכן שיעור התורמים בערוץ הבלתי פורמאלי בלבד גבוה משמעותית משיעור התורמים היהודים בערוצים הללו. נתונים אלו מצביעים על העדפה תרבותית לאופי התרומה בקרב הדתות השונות, ומדגישים את העובדה שהעדפה זו מקבלת ביטוי מגיל צעיר מאוד. מספר התורמים בשאר קבוצות הדת נמוך מדי מכדי להגיע למסקנות.

תרשים 14: שיעורי תרומה לפי אופי התרומה, דת וגיל

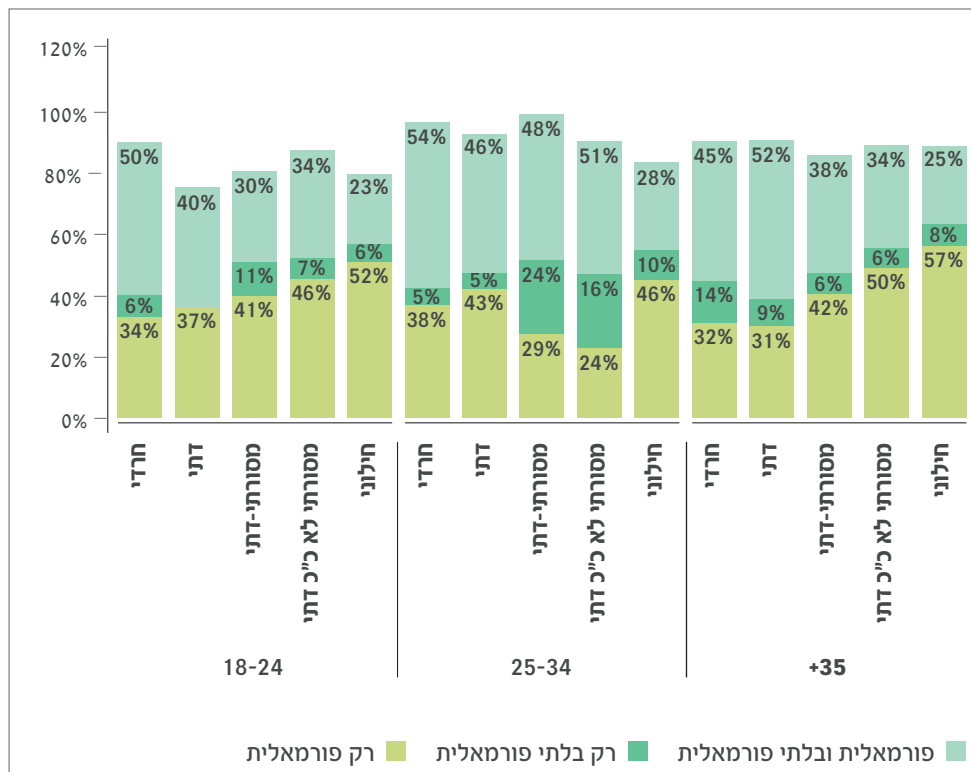

אך האם הפערים בין מוסלמים ויהודים נשמרים ללא קשר לרמת הדתיות של היהודים? לבחינת שאלה זו נבדקו שיעורי התרומה לפי גיל ורמת הדתיות בקרב התורמים היהודים (תרשים 15). נראה כי בקרב בני 35 ומעלה, שם נצפה הבדל מהותי בין יהודים ומוסלמים, שיעור התרומה של היהודים עומד בטווח של 84-91% בכל רמות הדת. המשמעות היא שאין שינוי מהותי בשיעור סך כל התרומה ברמות הדת השונות. לעומת זאת דווקא בקרב הצעירים בני 18-24 נראה כי רק 77% מהדתיים תורמים וכן רק 81% מהחילונים תורמים. שתי קבוצות אלו הציגו את סך התרומה הנמוך ביותר.

בבחינת דפוס התרומה בקרב הצעירים בני 18-24 ניכר כי שיעור התרומה הפורמאלי בלבד

יורד ושיעור התרומה בשני הערוצים יחד עולה ככל שעולה רמת הדתיות. היינו, בין התרומה בערוץ הפורמאלי בלבד ובין רמת הדתיות קיים קשר הפוך, אך בין התרומה בשני הערוצים יחד ורמת הדתיות קיים קשר ישר. בשתי קבוצות הגיל האחרות בלט השוני בין החילונים לשאר רמות הדתיות. גם קבוצת הבוגרים, בני 35 ומעלה, מצגיגים דפוס תרומה דומה לצעירים בכל הנוגע לתרומה פורמאלית בלבד, שיעור התרומה עולה ככל שיעודת רמת הדתיות. ניכר כי דפוס תרומה זה מזוהה עם רמות דתיות נמוכות ואילו דפוס התרומה המעניק משקל רב יותר לתרומה בשני הערוצים יחד מאפיין רמות דתיות גבוהות יותר.

תרשים 15: שיעורי תרומה, פורמאלית ובלתי פורמאלית לפי גיל ורמת דתיות

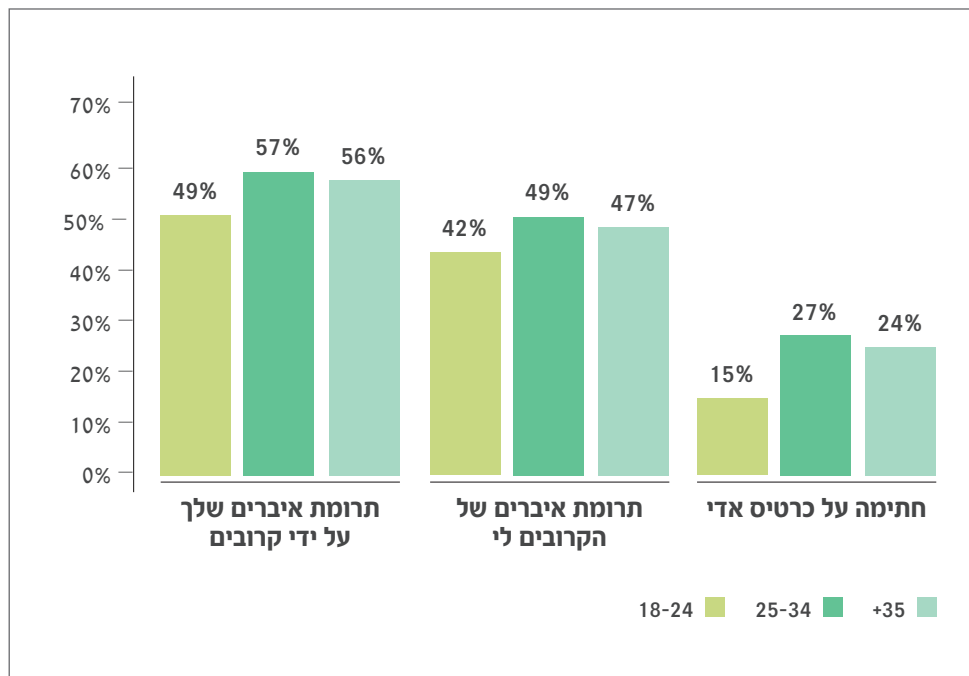

5. תרומות איברים

5.1 נכונות לתרום איברים

לראשונה בסקר זה בחנו את הנטיה של הציבור הישראלי לתרום איברים לאחר המוות. 49% מהצעירים הישראלים בגילאי 18-24 מוכנים שקרוביהם יתרמו את איבריהם לאחר מותם ו-42% טענו כי יהיו מוכנים לתרום איברים של קרובים להם במקרה מוות, שיעורים אלו היו הנמוכים בקרב קבוצות הגיל. 57% מקרב בני 25-34 ציינו כי היו מוכנים שאיבריהם יתרמו על ידי קרוביהם ו-49% ציינו כי יתרמו את אברי הקרובים להם. בני 25-34 הנה הקבוצה המציגה את שיעורי הנכונות הגבוהים לתרומה משלושת קבוצות הגיל, מעל מחצית מוכנה שיתרמו את אבריה, וכמחצית מוכנה לתרום את איברי הקרובים לה, קבוצה זו אף חתומה על כרטיס אדי בהתאם, 27% דיווחו כי חתמו. מגמה זו נשמרת גם בקבוצת הגיל הבוגרת (35 ומעלה).

תרשים 16: הנכונות לתרום איברים וחתימה על כרטיס אדי לפי גיל

5.2 חתימה על כרטיס אדי

15% בקרב בצעירים בני 18-24 ו-27% בקרב בני 25-34 חתומים על כרטיס אדי. המשמעות בחתימה על כרטיס "אדי" הנה יצירה של התחייבות כתובה לתרום איברים. חתימה על כרטיס אדי נעשית כנראה ברובה בגיל צעיר, מה שעשוי להיות קשור לחשיפה לחתימה על הכרטיס במסגרת הצבאית או במסגרת קבלת רשיון הנהיגה. 41% מהצעירים בני 18-24 ציינו כי חתמו על כרטיס אדי בשנה האחרונה לעומת רק 9% בקרב בני 25-34, ו-3% בלבד בקרב בני 35 ומעלה. כאשר נשאלו המרואיינים מה גרם להם לחתום על הכרטיס (טבלה 5) השיבו רבע מהם (26%) שהיו אלה סיפורים בתקשורת שהניעו אותם לחתום. שני המניעים הבולטים הבאים נוגעים לנגישות לחתימה על הכרטיס: 22% חתמו משום שהיו במקום שניתן היה לחתום, ו-10%

נוספים חתמו עם חידוש רשיון הנהיגה. המניעים לתרום בקרב צעירים דומים למדי לאלו של הבוגרים, מלבד המניעים הקשורים בנגישות: המניע "הייתי במקום בו אפשר היה לחתום" היה שכיח יותר בקרב צעירים ואילו חידוש הרשיון היה שכיח יותר בקרב הקבוצה הבוגרת.

טבלה 5: סיבות לחתימה על כרטיס אדי, לפי גיל

בוגרים	צעירים	הסיבה העיקרית לחתימה על כרטיס אדי
25%	26%	סיפורים בתקשורת
14%	22%	הייתי במקום שבו אפשר היה לחתום
14%	10%	חידוש רשיון הנהיגה
8%	7%	היכרות עם מישהו שזקוק לתרומה או נתם
5%	6%	לא יודע/ לא זוכר
2%	5%	בהמלצת חברים שחתמו
7%	4%	מודעות לחשיבות הנושא
3%	3%	מקום העבודה או הלימודים
3%	3%	מחויבות אישית שלי
1%	3%	נתקלתי במודעה באינטרנט/ עיתון
5%	2%	הצלת חיים
-	2%	במסגרת הצבאית
3%	2%	רצון לעזור לאחרים

5.3 מניעים וחסמים לתרומת איברים

בנוסף, ניסינו לעמוד על המניעים העיקריים לתרומת איברים מקרב הצעירים מוכנים לתרום. הרוב המכריע (73%) ציינו שהם רוצים לתרום איברים כי זו דרך להציל חיים. מניע נוסף, חשוב הרבה פחות, היה "כי זו דרך להמשיך את החיים לאחר המוות" – 19% הסכימו איתו. מניעים אחרים זכו להסכמות בודדות בלבד.

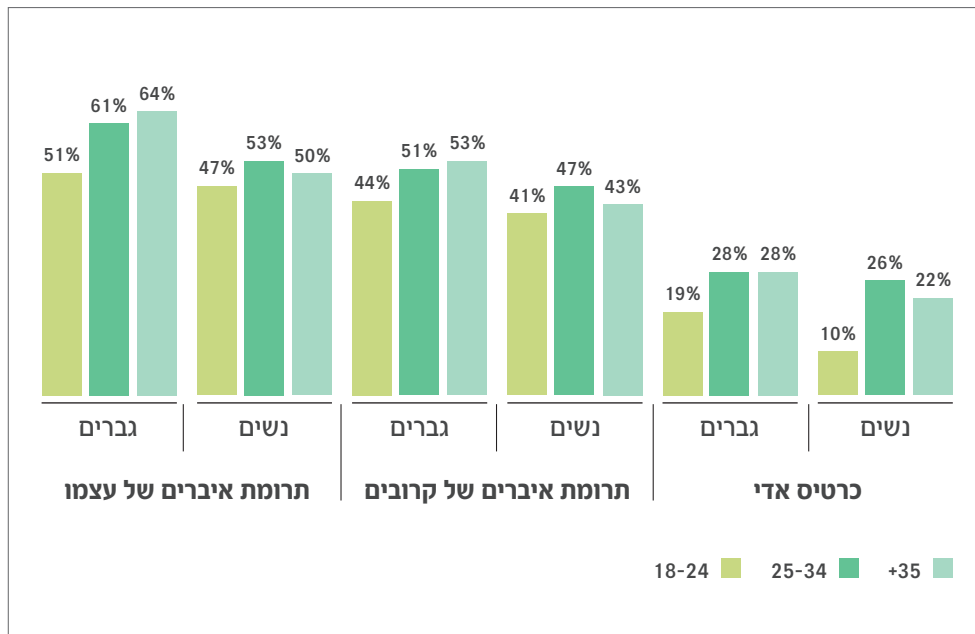
30% בקרב בני 18-24 טענו במפורש שאינם מוכנים שיתרמו את איבריהם לאחר מותם, ו-35% טענו במפורש שלא יהיו מוכנים לתרום את אברי הקרובים להם. 21% בקרב בני 25-34 טענו אף הם שאינם מוכנים שיתרמו את איבריהם לאחר מותם ו-24% טענו במפורש שלא יהיו מוכנים לתרום את אברי הקרובים להם (כאשר בכל המקרים, אחוז גבוה נוסף סירב לענות).

ניסינו לעמוד על החסמים העיקריים למוכנות לתרום איברים. רק 29% מהמשיבים היו מוכנים להסביר מדוע אינם מוכנים לתרום איברים, וכמחציתם (47%) ייחסו זאת לסיבות הלכתיות. 9% טענו כי הם פוחדים, 8% טענו כי הם רוצים להיקבר בשלמות, ואילו 6% חוששים שלא יעניקו להם טיפול רפואי מקסימלי. 5% אמרו שמדובר בסוגיה קשה והם טרם החליטו. מבין אלו שאינם מוכנים לתרום איברים כיום, כמחצית (49%) טענו כי אין שום סיכוי שישנו את דעתם בעתיד, אך 9% ציינו כי קיים סיכוי גבוה עד גבוה מאוד שישנו את דעתם, אך הרוב, 41%, ציינו כי הסיכוי שישנו את דעתם בינוני עד נמוך.

5.4 פרופיל הצעירים המוכנים לתרום

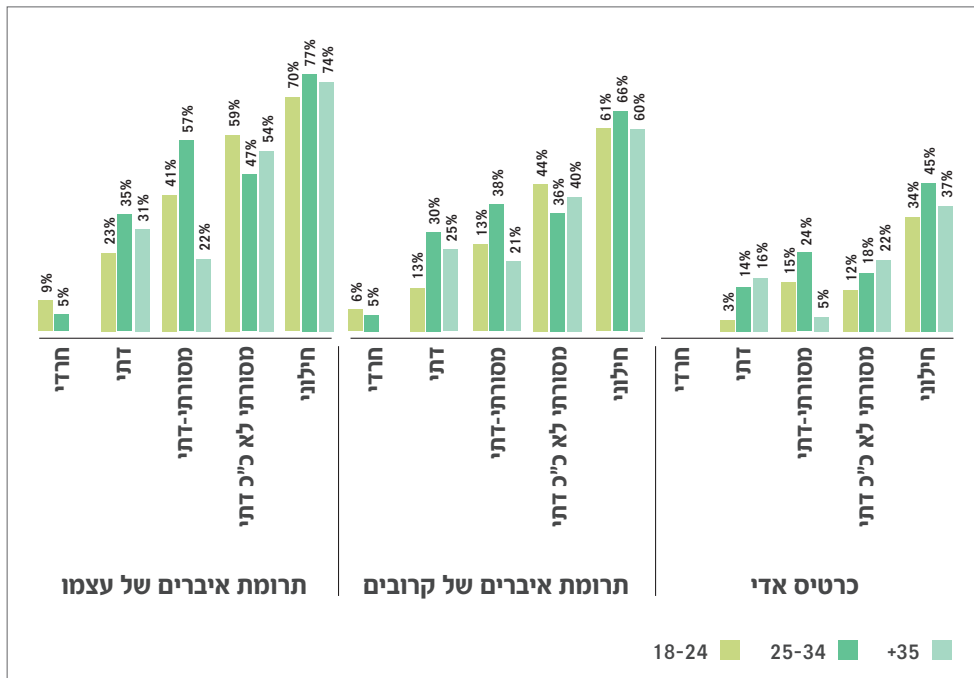
גברים צעירים הסכימו יותר מנשים שיתרמו את איברייהם לאחר מותם, ופער זה גדל ככל שעלה הגיל (תרשים 17). 51% מהגברים בני 18-24, ו-61% מהגברים בני 25-34 ציינו שמוכנים לתרום את איברייהם לעומת 47% ו-53% בקרב הנשים בקבוצות הגיל הדומות. גם בתרומת איברי הקרובים היה פער קטן לטובת הגברים בנכונות לתרום, אם כי פחות משמעותי. בקרב בני 18-24, 19% מהגברים הצעירים חתומים על כרטיס אדי לעומת 10% מהנשים בלבד. אך בקרב בני 25-34 מצטמצם הפער ו-28% מהגברים ו-26% מהנשים חתומים על כרטיס אדי. סיפורים בתקשורת היו גורם נפוץ יותר לחתימה בקרב נשים מאשר גברים בגילאי 18-24 (33% לעומת 17% בהתאמה) אך בקרב בני 25-34 המגמה התהפכה וסיפורים בתקשורת הם סיבה נפוצה יותר לחתימה דווקא בקרב הגברים (33% לעומת 22% בהתאמה). היכרות עם אדם שנוזקק לתרומת איברים היתה סיבה נפוצה יותר בקרב גברים מנשים בגילאים הצעירים 18-24 (17% לעומת 8% בהתאמה), ואילו בכל הנוגע לענייני נגישות, חתימה במעמד חידוש הרשיון היתה נפוצה בקרב גברים בני 18-24 (14% לעומת 8% מהנשים בקבוצת גיל זו) וכן קרבה למקום בו ניתן לחתום בקרב בני 25-34 (28% מהגברים לעומת 20% מהנשים). יותר נשים הסבירו את הסיורב שלהן לחתום בתחושת פחד כללית מאשר גברים ופער זה עלה עם הגיל (9% לעומת 3% בגילאי 18-24 ו-20% לעומת 3% בגילאי 25-34). סיבות הלכתיות הן משמעותיות מאוד לא לחתום על הכרטיס אך ההבדלים בין גברים ונשים משתנים עם הגיל: בעוד בגילאים 18-24 54% מהנשים סרבו לחתום מסיבה זו, רק 44% מהגברים בני אותו גיל עשו זאת, אך בגילאים 25-34 גברים הם אלו שמסרבים יותר מנשים לחתום מסיבות הלכתיות (52% לעומת 39% בהתאמה).

תרשים 17: פרופיל תרומת איברים לפי מגדר

באופן לא מפתיע, קיים קשר הדוק ומובהק בין רמת הדתיות לבין הנכונות לתרום איברים, אך הפערים בין הקבוצות גדולים באופן משמעותי (תרשים 18). סך הכל דיווחו 48% מקרב בני 18-24 כי הם מוכנים לתרום איברים, אך בעוד 70% מהחילונים בקבוצת גיל זו מוכנים לעשות זאת, רק 9% מהחרדים מוכנים. בקרב בני 25-34 הפער גדל. סך הכל בקבוצת גיל זו דיווחו 58% כי הם מוכנים לתרום את איבריהם. אך בעוד 77% מהחילונים מוכנים לתרום איברים, רק 5% מהחרדים מוכנים. יחד עם זאת, יש לציין כי צעירים חרדים נוטים מעט יותר לתרום איברים מאשר חרדים בקבוצת הגיל הבוגרת, שם, אף חרדי לא דיווח כי יהיה מוכן לתרום איברים. פערים אלו נשמרים גם כאשר מדובר בתרומה של איברי הקרובים להם, וכן בכל הנוגע לחתימה על כרטיס אדי: בעוד ש-34% בקרב בני 18-24 ו-45% בקרב בני 25-34 מהצעירים החילונים חתומים על כרטיס אדי, אף לא צעיר חרדי אחד שהשתתף במדגם חתום על הכרטיס. מענין לציין כי הסיבה לתרומת איברים "זו דרך להמשיך את החיים אחרי המוות" צוינה בעיקר על ידי מסורתיים ודתיים וכמעט שלא על ידי חילונים וחרדים בכל קבוצות הגיל. הסיבה הנפוצה ביותר מעבר לקבוצות הדת והגיל היתה "כי זו דרך להציל חיים". מרבית החרדים המסרבים לתרום (83%) תלו את אי-נכונותם לתרום איברים בסיבות הלכתיות.

תרשים 18: תרומת איברים לפי רמת דתיות וגיל

בבחינת הדתות השונות לא נמצאו הבדלים משמעותיים בנכונות אנשים מקבוצות דתיות שונות לתרום את איבריהם לאחר מותם, אך נראה כי בקרב קבוצת הגיל הצעירה, 18-24, מוסלמים נוטים מעט יותר להסכים לתרום את איבריהם מאשר יהודים, ומגמה זו מתהפכת בקבוצות הבוגרות יותר. ואילו בתרומת איברים של הקרובים להם, בכל קבוצות הגיל מוכנים המוסלמים לתרום בשיעור גבוה יותר משמעותית מיהודים (למשל, 38% מהיהודים בני 18-24 לעומת 59% מהמוסלמים). יחד עם זאת, בפועל, רק מעטים

מהמוסלמים חתומים על כרטיס אדי, 4% מהמוסלמים בקרב בני 18-24 לעומת 17% מהיהודים, ו-4% מהמוסלמים בני 25-34 לעומת 30% מהיהודים. בבחינת הסיבות לתרום, מוסלמים נטו הרבה יותר להסכים כי תרומת איברים היא דרך להמשיך את החיים לאחר המוות אך פחות – שזו דרך להציל חיים. החסמים העיקריים לתרומת איברים בקרב מוסלמים היו סיבות הלכתיות והרצון להיקבר בשלמות.

6. התנדבות בני נוער

במסגרת הסקר הנוכחי בחנו מגמות של התנדבות בני נוער בישראל. משום שלא ניתן היה לסקור אוכלוסייה זו, נשאלו המשיבים בני 18 ומעלה על ההתנדבות שלהם עצמם בגיל ההתבגרות, וכן האם יש בני נוער החיים בבית ומתנדבים. כך, לא יכולנו אמנם לקבל תמונה ישירה של התנדבות בני הנוער, אך קיבלנו, לעומת זאת, פרספקטיבה מקיפה יותר, רטרואקטיבית, על התנדבות בגיל הנעורים.

6.1 דיווח רטרואקטיבי על התנדבות בגיל הנעורים והשלכות להווה

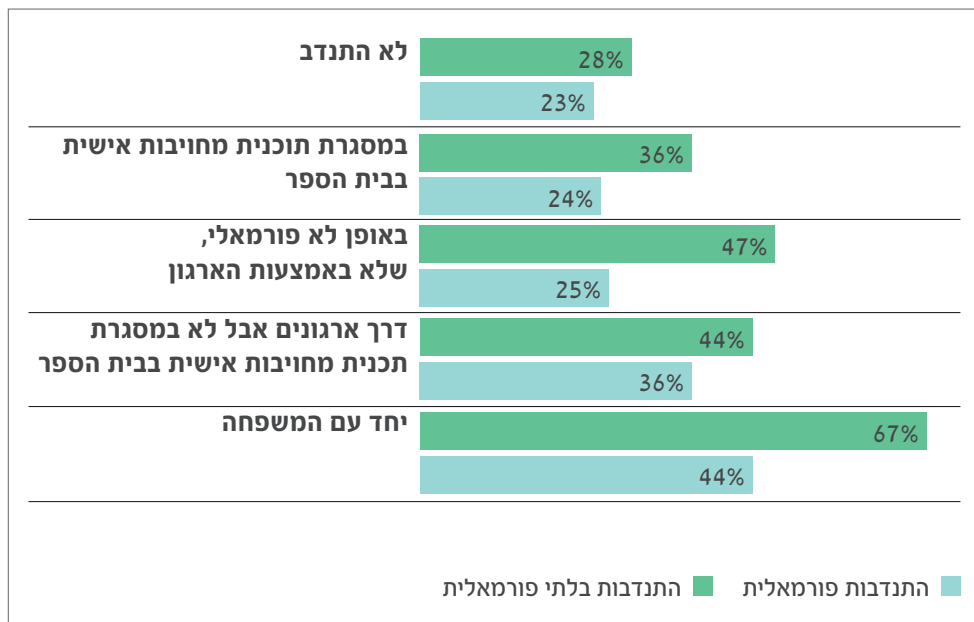
כ-52% מהציבור בישראל התנדב בגיל הנעורים: 31% התנדבו במסגרת מחויבות אישית בבית הספר, 13% התנדבו התנדבות פורמאלית (דרך ארגונים) אך לא במסגרת מחויבות אישית ובבית הספר. 7% מהציבור התנדבו באופן לא פורמאלי ורק פחות מאחוז (0.6%) התנדבו יחד עם המשפחה. היתר, 48% לא התנדבו כלל. נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצות הגיל השונות וערוצי ההתנדבות. 54% מבני 18-24 דיווחו כי התנדבו במסגרת מחויבות אישית, שכיחות שהלכה ופחתה עם העליה בגיל, עד ל-8% בלבד מבני 65 פלוס, כנראה בעקבות זמינות אפיק התנדבות זה שעלה עם השנים. לעומת זאת שיעור הנשאלים שצינו כי לא התנדבו בצעירותם הלך ועלה עם הגיל. כנראה זמינות ההתנדבות דרך המחויבות האישית השפיע משמעותית על שיעור ההתנדבות בגיל צעיר. לבסוף, בני 18-24 ובני 35-44 דיווחו מעט יותר מאחרים על התנדבות משפחתית.

בהתבוננות רטרואקטיבית, רוב הנשאלים ראו את ההתנדבות בגיל הנעורים כחוויה חיובית. 93% מהם אמרו שהיתה זאת חוויה חיובית, ולא נמצאו הבדלים בין קבוצות הגיל השונות. רק 10% טענו כי התנדבו בגיל הנעורים רק משום שהכריחו אותם, לעומת 83% שטענו כי היו עושים זאת גם לולא הכריחו אותם. 66% מהציבור גרס כי התנדבות בגיל הנעורים הובילה אותם לרצות להתנדב גם בגיל מבוגר, ורק 3% ציינו כי ההתנדבות בגיל הצעיר גרמה להם להתנגד להתנדב כמבוגר.

נראה כי בכל ערוצי ההתנדבות נתפסת החוויה כחיובית. בקרב 94% מהנשאלים שהתנדבו במסגרת תכנית מחויבות אישית בבית הספר, 95% מאלה שהתנדבו התנדבות פורמאלית שלא במסגרת בית הספר, ו-96% מאלה שהתנדבו באופן בלתי-פורמאלי טענו שזו היתה חוויה חיובית. בהתאם, השפיעה החוויה על הרצון להתנדב כמבוגר: 67% בקרב המתנדבים במסגרת מחויבות אישית, 68% בקרב המתנדבים במסגרת ארגונים, 67% בקרב המתנדבים באופן בלתי פורמאלי ו-78% בקרב המתנדבים עם המשפחה ציינו כי חווית ההתנדבות בצעירותם השפיעה לטובה על רצונם להתנדב כבוגרים.

בחינת הקשר בין דיווח על התנדבות בגיל הנעורים לבין התנדבות פורמאלית בהווה (תרשים 19), מגלה קשר מובהק בין שני המשתנים: נראה כי שיעור המתנדבים הגבוה ביותר היה בקרב הקבוצה שהתנדבה ביחד עם המשפחה, אם כי מספר המקרים נמוך מאוד. אחריה בולטת הקבוצה שהתנדבה בגיל הנעורים במסגרות פורמאליות אך לא דרך מחויבות אישית. לאחריה, כרבע מאלו שהתנדבו באופן לא פורמאלי התנדבו באופן פורמאלי בבגרותם, ואילו בין אלו שלא התנדבו כלל ואלו שהתנדבו במסגרת מחויבות אישית בבית הספר נמצא שיעור דומה של מתנדבים באופן פורמאלי בבגרות.

תרשים 19: התנדבות פורמאלית ובלתי פורמאלית, לפי אופי ההתנדבות בגיל ההתבגרות

מגמה דומה נמצאה גם בקשר בין התנדבות בגיל ההתבגרות והתנדבות בלתי-פורמאלית בהווה: שיעור ההתנדבות הבלתי פורמאלית הגבוה ביותר נראה בקרב הקבוצות שבצעירותן התנדבו באופן לא פורמאלי או באופן פורמאלי אך לא במסגרת מחויבות אישית (אנו נמנעים מלהסיק מסקנות אודות התנדבות יחד עם המשפחה בשל מספר מקרים קטן). עוד נראה כי הקבוצה שהציגה את שיעור ההתנדבות הבלתי פורמאלית הנמוך ביותר היא הקבוצה שלא התנדבה כלל בגיל ההתבגרות.

6.2 התנדבות בני נוער החיים בבית

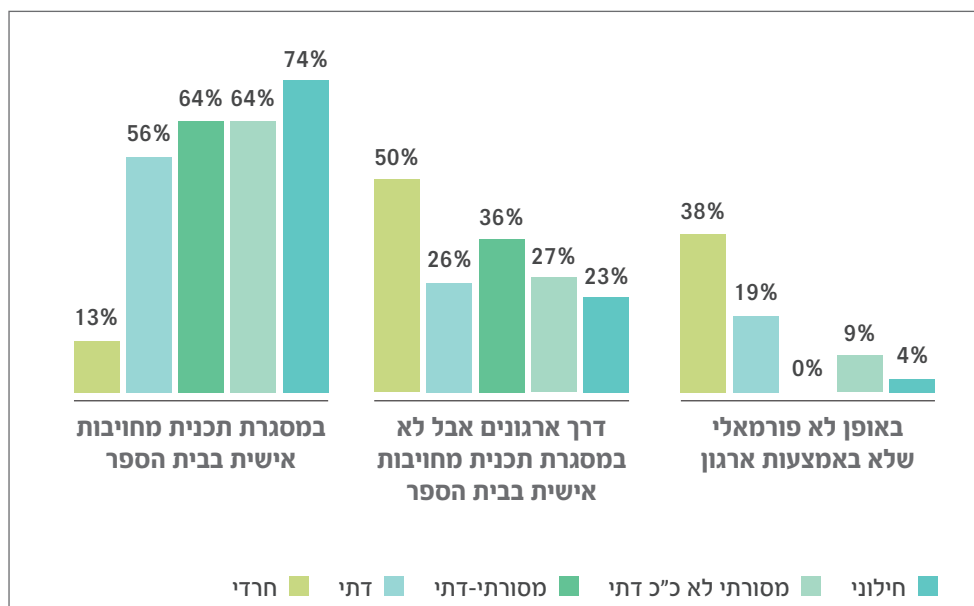
כרבע מהמשיבים לסקר (26%) דיווחו כי גרים בביתם בני נוער בגילאים 12-18. ברם, רובם (59%) ציינו כי בני הנוער המתגוררים בבית אינם מתנדבים כלל. מהדיווחים עלה כי בגיל 16 שיעורי ההתנדבות הנם הגבוהים ביותר ועומדים על כ-10% ואילו בגילאי 13, שיעורי ההתנדבות הנם הנמוכים ביותר ועומדים על 4% בלבד. לעומת זאת, כאשר נשאלו כמה שעות בשבוע מתנדבים בני הנוער החיים בבית, נמצא כי השעות השבועיות המוקדשות על ידי בני נוער להתנדבות נעות בין שתיים ל-6 שעות, ובני 16 אף מקדישים במוצא את מספר השעות הגבוה ביותר מכל הגילאים.

נמצאו הבדלים מובהקים במספר השעות הממוצעות שמתנדבים בני הנוער בגילאים השונים בין רמות הדת של ההורים (תרשים 20), כאשר חרדים דיווחו על ממוצע שעות גבוה יותר. לא נמצאו הבדלים מובהקים באשר לרמת ההכנסה, ההשכלה, קבוצה דתית או מצב משפחתי של ההורים. יתכן כי הסיבה נעוצה במספר משתתפים נמוך. באופן מפתיע, ילדים להורים שמתנדבים באופן פורמאלי התנדבו פחות שעות באופן ממוצע מאשר ילדים להורים שאינם מתנדבים, אם כי ההבדלים לא היו מובהקים. לעומת זאת, ילדים להורים שמתנדבים התנדבות בלתי-פורמאלית, בעיקר עם יותר מאשר אדם או משפחה אחת, התנדבו יותר שעות (אם כי גם

הבדלים אלה לא היו מובהקים).

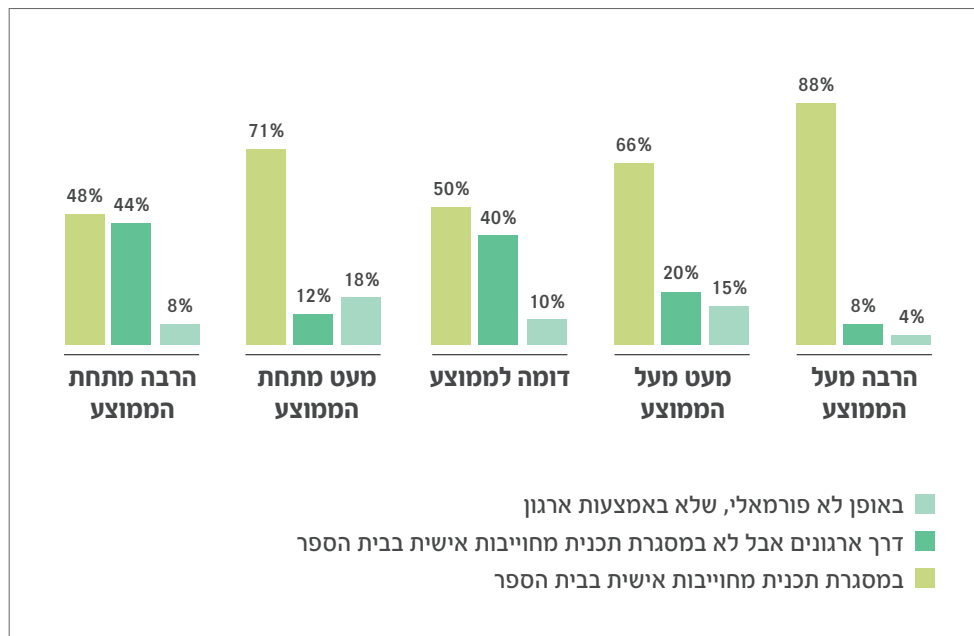
64% מההורים לבני נוער שמתנדבים דיווחו כי ילדיהם עושים זאת במסגרת תכנית מחויבות אישית בבית הספר. כרבע (26%) דיווחו כי ילדיהם מתנדבים התנדבות פורמאלית, כלומר דרך ארגונים, אך לא באמצעות בית הספר. 10% דיווחו כי ילדיהם מתנדבים באופן לא פורמאלי. ברם, נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצות הדת השונות בערוצים דרכם מתנדבים הילדים: ככל שיורדת רמת הדתיות של ההורים עולה היקף ההתנדבות במסגרת מחויבות אישית: למשל, בעוד ש-74% מהחילונים דיווחו שילדיהם מתנדבים באמצעות מסגרת מחויבות אישית, רק 13% מהחרדים דיווחו כך. לעומת זאת, 37% מהחרדים דיווחו שילדיהם מתנדבים באופן בלתי-פורמאלי לעומת 4% בלבד מהחילונים.

תרשים 20: ערוצי התנדבות של בני נוער החיים בבית לפי רמת הדתיות

בנוסף, ככל שעולה רמת ההשכלה של ההורים ילדיהם מתנדבים יותר במסגרת מחויבות אישית אך פחות במסגרת ארגונים או במסגרות בלתי פורמאליות. למשל, 73% מבעלי השכלה של 15 שנים ומעלה דיווחו כי ילדיהם מתנדבים במסגרת מחויבות אישית, לעומת 54% בלבד מבני 12 שנות השכלה ומטה, אך רק 4% בקרב בעלי השכלה גבוהה דיווחו על התנדבות ילדיהם באופן בלתי פורמאלי לעומת 11% בקרב בעלי השכלה של עד 12 שנות לימוד. קשר מובהק נמצא גם בין הכנסת ההורים לערוץ התנדבות הילדים (תרשים 21): בעוד מרבית מבעלי ההכנסה הגבוהה בהרבה מעל הממוצע דיווחו כי ילדיהם מתנדבים במסגרת מחויבות אישית (88%), רק 48% בלבד מבעלי הכנסה הרבה מתחת לממוצע דיווחו כי ילדיהם מתנדבים בערוץ זה. עם זאת, בקרב המשתכרים הרבה מתחת לממוצע נפוצות יותר דרכי ההתנדבות האחרות, היינו דרך ארגונים או באופן לא פורמאלי בהשוואה לבעלי ההכנסה הגבוהה.

תרשים 21: ערוצי ההתנדבות של בני נוער החיים בבית לפי רמת ההכנסה של ההורים

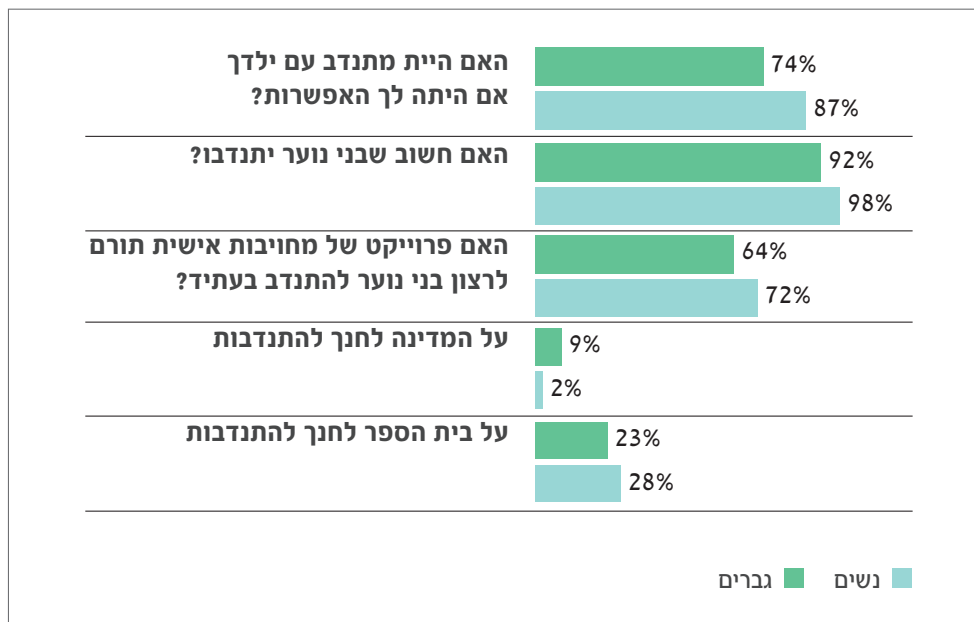

6.3 תפיסות מבוגרים לגבי התנדבות בני-נוער

כמעט כל המשיבים לסקר (95%) טענו כי חשוב שבני נוער יתנדבו, ולדעת 69% מהם, פרויקט מחויבות אישית תורם לרצון של בני נוער להתנדב בעתיד. 83% מהמשיבים חשבו שיש לחנך את בני הנוער להתנדבות אך לא להכריח אותם בעוד 9% חשבו כי יש לחייב את כל בני הנוער להשתתף במסגרת מחויבות אישית, 6% חשבו שיש לאפשר התנדבות במסגרת בית ספרית אך ורק למי שרוצה. רק מעטים חשבו שאין לערב התנדבות ובית ספר כלל. מעניין לראות שרוב ההורים לקחו על כך אחריות אישית: שני שלישי, 63%, טענו שתפקיד ההורים לחנך את בני הנוער להתנדב, לעומת כרבע, 26%, שחשבו כי זה מתפקידו של בית הספר. 5% חשבו שזהו תפקידה של המדינה, ואילו 2% חשבו שזהו תפקידם של ארגונים המתנדבים. הורים רבים הביעו רצון לקבל הזדמנות להתנדב יחד עם ילדיהם, כלומר, התנדבות משפחתית: 82% מההורים אמרו שהיו מתנדבים עם ילדיהם אם היתה להם אפשרות כזו.

למעט ההבדלים שצוינו לעיל לגבי השתתפות בפרויקט מחויבות אישית וההשלכות שלו לעתיד, לא נמצאו קשר מובהק בין הכנסה והשכלה לבין תפיסות לגבי ההתנדבות. לעומת זאת, נמצאו הבדלים מובהקים בין עמדות הגברים לנשים (תרשים 22): 87% מהנשים טענו שהיו מתנדבות עם ילדיהן אם היתה להן הזדמנות כזאת, לעומת 74% בלבד מהגברים. באופן מובהק, יותר נשים הסכימו שחשוב שבני נוער יתנדבו (98% לעומת 92% מהגברים), ושפרויקט מחויבות אישית תורם לרצון בני הנוער להתנדב בעתיד (72% מהנשים לעומת 64% מהגברים). עם זאת, נשים וגברים הסכימו באותם היקפים שיש לחנך בני נוער להתנדבות אך לא להכריח ושזהו בעיקר תפקיד ההורים. יחד עם זאת, 9% מהגברים סברו שזהו מתפקידה של המדינה לעומת רק 2% מהנשים, אך יותר נשים סברו כי זהו תפקידו של בית הספר (28% מהנשים לעומת 23% מהגברים).

תרשים 22: מגדר ועמדות באשר להתנדבות בני נוער

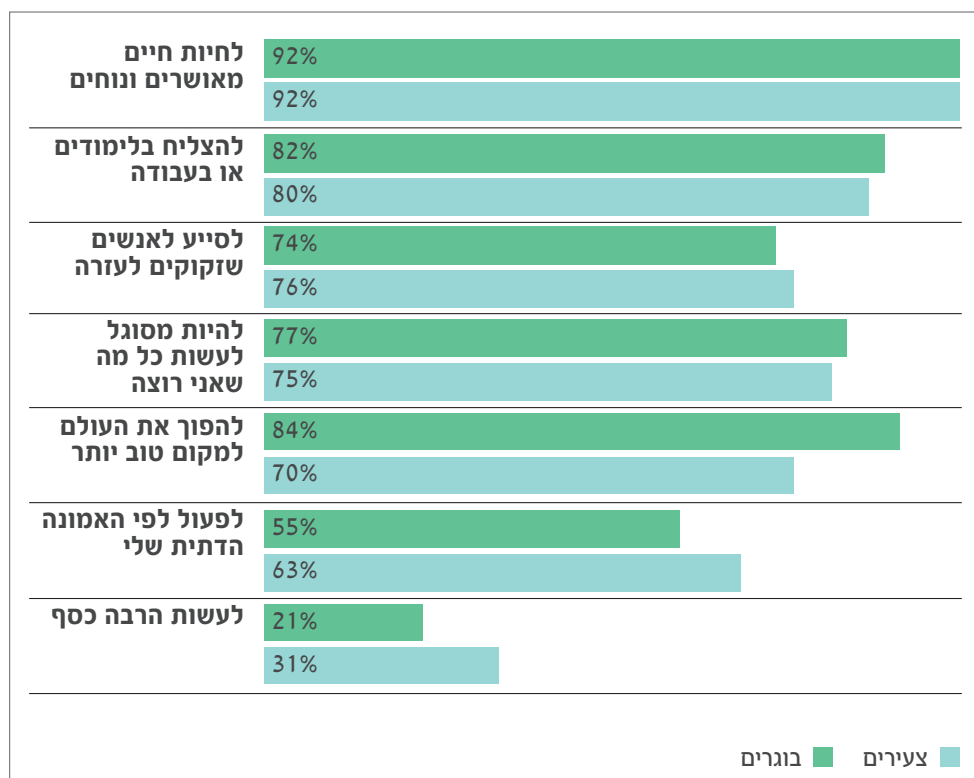
7. ערכים ומעורבות חברתית של צעירים בישראל 2008

בדוח זה אנו מוסיפים פרק שלא נמצא בדוח המלא, אודות ערכים, מעורבות חברתית והון חברתי בישראל 2008. בשל אופי הדוח נתמקד בהבדלים בין שתי קבוצות בלבד: צעירים (בני 18-34, להלן "צעירים") ובוגרים מהם (בני 35 ומעלה, להלן "בוגרים") בכל אחד מההיבטים הללו.

7.1 ערכים חברתיים

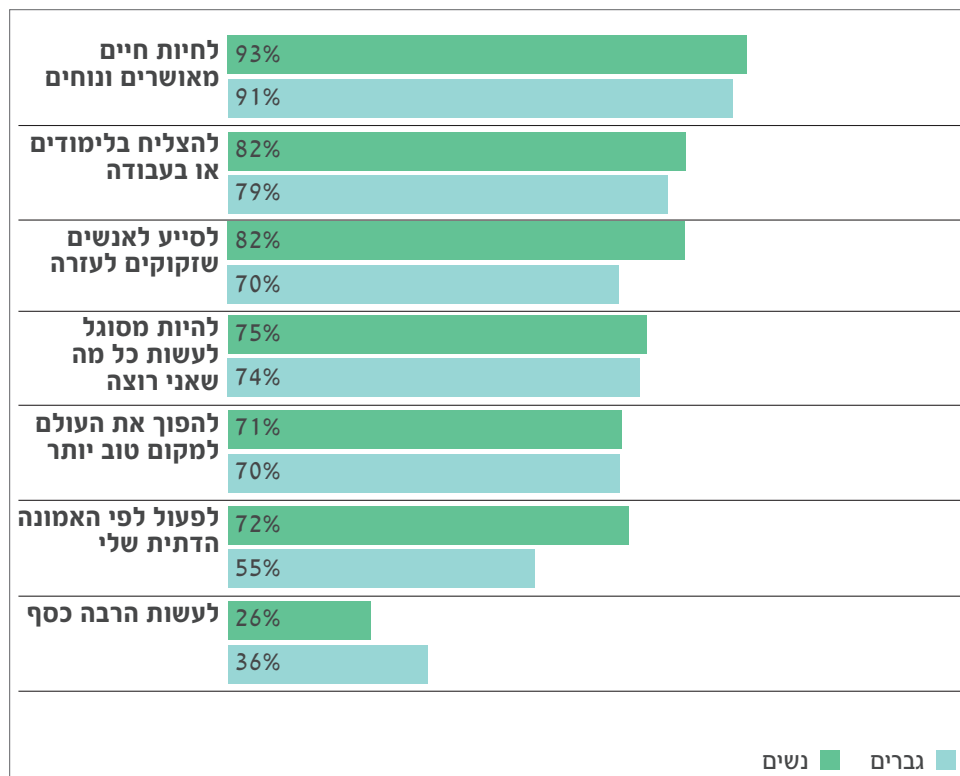
בפני המשיבים הוצגה רשימה של שבעה ערכים. עבור כל ערך התבקשו המשיבים לדרג האם ערכים אלה חשובים להם מאוד, חשובים במידה מסוימת או לא חשובים להם כלל. נמצא כי הערכים המובילים בקרב הצעירים היו "לחיות חיים מאושרים ונוחים", "להצליח בלימודים או בעבודה", "לסייע לאנשים שזקוקים לעזרה" וכן "להיות מסוגל לעשות כל מה שאני רוצה". ברם, בבדיקת ההבדלים בין הצעירים לבוגרים, נמצאו הבדלים מובהקים באשר לחלק מהערכים הללו (תרשים 23). צעירים רצו באופן מובהק יותר מבוגרים לעשות הרבה כסף (31% לעומת 21%), ולפעול לפי האמונה הדתית שלהם (63% לעומת 55%). לעומת זאת, בוגרים רצו באופן מובהק יותר מצעירים להפוך את העולם למקום טוב יותר (84% לעומת 70%).

תרשים 23: חשיבות ערכים לפי גיל

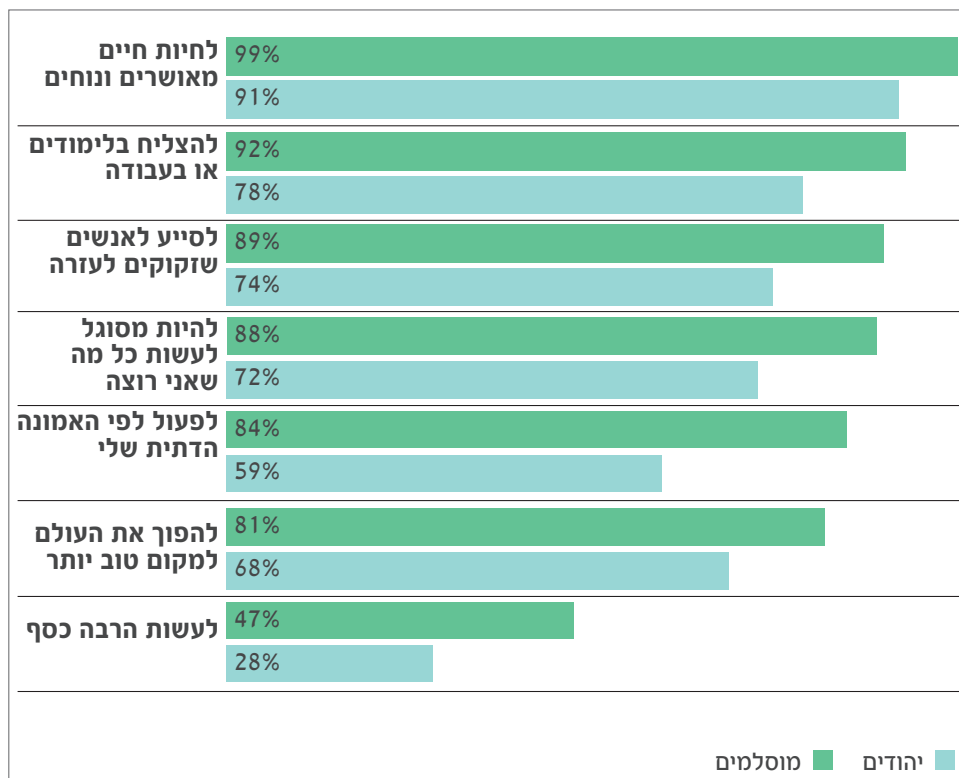

בבדיקת ההבדלים בין גברים ונשים בהתייחס לקבוצת הצעירים בלבד (18-24), נמצאו מספר הבדלים מובהקים ומשמעותיים (תרשים 24): 36% מהגברים הצעירים ציינו כי חשוב להם מאוד לעשות הרבה כסף, לעומת 26% מהנשים בלבד. לעומת זאת, 82% מהנשים ציינו שחשוב להן מאוד לסייע לאנשים שזקוקים לעזרה, לעומת 70% בלבד מהגברים וכן, יותר נשים ציינו את ערך הדת, 72% דיווחו כי חשוב להן לפעול לפי האמונה הדתית שלהן לעומת 55% בלבד מהגברים.

תרשים 24: חשיבות ערכים לפי מגדר, בקרב צעירים בני 18-24

מבחינת קבוצות הדת בקרב הצעירים מתקבלת תמונה מעניינת במיוחד. בכל שבעת הערכים שיעור המוסלמים שציינו כי ערך זה חשוב להם במיוחד היה גבוה משמעותית משיעור היהודים שציינו זאת וכן, הבדלים מובהקים בין יהודים ומוסלמים נמצאו בכל שבעת הערכים. תרשים 25 מציג ערכים אלו בסדר יורד מן הגבוה לנמוך. שני הערכים בהם הפער היה הגבוה ביותר הם "לפעול לפי האמונה הדתית שלי" (פער של 25% בין יהודים ומוסלמים) ו"לעשות הרבה כסף" (פער של 19%).

7.1.1. מתן אמון

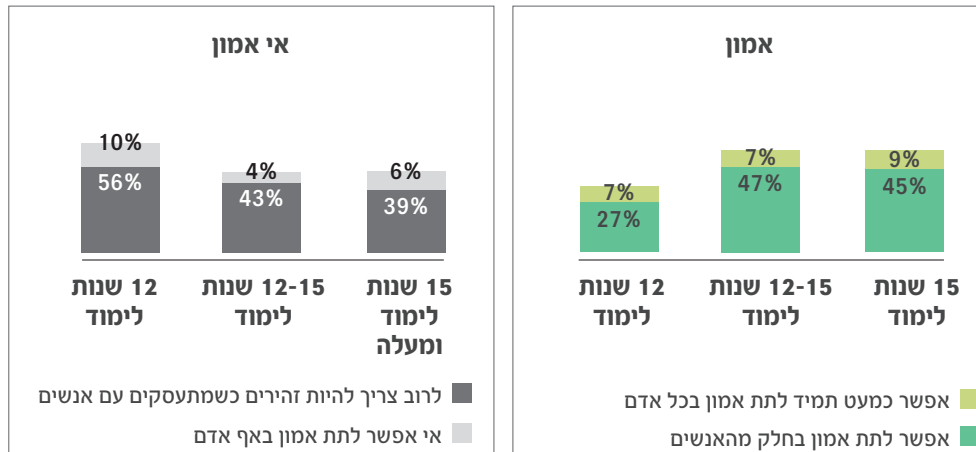
לבדיקת אמון נשאלו המשתתפים בסקר עד כמה ניתן לדעתם לתת אמון באנשים. 8% מכלל האוכלוסיה סברו כי ניתן כמעט תמיד לתת אמון בכל אדם; 37% סברו כי ניתן לתת אמון בחלק מהאנשים; אך התשובה השכיחה ביותר (47%) היתה ש"לרוב צריך להיות זהירים כשמתעסקים עם אנשים"; 8% אף סברו כי "לא ניתן לתת אמון באף אדם". מההשוואה בין קבוצות הגיל, לא עלו הבדלים מובהקים אך נראה כי קבוצת הגיל הצעירה יותר (בני 18-24) חשבה יותר מבני 25-34 ומבני 35 ומעלה שלרוב צריכים להיות זהירים כשמתעסקים עם אנשים (54% לעומת 45% ו-46% בקבוצות האחרות בהתאמה). נראה כי קבוצה זו סה"כ נוטה פחות לתת אמון באנשים מקבוצות הגיל האחרות.

בבחינת משתנים דמוגרפים בקבוצת הצעירים, 18-34, נמצא כי בכל הנוגע לאמון קיימים הבדלים מובהקים בין גברים ונשים: 10% מהגברים הצעירים סברו שניתן כמעט תמיד לתת אמון בכל אדם, לעומת 4% בלבד מהנשים. כמו כן, נמצא קשר מובהק בין רמת ההשכלה ובין הנטיה לתת אמון באנשים (תרשים 26): בקבוצת בעלי השכלה של עד 12 שנים בלט אי האמון, שני שליש, 66%, מהם בחרו בהיגדים הקשורים באי אמון לעומת הקבוצות האחרות, בהן פחות ממחצית בחרו בהיגדים הקשורים באי אמון- 47% בקרב בני 15-12 שנות השכלה ו-45% בקרב בני 15 שנות השכלה ומעלה. עוד נמצאו הבדלים מובהקים באשר לרמת הכנסה, ואם כי באופן כללי בעלי הכנסה גבוהה יותר נטו לתת יותר אמון באנשים מאשר בעלי הכנסה נמוכה, הקשר

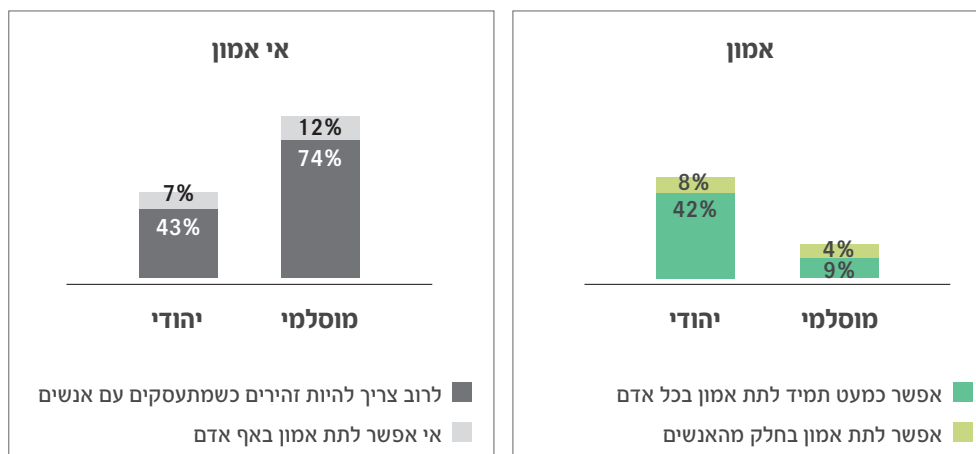
לא היה לינארי. הקבוצות המשתכרות בדומה לממוצע והרבה מתחת לממוצע הביעו הכי פחות אמון, כשני שלישי מהן בחרו בהגדים של אי אמון, לעומתה הקבוצה המשתכרת הרבה מעל הממוצע שהביעה הכי הרבה אמון, 59% ממנה בחרה בהגדים הקשורים באמון.

תרשים 26: אמון ואי אמון לפי השכלה בקרב הצעירים (18-24)

בבחינת אמון ודת עולה תמונה מעניינת מאוד, נמצא הבדל מובהק בין יהודים ומוסלמים כך שמוסלמים צעירים העניקו באופן מובהק ומשמעותי פחות אמון בבני אדם מאשר יהודים צעירים (תרשים 27). 74% מהם סברו שלרוב צריך להיות זהירים כשמתעסקים עם אנשים (לעומת 43% מהיהודים) ואף 12% מהם סברו שאין לתת אמון באף אדם (לעומת 6% בלבד בקרב היהודים). סה"כ 86% מהמוסלמים בחרו בהגדים של אי אמון לעומת 50% מהיהודים בלבד.

תרשים 27: אמון ודת בקרב הצעירים

7.1.2 ערכים חברתיים והתנהגות פילנתרופית בקרב צעירים

בחנו את הקשר בין הערכים השונים לבין התנהגות פילנתרופית בקרב צעירים. בבחינת הקשר בין הערכים ובין ההתנדבות הפורמאלית, נמצאו מספר קשרים: באופן טבעי, קשר מובהק נמצא בין "הרצון לסייע לאנשים" לבין היקף ההתנדבות הפורמאלית: 85% מבין המתנדבים בערוץ הפורמאלי ציינו כי ערך זה חשוב להם מאוד, לעומת 73% מבין אלה שלא התנדבו. כן נמצא קשר מובהק בין הערך "להפוך את העולם למקום טוב יותר" ובין התנדבות פורמאלית: 83% מהמתנדבים ציינו שהוא חשוב להם מאוד לעומת 66% מבין אלה שלא התנדבו. כמו כן, נמצא קשר מובהק בין הערך "לפעול לפי האמונה הדתית שלי" ובין התנדבות פורמאלית, דבר הקשור מין הסתם לקשר החיובי בין רמת הדתיות לבין התנדבות. 73% מהמתנדבים התנדבות פורמאלית ציינו כי ערך זה חשוב להם לעומת 60% בקרב אלו שאינם מתנדבים. שלושת הערכים הללו (לסייע לאנשים, להפוך את העולם למקום טוב יותר, ולפעול לפי האמונה הדתית) נמצאו קשורים באופן מובהק גם להתנדבות בלתי-פורמאלית. ברם, התנדבות בלתי-פורמאלית היתה קשורה באופן מובהק גם לערך "להיות מסוגל לעשות מה שאני רוצה". למתנדבים בערוץ זה, ערך זה היה חשוב פחות: 72% מהמתנדבים בערוץ זה דיווחו כי ערך זה חשוב להם לעומת 76% שאינם מתנדבים בערוץ זה.

מענין לציין שלא נמצא קשר מובהק בין אף אחד מהערכים ובין הנטיה לתרום תרומות פורמאליות. לעומת זאת, מספר ערכים היו קשורים באופן מובהק דווקא לנטיה לתרום באופן בלתי פורמאלי. 83% מבין התורמים בערוץ הבלתי פורמאלי ציינו שהרצון "לסייע לאנשים שזקוקים לעזרה" חשוב להם מאוד, לעומת 69% בקרב אלו שלא תרמו. 76% מהתורמים בערוץ הבלתי פורמאלי ציינו שחשוב להם מאוד להפוך את העולם למקום טוב יותר, לעומת 64% מאלה שלא תרמו, וכן, 69% מהתורמים אמרו שחשוב להם מאוד לפעול לפי האמונה הדתית שלהם, לעומת 58% מאלה שלא תרמו.

נמצא קשר בין התנהגות פילנתרופית לבין הנטיה לתת אמון באנשים. מתנדבים בערוץ הפורמאלי נטו באופן מובהק לתת יותר אמון בבני אדם. למשל, 10% מהמתנדבים חשבו שניתן כמעט תמיד לתת אמון בכל אדם, לעומת 7% מאלה שלא התנדבו. וכן 42% מהמתנדבים האמינו כי ניתן לתת אמון בחלק מהאנשים לעומת 34% בלבד בקרב הלא מתנדבים. גם בין התנדבות בלתי פורמאלית ואמון נמצא קשר מובהק, אך פה נראה כי המתנדבים נטו להיות קיצוניים יותר בעמדותיהם מהלא מתנדבים, היינו, היגדים כמו "ניתן לתת אמון בכל אדם" ו"אי אפשר לתת אמון באף אדם" היו שכיחים יותר בקרב המתנדבים לעומת הלא מתנדבים (אמון: 10% לעומת 6%; אי-אמון: 11% לעומת 6% בהתאמה), והיגדים מתונים יותר היו נפוצים יותר בקרב הלא מתנדבים: "ניתן לתת אמון בחלק מהאנשים" 34% לעומת 37% בהתאמה, ו"צריך להיזהר מרוב האנשים" 51% לעומת 45% בהתאמה.

בין הנטייה לתת אמון ובין הנטייה לתרום תרומות בלתי פורמאליות לא נמצא קשר מובהק, אך לעומת זאת, בבחינת התרומות הפורמאליות דוקא נמצא קשר מובהק. נראה כי לצעירים התורמים בערוץ זה יש יותר אמון מאלו שאינם תורמים (סה"כ 46% בחרו היגדים הקשורים באמון בקרב התורמים לעומת 34% בלבד בקרב הלא תורמים)

7.2 מעורבות פוליטית

מספר פרמטרים של מעורבות פוליטית נבחנו בסקר זה, כגון הנטיה לשכנע אנשים פוליטית, להצביע בבחירות המקומיות או להיות רשום במפלגה.

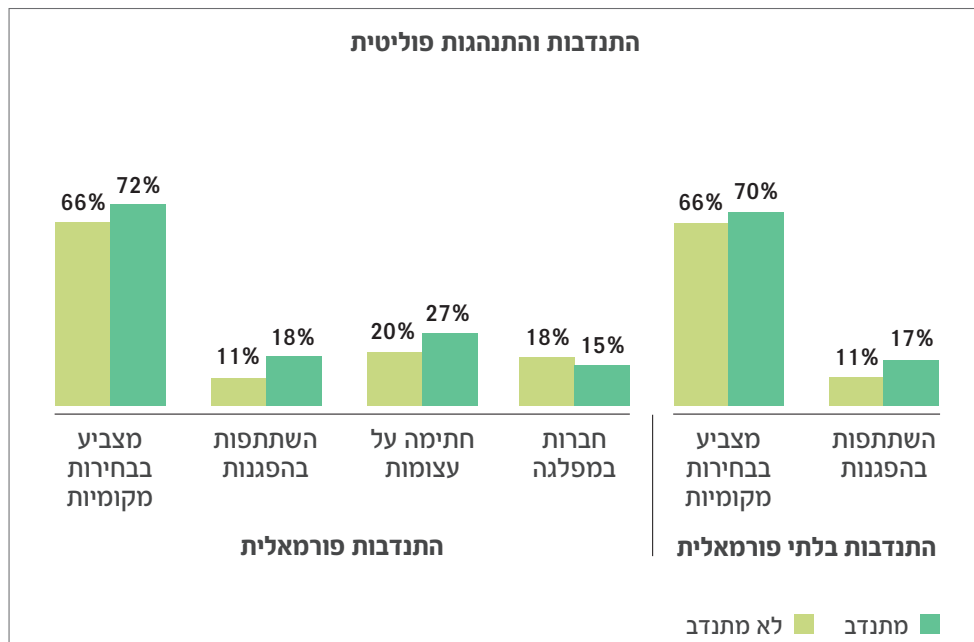
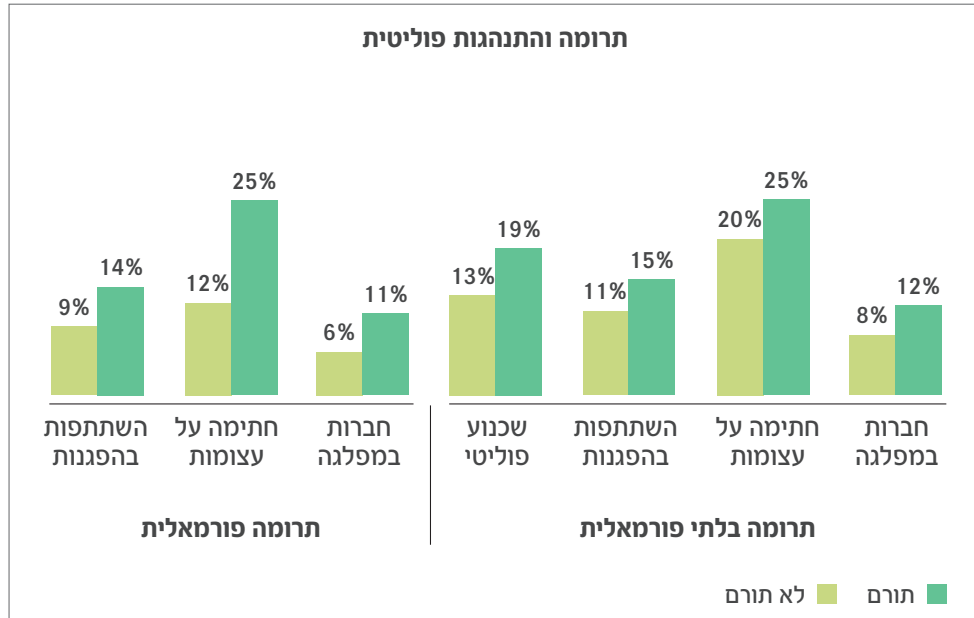
שאלנו את המשתתפים בסקר האם הם מנסים להסביר לאנשים למה כדאי להם להצביע למועמד מסוים או מפלגה מסוימת בזמן הבחירות. 16% מהציבור בישראל (צעירים ומבוגרים

גם יחד) טענו שהם עושים זאת לעיתים קרובות, 15% - לפעמים, 11% אמרו שעושים זאת לעיתים רחוקות, ואילו היתר, מעל מחצית, 57%, טענו שהם אף פעם לא מנסים לשכנע אנשים פוליטית. לפי תוצאות הסקר הנוכחי 67% מהאוכלוסייה מצביעה בבחירות המקומיות תמיד, 13% דיווחו כי הם בד"כ מצביעים, רק 5% דיווחו כי הם מצביעים לעיים רחוקות ו-13% אף פעם אינם מצביעים בבחירות המקומיות.

לא נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצות הגיל השונות בכל הנוגע לשכנוע פוליטי, אך נמצא קשר מובהק בין גיל ובין הנטיה להצביע בבחירות מקומיות: בוגרים מצביעים יותר בבחירות המקומיות: 61% מהצעירים בני 18-24 אמרו שהם מצביעים תמיד בבחירות המקומיות 54% מבני 25-34 אמרו שמצביעים תמיד בבחירות המקומיות ואילו בקרב הבוגרים, בני 35 ומעלה שלושה רבעים מצביעים תמיד (75%). בוגרים גם נוטים יותר להיות רשומים במפלגה: 12% מבני 35 ומעלה היו רשומים במפלגה, לעומת 6% מבני 18-24 ו-9% מבני 25-34. לעומת זאת, צעירים נוטים מעט יותר להשתתף בהפגנות פוליטיות מאשר מבוגרים (16% בקרב בני 18-24, 14% בקרב בני 25-35 ו-11% בקרב בני 35 ומעלה). בני 25-34 חותמים על עצומות פוליטיות מעט יותר מאשר בני 18-24 ובני 35 ומעלה (25% לעומת 21% ו-22% בהתאמה).

בהתייחס לכל הצעירים (18-34), נמצא קשר מובהק בין מגדר לבין הנטיה לשכנע פוליטית (23% מהגברים לעומת 10% בלבד מהנשים) וכן בין הנטיה להשתתף בהפגנות פוליטיות (19% מהגברים לעומת 11% מהנשים). מבחינת השייכות הדתית עלה כי מוסלמים מנסים באופן מובהק לשכנע פוליטית יותר מאשר בני דתות אחרות (20% עושים זאת לעיתים קרובות לעומת 16% מהיהודים למשל) ולהשתתף יותר בהפגנות פוליטיות (20% לעומת 15% מהיהודים עושים זאת לעיתים קרובות). לעומת זאת, יהודים חותמים יותר על עצומות פוליטיות מאשר מוסלמים (27% לעומת 3% בלבד מהמוסלמים). באופן מפתיע, חרדים ודתיים טענו פחות שהם מנסים לשכנע פוליטית, כאשר מסורתיים-דתיים עשו זאת יותר מאחרים (23% מהמסורתיים הדתיים טענו שהם עושים זאת לעיתים קרובות לעומת 12% מהחרדים ו-10% מהדתיים). לעומת זאת, חרדים הצביעו יותר בבחירות מקומיות מאשר אחרים: 70% מהם דיווחו שמצביעים תמיד, לעומת 55% מהחילונים. עוד נמצא קשר חיובי בין רמת ההכנסה לבין הנטיה לחתום על עצומות פוליטיות. כמו כן, נמצא קשר חיובי בין רמת ההשכלה לבין הנטיה להשתתף בהפגנות פוליטיות ולחתום על עצומות.

בחנו את הקשר בין מעורבות פוליטית לבין התנהגות פילנתרופית בכלל האוכלוסייה (תרשים 28), ומצאנו שיש קשר עקבי בין תרומות ובין השתתפות פוליטית על כל סוגיה, כך שהתורמים נוטים להיות פעילים יותר מבחינה פוליטית. הקשר בין התנדבות והשתתפות פוליטית דומה, מלבד באשר לחברות במפלגה.

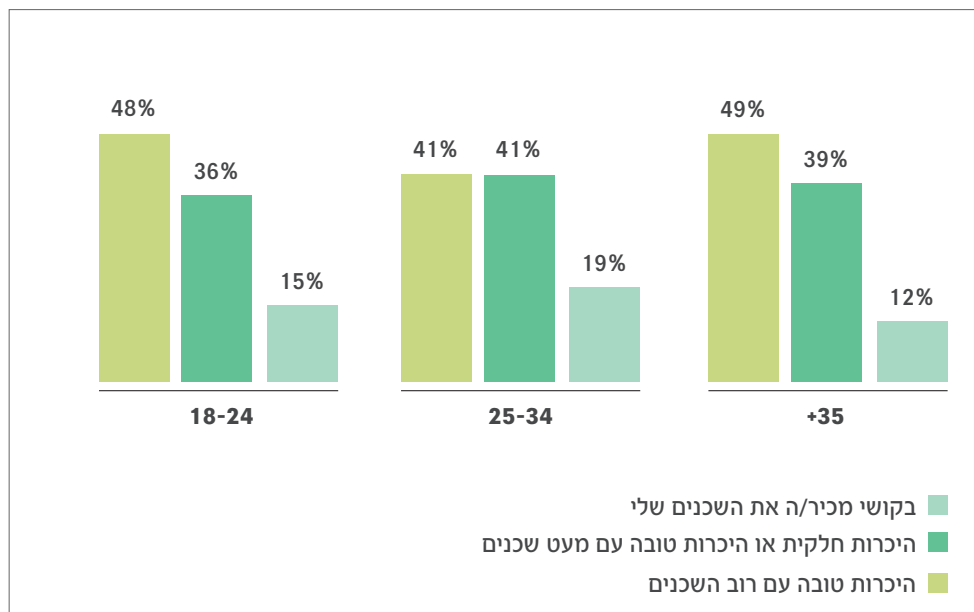
7.3 הון חברתי

כדי לבחון את רמת ההון החברתי בקרב הציבור הישראלי, נשאלו מספר שאלות העוסקות בקשר של המשיבים לשכניהם, וכן לפעילויות שלהם למען הקהילה. ראשית, התבקשו המשיבים להעריך עד כמה הם מכירים את השכנים בבנין או בשכונה שלהם. מרבית המשיבים ציינו כי יש להם היכרות חלקית או טובה עם שכניהם: 46% מכלל הציבור

טענו שהם מכירים היכרות טובה את רוב השכנים ו-38% ציינו כי יש להם היכרות חלקית עם רוב השכנים או היכרות קרובה עם מעט מהשכנים רק 14% ציינו כי הם בקושי מכירים את שכניהם.

בקרוב הקבוצה הצעירה ביותר, בני 18-24: 48% מכירים היכרות טובה את שכניהם; בקרב בני 25-34 41% (האחוז הנמוך ביותר מכל קבוצות הגיל) מכירים את שכניהם היכרות טובה; אך יותר מכולם מכירים היטב את שכניהם בני 35 ומעלה (תרשים 29).

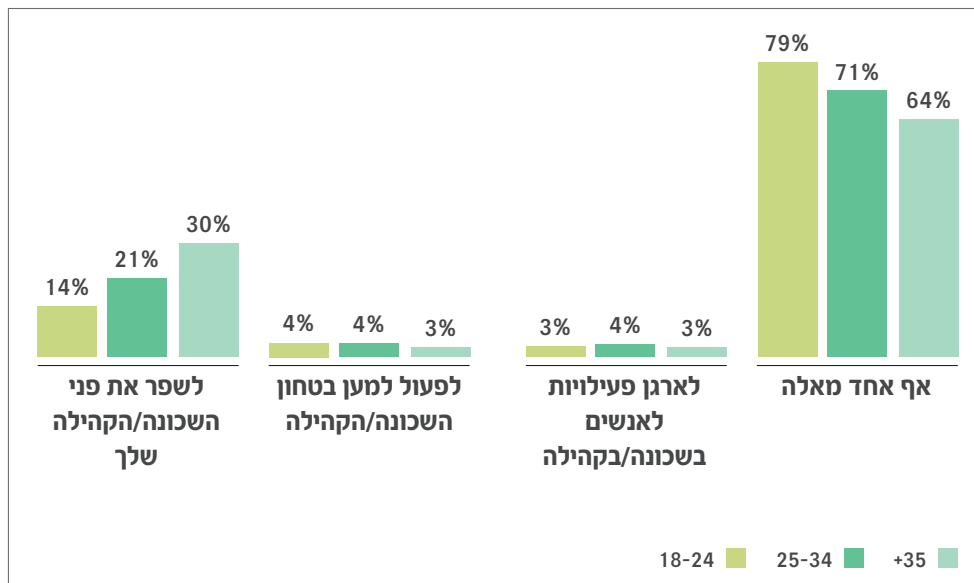
תרשים 29: היכרות עם השכנים לפי גיל

שאלנו את המשיבים גם באיזו תדירות ביקרו את שכניהם בשנה האחרונה או ששכניהם ביקרו אותם. 10% דיווחו על ביקור בכל יום; 24% - פעם בשבוע; 17% - בכל חודש; 22% - כמה פעמים בשנה; ואילו 26% מהציבור הישראלי כלל לא ביקר את השכנים והם לא ביקרו אותו. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצות הגיל באשר לתדירות ביקור השכנים.

כמעט רבע 24% מהנשאלים אמרו שפעלו בשנה האחרונה על מנת לשפר את פני השכונה או הקהילה שלהם. קיים קשר הפוך ומובהק בין שיעור ההשתתפות בפעילות לשיפור פני השכונה וגיל: 14% בלבד בקרב בני 18-24 עשו זאת, לעומת 21% מבני 25-34 ו-30% בקרב בני 35 ומעלה (תרשים 30).

תרשים 30: פעילות למען השכונה/קהילה לפי גיל

7.3.1 הון חברתי והתנהגות פילנתרופית

קשר מובהק נמצא בין התנדבות פורמאלית ובין פעילויות למען השכונה/קהילה. 34% מהמתנדבים בערוץ הפורמאלי פעלו בשנה האחרונה על מנת לשפר את פני השכונה או הקהילה, לעומת 22% בקרב אלו שלא התנדבו. 4% מהמתנדבים ארגנו פעילויות לאנשים בשכונה או בקהילה לעומת 3% בלבד מאלה שלא התנדבו. לא נמצא קשר בין התנדבות פורמאלית לבין יחסים עם השכנים.

בבחינת ההתנדבות הבלתי פורמאלית, נמצא קשר מובהק בין ההתנדבות הבלתי פורמאלית ופעילות שכונתית/קהילתית: 34% מהמתנדבים פעלו על מנת לשפר את פני השכונה או הקהילה שלהם, לעומת 20% בלבד מאלו שלא התנדבו. לא נמצא קשר בין התנדבות בלתי פורמאלית ותדירות ביקור השכנים, אך נראה כי אנשים שהתנדבו התנדבות בלתי-פורמאלית ביקרו את שכניהם על בסיס יומיומי או שבועי, 38% לעומת 32% בלבד, מאלו שלא התנדבו כלל בערוץ זה.

תרומות פורמאליות נמצאו קשורות באופן מובהק לפעילות לשיפור פני השכונה/קהילה 27% בקרב התורמים גם פעלו למען השכונה או הקהילה לעומת 18% בלבד בקרב הלא תורמים. תרומות בלתי פורמאליות נמצאו קשורות אף הן באופן מובהק לפעילות למען השכונה והקהילה: 31% מהתורמים פעלו על מנת לשפר את פני השכונה לעומת 21% בלבד מאלה שלא תרמו. לבסוף, תרומות בלתי-פורמאליות נמצאו אף קשורות להיכרות עם השכנים: 13% מבין אלה שתרמו תרומה בלתי-פורמאלית ביקרו את שכניהם על בסיס יומיומי לעומת 7% בלבד מאלה שלא תרמו. 30% מאלה שלא תרמו גם לא ביקרו כלל את שכניהם, לעומת 21% מהתורמים תרומה בלתי-פורמאלית.

לסיכום, נראה כי כלל הפעילות הפילנתרופית, בכלל הערוצים הפורמאליים והלא פורמאליים, קשורה קשר מובהק בפעילות קהילתית ושכונתית. ותרומה לא פורמאלית אף קשורה בתדירות ביקור השכנים.

8. סיכום ודיון

8.1 סיכום הממצאים

ממצאי הסקר שנערך אודות התנהגות פילנתרופית בקרב צעירים בישראל 2008, עולה כי צעירים ישראלים מעורבים בנתינה ועשייה, לא פחות מהמבוגרים מהם, ובהיבטים מסוימים – אף יותר. בהתייחס לאנשים בני 18-34 נמצא כי רבים מהם מתנדבים ותורמים, מוכנים לתרום איברים, ובעלי ערכים חברתיים. אמנם נמצאו הבדלים בין שתי תת-קבוצות הגיל: 18-24 ו-25-34, אך עדיין ניתן להסיק מספר מסקנות על התנהגות פילנתרופית של צעירים בישראל 2008 על היבטיה השונים: התנדבות, תרומה, תרומת איברים, מעורבות חברתית וערכים.

8.1.1 התנדבות צעירים בישראל 2008

ממצאי הסקר מצביעים על כך שצעירים מתנדבים לא פחות ממבוגרים. כמחציתם עסקו בפעילות התנדבותית כלשהי, בין במסגרת פורמאלית או במסגרת בלתי-פורמאלית: 24% מהצעירים התנדבו במסגרת פורמאלית, 35% התנדבו באופן בלתי-פורמאלי, ו-11% התנדבו בשתי המסגרות יחד. היעדים העיקריים להתנדבות פורמאלית היו ארגוני מזון, ארגונים למען ילדים ונוער, וארגוני בריאות. אמנם צעירים התנדבו פחות שנים למען אותו ארגון מאשר כלל האוכלוסייה, אך עדיין עשו זאת כשלוש וחצי שנים בממוצע. צעירים דיווחו כי חלה עליה בהיקף ההתנדבות שלהם יותר מאשר הבוגרים מהם.

המניעים העיקריים להתנדבות היו זולתניים - "התנדבות יוצרת חברה טובה יותר", "התנדבות למען הזולת מעניקה הרגשה טובה" ו"הזדהות עם מטרות הארגון". התגמולים העיקריים היו "הרגשה שאני מועילה ותורמת", "פתרון בעיות שמדאיגות אותי", ו"הערכה ותודה". הקושי העיקרי שצויין על ידי מתנדבים היה פיחות במשאב הזמן. מתנדבים צעירים כמעט ולא הזכירו קשיים רגשיים שיכולים להיות קשורים בהתנדבות.

כאמור, כשליש מהצעירים דיווחו שעסקו בהתנדבות בלתי-פורמאלית: 13% פעלו עם אדם אחד או משפחה אחת, ואילו 22% ציינו שסייעו ליותר מאדם אחד או משפחה אחת. צעירים עסקו פחות בהתנדבות בלתי פורמאלית מאשר מבוגרים. 43% מהמתנדבים בערוץ הבלתי-פורמאלי העניקו ארבע שעות ומעלה בשבוע. כשליש מהמתנדבים הצעירים התמידו כארבע שנים בממוצע בהתנדבותם למען אותו אדם או אותה משפחה. רק כשליש דיווחו שלא חל שינוי בהיקף התנדבותם ביחס לשנה קודמת, כרבע מהם התנדבו יותר וקצת מעל שליש התנדבו פחות.

צעירים בני 18-24 התנדבו התנדבות פורמאלית יותר מאשר בני 25-34 ונטו להתנדב יותר בארגונים המספקים מזון ובארגונים הפועלים למען ילדים ונוער. ברם, בני 25-34 התנדבו יותר בערוץ הבלתי-פורמאלי מאשר הצעירים מהם. בניגוד לכלל המדגם, בקרב הצעירים לא נמצאו הבדלים מובהקים בין גברים ונשים, אך נראה כי גברים מתחילים להתנדב יותר מנשים, דבר התואם מגמה עולמית. בכל הגילאים התנדבו צעירים מוסלמים יותר מאשר יהודים, בעיקר בערוץ הבלתי-פורמאלי. כמו כן נמצא קשר חיובי בין רמת הדת לבין הנטיה להתנדב: ככל שאדם היה דתי יותר כך הוא התנדב יותר, במיוחד בערוץ הבלתי פורמאלי.

צעירים ציינו כי הסיבות העיקריות לאי-התנדבות היו שלא ביקשו מהם, בעיות בריאות, נסיבות אישיות ורק במקום הרביעי – היעדר זמן.

8.1.2 תרומות צעירים בישראל 2008

86% מהצעירים בישראל תרמו תרומה כספית או תרומה שוות-כסף (כגון חפצים או מזון): 38% מהם תרמו אך ורק בערוץ הפורמאלי, 11% תרמו אך ורק באופן בלתי פורמאלי, ואילו 37% תרמו בשתי המסגרות יחד. מבין התורמים בערוץ הפורמאלי, 45% תרמו כסף, 18% תרמו תרומות שוות-כסף, 37% תרמו גם וגם. היעד העיקרי לתרומות פורמאליות היה ארגוני מזון, ובהפרש ניכר – ארגוני בריאות, ארגוני ילדים ונוער וארגוני דת. כ-75% טענו שהם תורמים לאותו ארגון באופן מתמשך, והתרומה החציונית לארגון עמדה על 380 ש"ח בקרב בני 18-24, ו-360 ש"ח בקרב בני 25-34. הדרך השכיחה לתרום היתה למתרימים שמגיעים הביתה, ולאחריה – ברחוב או בסופר. צעירים תרמו יותר ממבוגרים בארגון הנתרם ובמקום העבודה, ופחות מהם – בטלפון ובדואר. המניעים העיקריים לתרומה היו חובה מוסרית, הרגשה טובה, וחשיבות העבודה שעושים הארגונים הנתרמים. צעירים ציינו מניע דתי יותר מאשר מבוגרים. כמחצית מהצעירים תרמו גם תרומות בערוץ הבלתי פורמאלי. 24% מהם סייעו לאדם או משפחה אחת, ואילו 38% סייעו לארבע משפחות ומעלה. 60% תרמו כסף, 35% תרמו ציוד, 4% תרמו מזון. התרומה החציונית עמדה על 725 ש"ח למשפחה/אדם בקרב בני 18-24, וכ-1000 ש"ח בקרב בני 25-34. צעירים התמידו מעט פחות ממבוגרים מהם בסיוע לאותם אנשים – 4.5 שנים בממוצע. 41% מקרב בני 18-24 תרמו יותר מבשנה שעברה, לעומת 34% בקרב בני 25-34 (בשתי הקבוצות השיעור היה גבוה יותר מקבוצת הבוגרים). גברים צעירים נטו יותר מנשים צעירות לתרום תרומות פורמאליות בלבד, אך נשים נטו לתרום בשני הערוצים יחד יותר מאשר גברים. בניגוד לשאר קבוצות הגיל, בקבוצת הגיל הצעירה ביותר (18-24), נשים תרמו הרבה יותר כסף בערוץ הפורמאלי מגברים. יהודים תרמו יותר בערוץ הפורמאלי, בעוד מוסלמים תרמו יותר בערוץ הבלתי פורמאלי או בשני הערוצים יחד.

8.1.3 נכונות של צעירים לתרום איברים

כמחצית מהצעירים הישראלים מוכנים שקרוביהם יתרמו את איבריהם לאחר מותם, ומעט פחות מכך – מוכנים לתרום את איברי קרוביהם. בני 25-34 נטו יותר לתרום איברים מאשר בני 18-24. כחמישית מהמשיבים היו חתומים על כרטיס אדי: רבע מהם טענו שעשו זאת בשל סיפורים בתקשורת, וכשליש – משום שהיתה להם הזדמנות נוחה (במקום שאפשר לחתום או בחידוש הרשיון). המניע העיקרי להסכמה הכללית לתרומת איברים היו משום שזו דרך להציל חיים, ומניע נוסף, חשוב הרבה פחות, היה משום שזה דרך להמשיך את החיים לאחר המוות. רוב אלה שלא היו מוכנים לתרום ייחסו זאת לסיבות הלכתיות, ומעטים ציינו שהם פוחדים או רוצים להיקבר בשלמות.

גברים צעירים הסכימו יותר מנשים שיתרמו את איבריהם לאחר מותם, והיו חתומים יותר על כרטיס אדי. באופן לא מפתיע, ככל שעלתה רמת הדתיות כך פחתה הנכונות לתרום איברים, כאשר רק אחוזים בודדים מהחרדים היו מוכנים לתרום איברים, ואף אחד מהחרדים במדגם לא היה חתום על כרטיס אדי. מוסלמים ונוצרים מוכנים יותר מיהודים לתרום את איברי קרוביהם.

8.1.4 התנדבות בני נוער

על מנת לבחון התנדבות של בני נוער בישראל 2008, שאלנו את המשתתפים הבוגרים בסקר אודות התנדבותם שלהם בגיל ההתבגרות, ועל התנדבות של בני נוער החיים בבית. כמו כן, בחנו תפיסות של מבוגרים אודות התנדבות בני נוער. כמחצית מהציבור בישראל התנדב בגיל הנעורים, וכשליש מהם עשו זאת במסגרת מחויבות אישית בבית הספר. 54% מבני 18-24 דיווחו

כי התנדבו במסגרת מחויבות אישית, שכיחות שהלכה ופחתה עם העליה בגיל, והתנדבו מעט יותר מאחרים יחד עם משפחתם.

כמעט כל הנשאלים (93%) תפסו את ההתנדבות שלהם בגיל הנעורים כחוויה חיובית. 10% מאלה שהתנדבו אמרו שעשו זאת רק משום שהכריחו אותם, ו-83% היו מתנדבים גם לולא הכריחו אותם. כשני שלישי גרסו שההתנדבות בגיל הנעורים גרמה להם לרצות להתנדב בגיל מבוגר. ברם, הקשר בין התנדבות בגיל הנעורים לבין התנדבות בהווה מראה כי התנדבות במסגרת מחויבות אישית לא מובילה להתנדבות יותר מאשר אי התנדבות כלל, אך התנדבות בלתי פורמאלית, ובמיוחד התנדבות יחד עם המשפחה, כן קשורות להתנדבות בגיל מבוגר. כרבע מהמשיבים דיווחו כי חיים בביתם בני נוער וכמעט מחצית מהם מתנדבים. 64% מההורים לבני נוער שמתנדבים דיווחו כי ילדיהם מתנדבים במסגרת מחויבות אישית וכרבע – התנדבות פורמאלית שלא במסגרת בית הספר. ככל שעלתה רמת הדת עלו מספר השעות שמתנדבים בני הנוער החיים בבית. ילדים להורים שמתנדבים בערוץ הבלתי-פורמאלי התנדבו יותר שעות מאחרים, ואילו להורים שמתנדבים בערוץ הפורמאלי – התנדבו פחות. לא נמצא קשר בין השכלה והכנסה של ההורים והתנדבות בכלל, אך כן היה קשר כזה להשתתפות בתכנית מחויבות אישית.

כמעט כל המשיבים לסקר חשבו שחשוב שבני הנוער יתנדבו, וכ-70% חשבו שפרויקט מחויבות אישית תורם לרצון של בני הנוער להתנדב בעתיד. 83% חשבו שיש לחנך את הנוער להתנדב אך לא להכריח. רוב ההורים חשבו שזהו תפקיד ההורים וכרבע – שזה תפקידו של בית הספר. 81% היו רוצים להתנדב עם ילדיהם. נשים חשבו יותר מגברים שחשוב שבני הנוער יתנדבו, ושעל ההורים לחנך להתנדבות. יותר נשים רצו להתנדב עם ילדיהן אם היתה להן אפשרות כזאת. גברים הסכימו באותה דרגה כמו נשים שיש לחנך את בני הנוער אך לא לחייב, אך יותר גברים חשבו שזהו תפקיד המדינה.

8.1.5 ערכים והון חברתי

הערכים המובילים בציבור הישראלי בכלל היו רצון לחיות חיים מאושרים ונוחים; להצליח בלימודים או בעבודה; ולסייע לאנשים שזקוקים לעזרה. ברם צעירים רצו יותר ממבוגרים לעשות הרבה כסף ולפעול לפי האמונה הדתית שלהם. מבוגרים רצו יותר מצעירים להפוך את העולם למקום טוב יותר.

לגברים צעירים היה חשוב יותר לעשות הרבה כסף מאשר לנשים צעירות, ולנשים היה חשוב יותר לסייע לאנשים שזקוקים לעזרה ולפעול לפי האמונה הדתית שלהן.

8% מכלל הציבור חשבו שניתן כמעט תמיד לתת אמון בכל אדם, כשליש סברו שניתן לתת אמון בחלק מהאנשים, וכמחצית מהמשיבים חשבו שלרוב צריך להיות זהירים כשמתעסקים עם אנשים, בעוד ש-8% נוספים סברו שאי אפשר לתת אמון באף אדם. דווקא קבוצת הגיל הצעירה יותר העניקה פחות אמון. גברים צעירים העניקו יותר אמון באנשים מאשר נשים, ונמצא קשר חיובי בין הכנסה והשכלה לבין הנטיה לתת אמון. מוסלמים צעירים העניקו הרבה פחות אמון באנשים מאשר יהודים.

נמצא קשר בין מספר ערכים והתנהגות פילנתרופית, בעיקר (באופן לא מפתיע) – הרצון לסייע לאנשים שזקוקים לעזרה, הרצון להפוך את העולם למקום טוב יותר, ורצון לפעול לפי האמונה הדתית. התנדבות בלתי-פורמאלית היתה קשורה גם לערך "להיות מסוגל לעשות מה שאני רוצה". ערכים אלה היו גם קשורים לתרומה בלתי-פורמאלית אך לא לתרומות פורמאליות. נמצא קשר בין התנהגות פילנתרופית לבין הנטיה לתת אמון באנשים.

רמת המעורבות הפוליטית בקרב הציבור הישראלי היתה נמוכה למדי: רק 16% מנסים לשכנע אנשים אחרים שכנוע פוליטי. צעירים הצביעו פחות ממבוגרים בבחירות מקומיות, והיו רשומים פחות במפלגות פוליטיות. לעומת זאת, צעירים השתתפו יותר בהפגנות פוליטיות וחתמו יותר על עצומות (במיוחד בני 25-34). גברים היו יותר מעורבים פוליטית מנשים, ומוסלמים – יותר מיהודים. הקשר בין רמת דתיות ומעורבות פוליטית היה מעורב. נמצא קשר חיובי בין התנדבות פורמאלית ותרומה פורמאלית לבין חתימה על עצומות, ובין התנדבות בלתי-פורמאלית והשתתפות בהפגנות פוליטיות.

ישראלים, במיוחד צעירים, מכירים היכרות טובה את שכניהם, ורובם מבקרים אלו את אלו. ברם, מעטים מהם פועלים על מנת לשפר את פני הקהילה שלהם, לפעול למען בטחונה או לארגן פעילויות לאנשים בקהילה. נמצא קשר בין התנדבות פורמאלית לבין פעילות למען השכונה. אנשים שהתנדבו להתנדבות בלתי-פורמאלית הכירו טוב יותר את שכניהם ופעלו יותר מאחרים למען השכונה או הקהילה שלהם. כמו כן נמצא קשר בין תרומה פורמאלית ופעילות למען השכונה, וכן בין תרומה בלתי-פורמאלית והיכרות עם השכנים.

8.2 מסקנות והמלצות

אמנם צעירים בישראל מתנדבים לא פחות מאשר מבוגרים, אך בהשוואה לנתונים מארה"ב, קנדה ואוסטרליה שנסקרו לעיל, היקפי ההתנדבות, במיוחד הפורמאלית, של צעירים בישראל הם עדיין נמוכים למדי. רבים מהמשתתפים בסקר דיווחו כי ילדיהם מתנדבים בגיל ההתבגרות ו/או שהם עצמם התנדבו בגיל ההתבגרות. הממצא החיובי הוא שרוב אלה שהתנדבו, גם אם היה זה במסגרת מחויבות אישית כפויה, תפסו את ההתנדבות כחוויה חיובית וטענו שהיו מתנדבים בכל מקרה. ברם, ממצאי הסקר עולה שההשפעה ארוכת הטווח של התנדבות כפויה בגיל הנעורים היא מוגבלת, ולמעשה אין הבדל בין מי שפעלו במסגרת מחויבות אישית חובה לבין מי שלא השתתפו בשום תכנית כזאת, באשר להיקפי ההתנדבות שלהם היום. מה שכן מוביל להיקפי התנדבות גבוהים יותר הם תכניות התנדבות רשות בבית הספר ובמיוחד – התנדבות במסגרת משפחתית. ממצא זה תואם מחקר קודם שנערך בקרב סטודנטים ישראלים שהצביע על כך שמחויבות אישית חובה בבית הספר הובילה להיקפי התנדבות נמוכים יותר מאשר תכנית רשות (חסקי-לוונטל, הנדי וכנען, 2009).

אשר על כן, כדאי לשקול מחדש את אופי התכנית "מחויבות אישית" המתקיימת בבתי הספר היום. ראוי להמשיכה ולהרחיבה, אך מוטב יהיה לעודד בני נוער ולהציע להם אפשרויות התנדבות, תמיכה ותמריצים, ולא לכפות עליהם לעשות זאת. יתר על כן, ארגוני המתנדבים, ארגונים המעודדים התנדבות ובתי הספר צריכים לפתח תכניות להתנדבות משפחתית. לא זאת בלבד שהורים רבים דיווחו שהיו רוצים להתנדב עם ילדיהם אם היתה להם אפשרות כזו, אלא שסקר זה מצביע על כך שהתנדבות משפחתית היא בעלת ההשפעה החיובית הרבה יותר על התנדבות בעתיד.

רבים מהצעירים בישראל תורמים תרומה כספית או תרומה בעין, הן בערוץ הפורמאלי והן בערוץ הבלתי-פורמאלי. מענין לראות שלמרות שצעירים רבים בישראל מתקדמים מבחינה טכנולוגית וקשורים ברשתות חבריות מקוונות (דוגמת פייסבוק), הרי שהם תורמים בערוצים הישנים והמסורתיים – בבית, ברחוב ובסופר. יש עוד מקום רב לפיתוח התנהגות פילנתרופית מקוונת – הן ביסוד ערוצי התנדבות מקוונים נוספים והן באפשרויות לתרום באמצעות האינטרנט והטלפון הנייד.

צעירים, ובעיקר נשים צעירות, היו נכונים פחות לתרום איברים מאשר מבוגרים מהם. יתכן ועל מנת לעודד את היקפי התרומה בישראל כדאי לכוון לקבוצת יעד זאת, ולעסוק בהסברה.

צעירים, כמו מבוגרים, נוטים להסכים פחות לתרומת איברים ככל שרמת הדת שלהם עולה. גיוס הממסד הדתי לנושא יוכל לסייע בהצלת חיים של מאות אנשים הממתינים להשתלה בישראל.

רמת ההון החברתי במדינת ישראל, במיוחד בקרב צעירים, אינה גבוהה. אמנם אנשים מדווחים כי הם מכירים את שכניהם ומבקרים אותם, אך רמת האמון הכללית, המעורבות הפוליטית והעשייה הקהילתית היו נמוכות למדי בקרב הנשאלים בסקר זה. כאשר רואים כי פעילויות אלה היו גם קשורות לערכים זולתניים ולהתנהגות פילנתרופית כללית, חשיבותם עולה. נדרש דיון ציבורי במצב הערכי של החברה הישראלית, במיוחד הצעירה, השלכותיו על הפילנתרופיה הישראלית, ודרכי התמודדות עם המצב הנוכחי.

- גדרון, ב', אלון, י' ובן-נון, ר' (2003). דו"ח מסד הנתונים של המגזר השלישי בישראל: דפוס רישום של ארגונים, הקצאות ממשלתיות, ארגוני רווחה. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון.
- גדרון, ב', אלון, י', שלנגר, א', ושוורץ, ר' (2006). מגזר הקרנות הפילנתרופיות וארגוני המימון בישראל: מאפיינים, תפקידים, יחסים עם הממשלה ודרכי התנהלות. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון.
- גדרון, ב', בר, מ' וכץ, ח' (2003). המגזר השלישי בישראל: בין מדינת רווחה לחברה אזרחית. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, קו אדום.
- גדרון, ב. (1997). דפוס תרומה והתנדבות של הציבור בישראל, ממצאי ביניים. באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון.
- גדרון, ב., כץ, ח., ובר, מ. (2001). קווים לדמותה של החברה האזרחית בישראל. באר שבע: המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- זיידאן, א. (2005). התנדבות, תרומות ועמדות כלפי ארגונים בחברה הערבית-פלסטינית בישראל: בחינה מחודשת. באר שבע: המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- חסקי-לוונטל, ד., הנדי, פ., וכנען, ר. (2009). התנדבות סטודנטים בישראל בפרספרקיבה משווה: מנבאים, מניעים, תגמולים והשפעתם של מוסדות החינוך. בטחון סוציאלי, 79, 141-164.
- חסקי-לוונטל, ד., וקבלו, פ. (בדפוס). מהנדיב הידוע ועד הקרן החדשה לישראל: ערוצי תרומה לארץ ישראל ומדינת ישראל משלהי התקופה העות'מנית ועד היום. ירושלים: המרכז לחקר הפילנתרופיה.
- טיטמוס, ר. מ. (1979). יחסי תשורה: מדם אנוש למדיניות סוציאלית. (ר. פינס, מתרגמת). תל-אביב: עם עובד. (החיבור המקורי פורסם ב-1970).
- כץ, ח., אלון, י., גדרון, ב. ובביס, ד. (2006). נתונים על המגזר השלישי בישראל, 2006. באר שבע: המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- כץ, ח., וחסקי-לוונטל, ד. (2008). על התורה, ועל העבודה ועל גמילות חסדים: השפעת הדת על פילנתרופיה והתנדבות. חברה אזרחית ומגזר שלישי בישראל, (1), 51-72.
- כץ, ח., לוינסון, א., וגדרון, ב. (2007). פילנתרופיה בישראל 2006: דפוס התנדבות ותרומה של הציבור. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.
- פרס, י' וליס, ר' (1975). ההתנדבות בישראל. המרכז לשירותי התנדבות, א.י.ג., יישום מחקרים בע"מ.
- ציגלמן, ע' (16.4.2005). המתנדבים החדשים: יותר גברים, יותר צעירים, יותר מצליחים. הארץ, עמ' ב'5.

רודיך, א. (2007). *לא רק אהבת האדם: הפילנתרופיה בראי התיאוריה והמחקר*. ירושלים: האוניברסיטה העברית, המחקר לחקר הפילנתרופיה בישראל.

שי, ש', לזר, א', דוכין, ר', וגדרון, ב' (1999). *פילנתרופיה בישראל – דפוסי תרומה והתנדבות של הציבור*. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.

שפרנסקי, מ. (2007). *התנדבות בישראל: מתוך ממצאי הסקר החברתי 2002-2004*. ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ABS (2007). *Voluntary Work, Australia*. Canberra: Australian Bureau of Statistics.

Anheier, H. K., & List, R. (2005). *A dictionary of civil society, philanthropy, and the non-profit sector* (1st ed.). New York: Taylor & Francis Routledge.

Anheier, H. K., & Salamon, L. M. (1999). Volunteering in cross-national perspective: Initial comparisons. *Law and Contemporary Problems*, 62, 43-65.

Bailie, L. (2006) *Standards for defining and measuring volunteer activity*. Paper presented at the International Association for Official Statistics (IAOS) Conference, Ottawa, 2006.

Bekkers, R. (2004). *Giving and volunteering in the Netherlands*. Amsterdam: ICS.

Bekkers, R. (2006). Traditional and Health Related Philanthropy: The Role of Resources and Personality. *Social Psychology Quarterly*, 69, 349-366.

Bennett, R., & Savani, S. (2004). Factors influencing the willingness to donate body parts for transplantation. *Journal of Health and Social Policy*, 18, 61-85.

Chapman, J., & Morley, R. (1999). Collegiate service-learning: Motives underlying volunteerism and satisfaction with volunteer service. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*. 18, 19-33.

Clary, E. G., Snyder, M., & Stukas, A. A. (1996). Volunteers' motivations: Findings from a national survey. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25, 485-505.

Cnaan, R. A., & Cascio, T. A. (1999). Performance and commitment: Issues in management of volunteers in human service organizations, *Journal of Social Service Research*, 24, 1-30.

Cnaan, R. A., & Goldberg-Glen, R. S. (1991). Measuring motivation to volunteer in human services. *Journal of Applied Behavioral Science*, 27, 269-284.

Cnaan, R. A., Handy, F., & Wadsworth, M. (1996). Defining who is a volunteer: Conceptual and empirical considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25, 364-383.

- Dekker, P., & Halman, L. (2003). Volunteering and the values. In: P. Dekker & L. Halman (Eds.), *The values of volunteering: Cross cultural perspectives*, (pp. 1-18). New-York: Plenum Publishers.
- Ellis, S. J., & Noyes, K. H. (1990). *By the people: A history of Americans as volunteers*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Fitch, R. A. (1987). Characteristics and motivations of college students volunteering for community service. *Journal of College Student Personnel*, 28(5), 424-431.
- Geo-Cartographia (2006). Volunteering among adolescents in Israel. Retrieved March 15, 2007 from: http://www.ivolunteer.org.il/_Uploads/68geocartogra.ppt
- Hall, M., Lasby, D., Gumulka, G. and Tryon, C. (2006). *Caring Canadians, Involved Canadians: highlights from the 2004 Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating*. Toronto: Statistics Canada.
- Hall, M., Lasby, D., Gumulka, G., & Tryon, C. (2006). *Caring Canadians, involved Canadians: Highlights from the 2004 Canada survey of giving, volunteering and participating*. Ottawa, Canada: Statistics Canada.
- Haski-Leventhal, D. (in press). Elderly volunteering and well-being: A cross-European comparison. *Voluntas*.
- Haski-Leventhal, D., Ben-Arieh, A., & Melton, G. (2008). Between Neighborliness and Volunteerism: The Participants in the Strong Communities Initiative. *Family and Community Health*, 31(2), 150-161.
- Independent Sector (2005). Youth helping America. Retrieved March 15, 2007 from http://www.nationalservice.org/about/role_impact/performance_research.asp
- Janoski, T., & Wilson, J. (1995). Pathways to voluntarism: Family socialization and status transmission models. *Social Forces*, 74, 271-292.
- Janoski, T., Musick, M., & Wilson, J. (1998). Being volunteered? The impact of social participation and pro-social attitudes on volunteering. *Sociological Forum*, 13(3), 495-519.
- Jones, F. (2000). Youth volunteering on the rise. *Perspectives on Labour and Income*, 12, 36-42.
- Low, N., Butt, S., Ellis Paine, A. and Davis Smith, J. (2007). *Helping Out: a national survey of volunteering and charitable giving*. London: Cabinet Office.
- McClelland, R., & Brooks, A. C. (2004). What is the real relationship between income and charitable giving? *Public Finance Review*, 32, 483-497.
- Meslin, E. M., Ronney, P. M., & Wolf, J. G. (2008). Health-Related Philanthropy:

- Toward Understanding the Relationship between the Donation of the Body (and Its Parts) and Traditional Forms of Philanthropic Giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 37(1 suppl), 44S-62S.
- Omoto, A. M., Snyder, M., & Martino, S. C. (2000). Volunteerism and the life course: Investigating age-related agenda for action. *Basic and Applied Social Psychology*, 22, 181–197.
- Payton, L. R. (1988). *Philanthropy – Voluntary action for the public good*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Pearce, J. L. (1993). *Volunteers: The organizational behavior of unpaid workers*. London and New-York: Routledge.
- Penner, L. A. (2002). Dispositional and organizational influences on sustained volunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues*, 58(3), 447-467.
- Penner, L. A. (2004). Volunteerism and social problems: Making things better or worse? *Journal of Social Issues*, 60, 645-666.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Raskoff, S., & Sundeen, R. (1994). *The ties that bond: Teenage volunteers in the U.S.* California: School of Public Administration.
- Raskoff, S., & Sundeen, R. A. (1998). Youth socialization and civic participation: The role of secondary schools in promoting community service in southern California. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 27, 66-87.
- Rokeach, M. (1969). *Beliefs, attitudes and values: A theory of organization and change*. San Francisco: Jossey-Bass
- Ronel, N., Haski-Leventhal, D., Ben-David, B. & York, A. (2009). Perceived Altruism – A Neglected Factor in Intervention and Research. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, , 53(2), 191-210.
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European Journal of Social Psychology*, 30, 177-198.
- Schondel, C., & Boehm, K. E. (2000). *Motivational needs of adolescent volunteers*. *Adolescence*, 35, 335-344.
- Sergeant, M., & Sedlacek, W. (1990). Volunteer motivations across student organizations: A test of person-environment fit theory. *Journal of College Student Development*, 31, 255-261.

Shure, R. S. (1991). Volunteering: Continuing expansion of the definition and a practical application of altruistic motivation. *Journal of Volunteer Administration*, 9(4), 36-41.

Sundeen, R.A., & Raskoff, S.A. (2000). Ports of entry and obstacles: Teenagers' access to volunteer activities. *Nonprofit Management & Leadership*, 11(1), 179-197.

Van Til, J. (1988). *Mapping the third sector: Voluntarism in a change social economy*. U.S.A: The Foundation Center.

Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215-240.

Yeung, A. B. (2004). The octagon model of volunteer motivation: results of a phenomenological analysis. *Voluntas*, 12, 21-45.